

METAK U SRCU SVETOG AUGUSTINA

BORIS BECK

SADRŽAJ

Metak u srcu Svetog Augustina	1
Jedan mali pogranični incident	19
Zlokoban R među nogama	23
Mađioničarski trik	31
Udovica živog čovjeka	35
A možda je pas sanjao nas	53
Bili jedom Englez, Francuz i Bosanac	69
Žena koja je voljela brojeve	75
Terasa propuštenih prilika	91
Doručak kod Tifannyja	107
Kako je moja knjiga pokušala samoubojstvo	117
Četiri zadnje stvari	125
O autoru	132
Impresum	134

METAK U SRCU SVETOG AUGUSTINA

Nema veće ljubavi nego položiti život za prijatelja, primiti njegov metak, umrijeti za njega da bi on živio.

Nije mi smjela dopustiti da je dodirujem te noći: moji su se prsti škakljivo kretali po njezinoj koži, ali ona ih nije osjećala, kao što ni kuća ne osjeća mačje šuljanje po krovu. I ona je znala da je sve uzalud, ali nisam mogao prestati; pokušavao sam doseći užitak, ali pješčani se sat preokrenuo; sa zrcima se umjesto blaženstva sipalo prokletstvo, znoj mi se cijedio niz čelo i kapao na njezine sklopljene oči; zarila je nokte u moja leđa, ali dosezao sam samo mrak umjesto svjetla i užas umjesto opuštanja; još prije nego je navrlo moje sjeme, ledeno i crno poput katrana, znao sam da je samo jedno gore od rata i da upravo prolazimo kroz to, zajedno, dva sleđena srca u jednom tijelu.

Prvi je put nisam uopće primijetio, bila je jedna od gospođa za pisaćim strojevima. Da sam je potom sreo negdje drugdje, ne bih je prepoznao. Ušao sam u žurbi u kancelariju, usput joj spustio papire s imenima i, već okrenut leđima, nehajno zapovjedio da ih prepíše, da za svako ime sastavi karticu i da ih preda kuririma. S takvom sam lakoćom zapovijedao tada; oni s popisa dobit će poziv u rat, ali neće svi otići. U rat će otići oni koje kuriri zateknu, koji se odazovu, koji prvi dođu. Za ostale nema oružja. Glasnici sjedaju na motore i već odlaze, sudbina je u zapečaćenim kovertama.

Nije mi smjela dopustiti, kako je licemjerno optužujem! Ja sam taj koji je nije smio dodirnuti.

Da nam je tada palo na pamet pozirati za obiteljsku fotografiju, ovako bi to izgledalo: Gordan Krešić parkirao je kamion i psovao zbog retrovizora koji je zapeo za neku granu i razbio se; pod ceradom su sjedili Damir Gracin, Krešo Radiljević i Zdenko Šprajher; Osman Jacić je pljunuo i pitao: "Gdje je turistički ured, stigli su seoski turisti"; Biserko Zaringer nekamo se zavukao i na slici bi se vjerojatno vidjela samo njegova leđa u sjeni; Miloš Hitri pišao je iza drveta mršteći se zbog bubrežnog kamenca; Božo Splivalo izvadio je pljosku s rakijom i odvrtao čep; Krešo Vegar došao mi je za vozača tek kasnije, nije ga još moglo biti

na fotografiji; fotografija ne bi mogla zabilježiti ni putanju metka koji je pogodio malog Dragana Boroša i prošao mu kroz obraz. *Say cheese! Cheeeese...*

Sjedio je ondje naslonjen na kamionsku gumu, razjapljenih usta iz kojih je lijevala krv. Osman je iskopao kutiju za prvu pomoć iz kamiona, ali bila je prazna; Krešo i Zdenko rovali su po rancima, parali košulje, gurali maramice, majice i ručnike na obješenu čeljust, ali sve bi postajalo krvavo, pa još krvavije. Tek smo bili stigli, nismo znali ni gdje su liječnici ni kako da im javimo. Nazivali smo dva sata uokolo dok netko nije konačno poslao hitnu pomoć. Nakon što je hitna pomoć mrtvoga Dragana odvezla, šutjeli smo. Gracin, div visok dva metra, plakao je.

U kancelariji su već znali što se dogodilo. Trebalo je otići do Draganovih roditelja, svi su znali da moram ja, ali nitko se nije ponudio da ide sa mnom, nitko osim gospođe Tatjane.

Čim su nas ugledali blijede, čim su otvorili hrastova vrata pitajući se tko je, čim smo pozvonili, oklijevajući, kao da ne želimo da nam otvore, sve im je bilo jasno. Ali to je trebalo još izreći, oni su to trebali čuti da povjeruju. Ja takvu užasnu besmislicu nisam imao snage izgovoriti. Sjedio sam među njima razjapljenih usta, kao Dragan, a iz njih nije izlazio nikakav glas. Počela je Tatjana: "Možete biti ponosni na sina", započela je i pogledi su odmah oživjeli. "Draganova jedinica ostala je bez telefonske veze i on se prijavio dobrovoljno da ispita gdje je prekinuta. Otišao je po strašnoj kiši, nije želio čekati da prestane. I dobro je da je požurio: žica je bila prerezana, i to ne slučajno. Upravo kad ju je popravio, započeo je srpski napad. Draganova je jedinica, međutim, mogla zatražiti minobacačku podršku i napad je glatko odbijen. Dok su se Srbi povlačili, nažalost, naišli su na vašeg Dragana i tako je stradao... Ali mnogo bi ih više stradalo da se nije žrtvovao."

Ponosni... vaš Dragan... žrtvovao... da, to je bilo to, to je bila istina, ali ono između...

Uostalom, Dragan je bio mrtav, a njegovi su roditelji visjeli o svakoj njezinoj riječi. Nije to bio govor u vjetar, bilo je to klesanje u kamen. Nadgrobni kamen.

Još uvijek zaprepašten, otpratio sam Tatjanu doma. Stanovala je izvan centra, na raskršću na kojem je bilo raspelo i natpis *Ja sam put, istina i život*. Kuća je bila katnica, zelene fasade, jedva se vidjela od borova.

- Hoćeš li ući? - pitala je.

- Treba mi hitno nešto žestoko - rekao sam ja. Dok sam ispijao rakiju, gledala je u pod, kao da se srami.

- Ne znam što mi je došlo... Kad sam ih vidjela tako...

- Dobro si govorila. Ne znam... Možda je tako bolje.

Vrata su se otvorila, a Tatjana je rekla: "Moj muž, Romano, gotova je škola." Bio je visok barem metar devedeset, kožnata je jakna visjela s njega, duga kosa i brada nalik Marxovoj, kukasti nos.

- Žukina - rekao je. - Što vam se dogodilo, zašto ste tako pokisli?

Ispričao sam mu o događajima u selu, one u Draganovoj kući sam prešutio. Ni Tatjana ih nije spomenula. Bila je to naša prva tajna.

- Smrt mora biti apsurdna - rekao je Romano i navalio na rakiju. - Nije smrt *Večernji list* da se pročita za pet minuta. Smrt je tajna, ona nam postavlja pitanje na koje svatko mora odgovoriti. Kad nam se smrt čini smislenom, kad je možemo lako objasniti, onda joj pridajemo određenu uporabnu vrijednost, postaje korisnom. Kad dođe na kraju dugog života ispunjenog zadovoljstvom, čini nam se prirodnom. Ali to je sve zabluda. Pravi problem smrt postavlja kad je besmislena, prerana, nekorisna, neprirodna. Rakiju?

Popili smo tu i još jednu. Prije je predavao marksizam u srednjoj školi, sada predaje etiku. Razgovor je brzo skrenuo na pištolj za mojim pojasom.

- M 70, 7,65 mm - rekao sam i pokazao mu kako se vadi iz futrole, kako se otkoči i kako se puca. Zadivilo ga je kako se sve lako obavlja jednom rukom i nekoliko je puta pokušao dok nije uspio. Iznenadio se da mu je domet kilometar i pol, a još više što nije baš koristan na više od trideset metara.

- Nije kao u filmu - rekao je.

U kriznim okolnostima čovjek vrlo često reagira iracionalnim mehanizmima, a emocije postaju vodilja ponašanja. Tako u strahu teško racionalno razmišljamo, u tuzi i bolu lako mijenjamo stavove. Znajući to neprijatelj će pokušati još više pojačati naš strah, tjeskobu, brigu, tugu i bol. Nastojat će nas maksimalno zaplašiti, psihički raniti, kako bi srozao naš

moral na onu razinu koja mu je potrebna da nas osvoji svojim idejama.

Uskoro se pokazalo da je Miloš Hitri nikakav vojnik – zbog ravnih se stopala brzo umarao, zbog velike dioptrije na jednom oku nije mogao držati stražu, zbog čira nije mogao jesti, zbog bubrega nije mogao spavati. Otišao sam u stožer izvidjeti može li ga se demobilizirati pa da mi daju nekog u zamjenu. Kada sam izlazio, Tatjana se također počela spremati pa sam je odvezao doma. Hrana koju nam dovoze na teren dolazi uvijek uparena i ništa ne valja pa sam rado prihvatio poziv na ručak. Muž joj je imao golem apetit.

– Kakvu etiku možete prodavati klincima danas? Mislim, rat, i to... Vide što se sve događa...
– pitao sam ga za stolom.

– Klinci su strašni – rekao je Žukina. – Baš u toj dobi, oko šesnaest godina, sve ih zanima, nevjerovatno su otvoreni za sve. Tu ih treba zgrabiti, zainteresirati za prave probleme. A oni uvijek postavljaju prava pitanja. Ja na početku godine uvijek napravim anketu, da mi napišu o čemu bi voljeli da im govorim; uvijek su tu tri stvari: ljubav, Bog i smrt. A ja onda pokupim cedulje i kažem im: *Pa to vam je isto*. Znaite, poručniče, mi se želimo vratiti u stanje potpunog mirovanja, mrtve stvari, neživoga. Naša je najveća žudnja smrt. Kako bi rekao Sveti Augustin: *Naš život nije ništa drugo nego put u smrt*. U smrti vas čeka Bog, a što je Bog?

Nisam očekivao takvo teško pitanje, pogotovo ne za ručkom. Smeo sam se kao da sam stvarno u školi.

– Bog je ljubav – nasmijao se Žukina i natrpao još krumpira na tanjur. – Zato je smrt neodvojiva od ljubavi. Jednostavno.

Uto je u kuću ušao baš jedan od šesnaestogodišnjaka o kojima je pričao. Nije mi izgledao kao da puno misli na Boga ili na smrt. Ako je bio poput mene, mislio je eventualno na ljubav. Bio je to njihov sin, mahnio je i izašao iz kuhinje.

– A vi ste studirali... – upitno me pogledao Žukina.

– Brodogradnju, ali samo dvije godine... Dosta prije rata.

Pozvao me u sobu, ja sam mislio na kavu, ali popeo se na prste i skinuo s ormara zamotanu pušku.

- Nabavio sam je nakon vaše posjete. M76! - rekao je ponosno i pokazao mi snajpersku pušku. Dok je o njoj pričao, izvadio je i kutijicu metaka. Otvorio ih je: na vrhu su bili zarezani u obliku križa.

- 7,9 mm, pogledajte, dum-dum - sjao je od zadovoljstva.

- Da, to je posebno ružno. Ako ulete u srce, jednostavno eksplodira. I glava isto.

Urotnički se nasmijao.

- Zabranjeno je, znam. Haška deklaracija od 29. srpnja 1899.

U suvremenim uvjetima ratovanja, osim konvencionalnih oružja, namijenjenih prvenstveno ugrožavanju fizičkog integriteta i materijalnih dobara, neprijatelj će koristiti i sredstva za ugrožavanje psihičke strane ličnosti. Za zaštitu stabilnosti našeg mišljenja bitno je da ne počnemo misliti kako je istina negdje između. Ne dajmo da moćno oružje televizije, radija ili filma pokoleba naš moral, razmišljanja i stav.

Tri dana i noći pucanja. Dok smo bili doma, druga je smjena izgubila selo. Kuću po kuću, tri dana, tri noći, a onda su živci Srbima popustili, dosadilo im je gledati otkuda će metak, povukli su se, skoro smo sve uspjeli vratiti. Od njih devet koje smo zatekli, trojica su bila već mrtva. Ostale smo ubili: glupo, bez razloga, na mjestu. Ništa herojsko: možda će netko ondje prijeko od toga napraviti junaštvo. Krešo i Biserko ostali su stražariti. Damir je otišao pecati i stao na minu koja ga je čitavog izrešetala gelerima. Sada smo bili brži i spremniji, Osman i ja odmah smo ga odvezli u bolnicu i čekali ispred operacijske dvorane. Kad su nam rekli da su mu amputirali obje noge, slomio sam se.

- Što bi ti, doma? - pitao me Osman.

- Nego što - rekao sam.

- Što ti pada na pamet, nikad ti bolje nije bilo. Ovdje si maneken, država ti je dala odijelo.

A onda je pogledao moju razderanu uniformu i rekao:

- Stvarno, s kojeg si mrtvaca to skinuo?

Damir je umro za deset dana, nije ni izašao iz kome. Preživjeti rat, a poginuti zbog pecanja, to mi se činilo izvan pameti. Bio sam kao dječji zmaj na strašnom, vrućem vjetru smrti i nisam znao nijednu ruku koja bi me čvrsto držala osim Tatjanine.

Zato sam bez razmišljanja otišao po nju. Damirova je žena bila mlada poput njega, dvadesetak godina. "Gospođo, bilo vam je to strašno..." počela je Tatjana dok sam ja potvrđivao kimanjem. "Damir se vraćao s pecanja kad je naišao na srpsku prethodnicu koja je opkoljavala selo. Svi su se drugi naši odmarali i Srbi bi ih zatekli potpuno nespremne. I Damir ih je napao, on sam napao je njih desetak, bio je neustrašiv. Naši su mu iz sela onda pritekli u pomoć, kasnije su zarobili cijelu srpsku prethodnicu, ali vaš je Damir, nažalost, pritom stradao. Ali da se nije žrtvovao, tko zna što bi bilo..."

Sve panične reakcije koje će neprijatelj uspjati stvoriti, defetizam i sumnja u povoljan ishod rata koji se vodi te konačni slom našeg morala stvaraju preduvjete da neprijatelj stvarno osvoji naš duh te manipulira i promijeni naše ponašanje. NARAVNO, MI MU TO NEĆEMO DOZVOLITI!

Budući da je svaka jedinica imala ime, zamolio sam Tatjanu da mi naruči znakove s brojem brigade, hrvatskim grbom i natpisom *Manekeni vojnog otpada*. Pogladi me je po ruci.

- Bože, kako se usudiš odlaziti tamo?

Ponovno sam je odvezao doma. Njezin je muž bio baš na izlasku.

- Opet je netko poginuo?

- Da - rekla je.

Okrenuo se prema meni: "Što me briga za smrt? Dok živim, nema smrti; kad dođe smrt, nema mene." I otišao.

Sina su poslali Tatjaninoj sestri u Rijeku dok se situacija ne smiri. A Romano, nije rekla *moj Romano*, stalno nekamo odlazi. Sjedili smo u kuhinji i razgovarali, iza zamračenih prozora u zamračenom gradu, sami. Već smo živjeli s jednom tajnom, a danas smo podijelili i drugu. Potom je došla i treća: zagrljaj i poljubac. Ja sam se iz svojega svijeta počeo seliti u njezin.

Nije imala ništa protiv.

Tatjana je brzo riješila Miloša Hitrog: taj nije ni trebao biti u vojsci. Tih je dana vladalo neko zatišje i znam da su ljude i za manje oslobađali od vojske. No u stožer je došla njegova majka i bacila rješenje o demobilizaciji Tatjani na stol. Bila je užasno uzbuđena, ali svi smo shvatili: otac mu je bio pravoslavac, izgleda da je čak i pobjegao iz Hrvatske, a majka katolkinja, Hrvatica. Mama mu nije dala da se skine iz vojske da ne bi bilo govorkanja.

Nakon tjedan dana Miloš je imao novi bubrežni napad pa smo pozvali doktora. Doktor ga je odvezao u grad, ali su ga putem pozvali motorolom da dođe na položaj jer je netko ranjen. Popužio je: Srbi su ih navukli na jedno križanje koje su i inače držali pod paljbom, a to je lako jer ionako svi koriste istu frekvenciju. Doktor se izvukao, ali ubili su Miloša.

Činilo mi se da se otvorio izvor tamne vode. Miloševa majka već je nekako saznala novost i dočekala nas u crnini, zamotane glave crnim rupcem, uplakana, odsutna. Tatjana je dala sve od sebe, priča je bila dvostruko herojska: Miloš je pratio liječnika na brisanom prostoru i pomagao mu izvlačiti ranjenike, sve pod neprijateljskom paljbom. I Tatjanin je napor bio herojski, ali vjerojatno uzaludan.

Ponovno u Tatjaninoj kuhinji, ponovno rakija, samo je Romano bio šutljiv. On i žena izbjegavali su poglede. Zazvonio je telefon, on se javio i srdačno razgovarao. Obukao se i izašao pozdravivši samo mene.

- Stalno se nalazi s nekim ženama. Pričaju navodno o filozofiji. Doći će u četiri ujutro, totalno pijan.

Ja sam ostao do tri.

Smrt je rasla svake sekunde, svake minute, svakog dana. Još više osvojenih kuća, još više obranjenih napada. A onda čišćenje terena: znao je Osman Jacić da se ne stupa izvan staze, da se ne hvata za kvaku, da se ne dira vrata ni prozore, to se zna tako dobro da ni na dopustu ne hodamo po travi i s nelagodom otvaramo prozore. Zašto je onda udario ta vrata nogom i viknuo "Ku-kuc!", zašto je mislio da je to duhovito, zašto je ostao mrtav na mjestu, zašto su Gordan i Krešo bili ranjeni? Potpuno neobjašnjivo.

Opet uplakana žena, razlika je bila samo u tri plave glavice koje su netremice zurile u Tatjanu i slušale je: "Vaš je tata bio s jedinicom u blizini tog sela koje je izgubila jedna druga jedinica, to nije objavljeno, razumijete. Bilo je to hrvatsko selo i Srbi su natjerali seljake prema njima, kroz minsko polje. Bilo je barem dvadesetak ljudi, uglavnom starih, ali bilo je i žena i djece. Nitko mu to nije zapovjedio, dapače, zapovjednik ga je zvao nazad. Ali Osman im je krenuo u susret, proveo ih polako kroz mine i tako spasio – sve, do jednoga, svi su prošli živi i neozlijeđeni zahvaljujući njemu. I kad je zadnju osobu vodio, zadnju, stao je na minu i stradao." A ja sam gledao dječje oči i pitao se činimo li pravu stvar. Oca im ne možemo vratiti, možemo li im barem ostaviti njegovu sliku kako traži i nalazi pravi put, za sebe i druge? Očevi koji daju život za djecu, koji izvode na put – zar to nije bila istina?

Sa svakim životom manje bilo je manje i puta i istine. Po čemu se te priče razlikuju od onih partizanskih koje sam kao dijete čitao umetnute između dviju epizoda pustolovina Toma i Jerryja? Sada sam ih ponovno našao, nabacane nasred sobe jedne napuštene i opljačkane kuće, među odjećom, fotografijama, tanjurima i starim novinama koje nijedan lopov nije smatrao vrijednim krađe. Priče o pioniru Borisu koji je 1944. kod Ajdovščine čuvao krave uz njemačku kasarnu pa iz nje ukrao puškomitraljez i više od sto šinjela i dao ih partizanima; o hrabrom Janku koji je maznuo vojnu kartu sa stola dok su oficiri drijemali u hladu; o djeci iz skopskog sirotišta koja su ukrala Nijemcima smještenima u njihovu dvorištu nekoliko sanduka municije; o trinaestogodišnjem Stjepanu Cvilinderu iz Klokovca kraj Pregrade koji je zatekao petoricu ustaša kako se odmaraju odloživši oružje te im je pokupio puške, zarobio ih i odveo u partizanski štab; o trideset pet ličkih pionira koji su čitav dan ležali u zaklonu i držali liniju fronte, pa tu i tamo zapucali, da bi partizani mogli požeti žito i spasiti žetvu; o dječaku Slobodanu sa Žumberka kojemu su ustaše odveli oca i pritom izgubili sedam metaka – dječak ih je pokupio i kasnije dao partizanima uz riječi: *Druže, osvetite moga oca!*

Na jednom je popisu bilo ime Romano Žukina. Potražio sam Tatjanu, ali nije je bilo. Opet čitav tjedan pucnjave, nespavanja i nervoze. Pred zoru sam se odvezao do Tatjane. Čim mi je otvorila vrata, počela me grliti. Uvukla me je u hodnik i počela svlačiti.

- Prljav sam, trebam se oprati.

- Oprat ćeš se kasnije.

I doista, oprao sam se kasnije, pa još jednom, i još jednom.

- Tvoj je muž u mojoj četi - rekao sam Tatjani, a ona je pidžamom prekrila grudi.

- Moj je muž budala - rekla je i zapalila cigaretu. - Priča protiv Boga, a možeš misliti kako ga vole kad je predavao marksizam. Zbog svoje je gluposti i morao u vojsku. A ja sam dobila nogu.

ODUPRIJET ĆEMO SE

*Nevjерованjem u ono što neprijatelj govori ili piše
Neprihvаćanjem njegovih diktata i uputa za ponašanje
Sprečavanjem panike i malodušnosti kod sebe i drugih
Vjерованjem u konačnu pobjedu, ma kako nam bilo teško*

Naš je kamion već dugo bio u kvaru pa Gordan nije imao što voziti. Zato je prekomandiran za šoferu u neki raketni divizion. Vozio je dva tjedna njihov orkan sve dok im, izgleda njihovom greškom, nije eksplodirala vlastita raketa. Ali nije to bila naša smrt, nego onih iz diviziona. Srećom, jer Tatjane nije bilo u stožeru, a meni je nedostajalo njezine mašte. Ne bih mogao sam Gordanovima: iz njihovih bi usta izlazile samo obične laži.

- Gdje je Žukina? - pitao sam Zaringera kad sam stigao.

- Misliš, Filozof? U birtiji sa Splivalom.

- Što si to pričao djeci? - pitao sam ga kad sam ga našao za šankom. Žukina je izgledao kao da je proveo čitav život u vojsci: izlizana uniforma, sunčane naočale, znak *Manekena* na rukavu, marama oko čela, rezervni okviri s mecima slijepljeni crnom izolir-vrpcom.

- Ma daj. Citirao sam im Borgesa. On kaže da smo dijelovi Boga koji je sebe uništio na početku vremena jer nije želio postojati i da je sva povijest mračna agonija tih dijelova. To znači da je sve što vidiš oko nas proisteklo iz smrti, iz umiranja, a ne iz rađanja. I u smrt se vraća. To znači da je život nadomjestak za smrt.

- I zbog toga si izletio iz škole?

- Ne. Rekao sam im da je Krist sve činio namjerno tako da umre. On je zapravo počinio samoubojstvo. Samoubojstvo je u srcu kršćanstva i Zapadne kulture, odatle naša silna želja za samouništenjem.

- Ozbiljno to misliš?

- Ne, naravno. To je samo teorija. Ali ravnatelj je kreten i ništa ne razumije. Slušaj, bi li mogao ja zadužiti puškomitraljez?

Ako i unatoč odupiranju neprijateljskom djelovanju i dalje osjećate strah, neizvjesnost, tjeskobu, brigu, ako su vam poljuljani razmišljanja i stavovi, ako vam je oslabljen moral, a skloni ste paničnom reagiranju, još uvijek niste izgubljeni. Tek tada psihička strana vaše ličnosti oslobađa unutrašnje mehanizme svoje samoobrane. UPOZNAJTE IH I PRIMIJENITE.

Tatjana više nije imala pristup dokumentima, ali nisu je otpustili. Ipak joj je muž bio gardist. Zato su joj davali manje povjerljiva zaduženja. Otkad je Lipik poharan, nije se imalo otkud naručiti prozorska stakla pa je morala naći dobavljače. Onda je zbog borbi u Jamnici nestalo i vode u bocama pa je tražila uvoznike. Na kraju je nestalo crnine u gradu pa je i to morala rješavati.

Nekoliko sam puta nakon vođenja ljubavi pokušao navesti razgovor na Romana i njegovu opsjednutost smrću, ali nije željela o tome.

- Ja mislim da je on potpuno poludio - rekla je. - Je li i tebi pričao da je Bog počinio samoubojstvo?

- Da.

- A znaš što mi je jučer rekao? Da je Bog umro za nas da bismo mi imali život. Poludio je, kažem ti. U svemu vidi samo smrt.

Što se mene tiče, Filozof ima pravo. Sve se raspadalo. Biserko mu je pokazivao zolju.

- Pogledaj, prije ispaljivanja treba podignuti nišane, zatim otvoriti prednji i zadnji poklopac,

desnom rukom se primi za rukohvat, trzajem se izvuče unutrašnja cijev. Time se vrši zapinjanje i sve je spremno. Ciljeve uništava do četiristo metara ako su nepokretni, a pokretne do tristo. Probija čelični oklop do tristo milimetara, čuj, to je kumulativno punjenje i temperatura je dvadeset ili trideset hiljada stupnjeva. Djeluje tek nakon što odleti dvadeset metara. I, pazi, ne smije nitko biti iza nje bar trideset metara.

Filozof me tek tada primijetio.

- Gotova je smjena. Ideš sa mnom?

- Ne. Još ću ostati. Ovo mi je strašno zanimljivo. Baš bi volio nekog roknuti.

Tatjana i ja nismo se razdvajali ta tri dana koliko mi je trajao odmor. I kod nas je temperatura iznosila trideset tisuća stupnjeva. Ostavila me samo u nedjelju na sat vremena da ode na misu.

Filozof još nije dobio puškomitraljez, ali nabavio je škorpion i sav je bio važan. Držao sam ga na ruci, stvarno je bio lagan. Dok sam razgovarao s Filozofom, stalno sam osluškivao krckanje leda po kojem sam hodao. Zna li? Naslućuje li? Što će biti ako sazna? Umjesto toga, nastavio sam razgovor o smrti.

- Gordan je bio tako mlad.

- Čim se čovjek rodi, dovoljno je star da umre.

- Odakle takva ravnodušnost prema smrti?

- Smrt je profesija filozofa, još od Sokrata. I Sokrat je želio umrijeti. Smatrao je da nas smućuju osjeti i žudnje tijela, da se duša treba osloboditi od tijela da vidi istinu. Ili, kako bi rekao Schopenhauer, svi su nesvjesni, a kada se probude, nađu se usred krikova i patnji i žele nazad. Smrt oslobađa.

- Smrt je i profesija vojnika - pomislio sam. Ali nisam želio smrt, želio sam samo Tatjanu. I ona mene: slijedila me i na zahod. Nuždu sam pred njom obavljao bez stida.

Biserko Zaringer stradao je u posljednjem napadu, desetak dana prije posljednjeg primirja. Pukao mu je remen na kacigi i dok ju je onako smotan tražio, pala je minobacačka granata i geler ga je pogodio u glavu. Filozofa sam zatekao kako zidove zapovjedništva na terenu prekriva natpisima o specijalnom ratu, prepisanima iz vojnih priručnika kojih je imao čitavu gomilu. Čitao sam ih dok ih je Filozof lijepio: strah, tjeskoba, briga, tuga i bol... emocije postaju vodilja ponašanja... bitno je da ne počnemo misliti kako je istina negdje između... sumnja u povoljan ishod rata... konačni slom našeg morala... sprečavanje malodušnosti kod sebe i drugih... vjerovanje u konačnu pobjedu... još uvijek niste izgubljeni...

Filozof nije gubio prisebnost.

- Riječ je ipak najubojitije oružje - rekao je zubima otkidajući selotejp. - A što se tiče onog smotanog... Biserka... greške, ništa drugo. Mi smo greške u osnovi. Zamisli da živimo vječno: stalno bi ponavljali iste greške. Svaki je od nas samo druga vrsta greške, nešto za što bi bilo bolje da i ne postoji.

- Zvuči grozno.

- To ti je Freud, mali moj. I ima pravo: mi smo nešto što ne bi smjelo postojati. Zato nam je najveća želja ispraviti tu grešku i prestati postojati.

Zanimalo me zašto Filozof uopće ne odlazi doma, čak ni kada bi morao. Nisam se usudio upitati njega, pa sam pitao Šprajhera:

- Što misliš, zašto ne ide doma jebati?

- S čim - odgovorio mi je on. - S prstom?

- Što, ne može?

- Ni Splivalo ne može, a ne znam koji od njih pije više. Cuga je učinila svoje.

Konačno sam Filozofu nabavio toliko žuđeni puškomitraljez. Dok ga je razgledavao, veseo kao malo dijete, povjerio sam mu da ljudima izmišljam načine pogibije (Tatjaninu ulogu u svemu tome sam preskočio).

- Što misliš o mojim službenim verzijama? - pitao sam ga.

- Imaju i dobrih i loših strana - rekao mi je rastavljajući puškomitraljez. - Dobre su za moral. Koliko god svi mi znali da je cilj svega živog smrt, još je uvijek isključujemo. Mi sve isključujemo: luđake u ludnice, vojnike na frontu, zatvorenike u zatvor, djecu u vrtić, crnce u Afriku, Srbe u Srbiju, starce u dom, a mrtve na groblje. Zato tvoje priče odgovaraju ljudima. Ali ništa njima ne mijenjaš: samo putuješ zaobilaznim putem. Ne možeš izbjeći istinu: život je nadomjestak za smrt.

Dotle je već rastavio sve što se moglo rastaviti i proučavao koliko je hrđa nagrizla cijev.

- Pametan si ti, Filozof.

- Nisam ja nikakav filozof. Filozofi bi trebali postavljati pitanja, a ja samo citiram druge. Imamo li negdje još ulja? Ovo treba temeljito očistiti.

Filozof, Splivalo, Šprajher i Radiljević sprijateljili su se i s jednim seljakom, često su mu odlazili pomagati, sazidali su mu i garažu, a kad ne bi imali posla, onda bi se svi zajedno napili. Krešo je s njim jednoga jutra dimio vočke protiv mraza kada su ih Srbi obojicu ubili protuavionskim mitraljezom.

- Živio - rekao je Filozof. - Kad bi se bar svi katolici u ovoj čaši podavili.

- Zašto ne voliš katolike?

- Meni su katolici dali otkaz i uveli vjeronauk umjesto moje etike. I još su me poslali ovamo da poginem.

- Nisu ti dali otkaz.

- Da, još će me zvati na kraj godine da zaključujem ocjene i držim produžnu. Oću, kurac. Neka časna sestra zaokružuje ocjene. Ima Boga, neka se muči.

- Zar nije Bog ljubav?

- Što je život prazniji, to je Bog puniji. Što se stvarni svijet više osiromašuje, to se Bog više

obogaćuje. Samo siromah ima bogatog Boga. Učio si to u školi?

- Da, da čovjek stvara Boga na svoju priliku. To je Marx?

- Sad bi ti dao jedinicu. To je Feuerbach. Umireš zato što si slobodno, misleće, svjesno biće. Smrt proizlazi iz Duha, iz slobode. Smrt nije izvan mene, ona je u meni od najprvog početka. Ja zastanem, a ona raste dalje, dok me cijelog ne preraste i ne stigne na rub mene. Moj svršetak njen pravi je početak, kad kraljuje dalje sama.

Na *Priručniku za oficire JNA* Filozof je držao Svetog Augustina.

- Ti si lud. Govoriš protiv Boga, a čitaš Svetog Augustina.

- *Nemirno je srce naše dok se ne umiri u tebi, Bože.* O, čitam ja sve. Ovo ionako nije rat katolika protiv filozofa. Ovo je rat glupih i ružnih protiv pametnih i lijepih. Glupi i ružni poslali su nas pametne i lijepe da tu poginemo. I to ti je sve.

Filozof je točno pogodio: u svibnju je dobio rješenje o demobilizaciji, ali nije htio zaokruživati ocjene.

- Radije ću tu kartati belu. Nek se jebu svi, ja ostajem.

Dva dana prije kraja školske godine na položaju je u hladu listao svoj *Priručnik* i studirao skice o tome kako se organizira pješački napad. Ustao je da se protegne i pogodio ga je snajper. Kakav je to neobičan metak bio! Takva svijet nije vidio još od atentata na Kennedyja u Dallasu. Freudu je uletio s leđa i prošao kroz njega ne pogodiivši nijedan vitalni organ; potom je okrznuo Marxu lijevo rame i promijenio smjer, obrušivši se na Feuerbachovu potkoljenicu. U tom je trenutku sve još izgledalo relativno dobro, rane nisu bile smrtonosne i Filozof je imao prilično dobre izgleda. Ali onda je metak probio Borgesovu gušteraču, a to je bio vrlo loš znak jer se gušterača tada još nije dala presađivati; nove je bodove metak ubilježio obletjevši oko Schopenhauerove glave, sasvim polako, da u miru nacilja uho kroz koje će ući - ušao je na lijevo, a izašao na desno; a kada se taj čudnovati metak, sa znakom križa na sebi, zaustavio u Augustinovu srcu, srcu koje je bilo nemirno sve dok se nije umirilo u Bogu, Filozof je bio mrtav da mrtviji ne može biti. Jedini dio tijela koji mu je ostao živ bio je onaj mrtav za njegova života: njegovo se uzbuđenje nije dalo prikriti.

Kao klinac slušao sam da se kita digne mrtvacu ako je umro nevin. Filozof je imao sina,

kukasti nos isključivao je sumnju u očinstvo. Vrijedi li to i za impotentne? Nisam međutim mogao mozgati o nadzemaljskim užicima koje je iskusio Filozof i kojega sada Božo i Zdenko nose u selo. Trebao sam prvi put priopćiti smrt nekome sam samcat, a ja ću reći istinu: poginuo je glupo, nepotrebno, na mjestu.

Tako sam i rekao Tatjani, ali nisam mogao ostati, ostavio sam je samu, s obećanjem da ću se vratiti.

Kao da sam znao, čekalo me je sranje. Božo i Zdenko su se taman vratili na položaj, kad su čuli eksploziju. Nadali su se da je kakva srna stala na minu, ili barem zec. S naše strane linije razgraničenja našli su mrtvaca, a po dokumentima bio je to srpski pukovnik.

- Majku mu jebem špijunsku i diverzantsku, još smo ga morali tegliti - psovao je Šprajher, a Splivalo je otvorio drugo pivo.

Pozvali smo liječnika koji je slegnuo ramenima, potpisao smrtnice obojici i otišao dalje. Zapovjednik me zadužio da ih čuvam i otišao u stožer. Šprajher i Splivalo otišli su odspavati na frontu.

Mrtvaci su ležali u kinodvorani seoskog doma, na stolovima za ping-pong, uredno zapakirani u crne vreće. Dugo su bili mirni, mora da sam s njima bio nasamo barem dva sata prije nego su se počeli meškoljiti. Vreće su počele šušcati kao da su im tijesne, a to mi stvarno nije bilo drago. Ja se ne bojim ni napada ni obrane, ni metka ni mine, ali sad sam pogledao preko njih, na onu čiji su oni glasnici, a to je bila smrt i pogled nije bio nimalo ugodan. U tim vrećama nije mačak, nije mačak pod šljemom, nije mačak na vrućem limenom krovu, nije mačak u čizmama, lukavac koji je više vrijedio od mlina i magarca, mačak koji je budali poput mene donio u miraz kraljevstvo i zgodnu curu, u tim je vrećama bila smrt osobno, a ona se nadimala i rasla, već je pola dvorane bilo zauzeto. Vreće su se napuhavale poput divovskih crnih balona i ljuljale, nadimajući se od vrućeg zadaha smrti. Smrti koja se ne najavljuje, koja ne zavodi, koja bane uvijek u iznenađan i nezgodan čas, koja je gola i surova poput istine, o kojoj ja ne mogu ništa reći, a da to nije već unaprijed ispunjeno šutnjom.

Bio sam sam s njima i nisam se mogao skloniti ni u Filozofove riječi, ni u Tatjanine priče: našao sam se sam na brisanom prostoru, nisam suočen s vojnicima, s oružjem, s topovima, nego s plodom najcrnjeg sjemena, neprijateljem kakva nisam nikada naslutio, neprijateljem svih ljudi, ubojicom od pamtivyjeka. Vreće su me satjerale uza zid, priljubljuvale se uz moju

uniformu, lice, ruke, nos, ugušit ću se ako ih ne proderem, ali nisam za to imao hrabrosti: neka ta crna stjenka ostane netaknuta, ne želim je otvoriti, ne želim udahnuti zrak iz njih...

Istrčao sam iz dvorane, mogao sam se skloniti samo na jedno mjesto: među Tatjanine ruke. Utrčao sam u njezinu kuću kao u sklonište, kao da za mnom meci udaraju u vrata. I onda sam je počeo dodirivati, a ona me prvo odgurivala, ali mi je na koncu dopustila da je dodirujem te noći: moji su se prsti škakljivo kretali po njezinoj koži, ali ona ih nije osjećala, kao što ni kuća ne osjeća mačje šuljanje po krovu. Dječji zmaj ne može zaustaviti vjetar, svijeća ne rasvjetljuje noć, ruka ne zaustavlja tamnu vodu – uzalud je bilo stati na put njezinu jadu. Ali: njezina su me usta ljubila, i ja sam ljubio njih, uzalud uzalud uzalud. I ona je osjećala da je sve uzalud, ali nisam mogao prestati; pokušavao sam doseći užitak, ali pješčani se sat preokrenuo i sada se sa zrcima umjesto blaženstva sipalo prokletstvo: znoj mi se cijedio niz čelo i kapao na njezine sklopljene oči, ona je zarila nokte u moja leđa, ali dosezao sam samo mrak umjesto svjetla i užas umjesto opuštanja; još prije nego je navrlo moje sjeme, ledeno i crno poput katrana, znao sam da je samo jedno gore od rata i da upravo prolazimo kroz to, zajedno, dva sleđena srca u jednom tijelu.

Dok je sjeme istjecalo iz mene, osjetio sam da nešto nije u redu, da nije toplo nego hladno, ali nisam obraćao pažnju sve dok Tatjana nije vrisnula u kupaonici. Otrčao sam unutra i zatekao je nad kadom, a među nogama su bile *crne* kapljice. Pogledao sam na sebe i, doista, još je jedna crna kap sjala.

- Što je to? - drhtala je. - Što se to događa? Što je to?

Mahnito se ispirala i tražila neko logično objašnjenje: zgrušana krv? spolna bolest? što onda? Ali noć neobičnih događaja još nije završila. Znak opće opasnosti prekinuo je nagađanja o tekućini uljastoj i tamnoj, sličnijoj zagorenu ulju iz motora nego veselu glasniku bezazlenih beba. Tatjana se već isprala i odjenula nakon seksa goreg od smrti, ali nisam je mogao ostaviti samu.

Kad smo došli do sela, počelo se daniti. U dvorištu je bio parkiran džip vojne policije, policajac mi je prišao.

- Došli smo po tijelo. Nosimo ga na sudsku medicinu.

U meni je sve stalo kad sam ušao: jednog tijela nije bilo, drugo je bilo na mjestu, ali vreća je

bila razderana. Mislio sam da ću povraćati, u ušima mi je zujalo. Nagnuo sam se nad mrtvaca. Da, bio je to Filozof. Rešetke na prozoru bile su svinute, u dvoranu je bilo provaljeno.

Policajci su čekali vani, Tatjana je ušla i shvatila situaciju.

- Daj im Romana – šapnula je.

- Jesi luda?

- Daj im Romana. Ubit će te.

- A ti?

- Ne brini za mene. Daj im Romana!

Policajci su uzeli Filozofa, potpisali i otišli. Tatjana je potpisala i otišla nakon njih, praznih ruku, a ja sam ostao čekati zapovjednika. Podnijet ću mu raport: sve je prošlo u redu. Vidite kako ono sjeme brzo raste! (I dugo živi. Nekoliko godina kasnije Tatjana mi se obratila dugim pismom. Koverta je bila naslovljena na našu jedinicu, u međuvremenu ukinutu, tako da je pismo stiglo s nekoliko pečata na kojima je pisalo *nadoslanje*. Crno sjeme bilo je srdačno dočekanu u njezinu tijelu, oplodena kuglica radosno je poskočila i zaputila se na dugotrajno putovanje ružičastim i crvenkastim kanalčićima, sve dok se nije ugnijezdila u lijevoj dojci. U Rijeci je Tatjana rodila dijete; kada je preko sićušnih bebinih usnica poteklo crno mlijeko, onkolozi su Tatjanu pregledali, opipali, razrezali i došli do crne kuglice; izvadili su je i bacili prije nego je izrasla, prebacila se u njezin mozak i ubila je, a s njom i sebe. O djetetu malo: svako dijete koje se rodi u braku ili unutar devet mjeseci od okončanja braka pripada supružnicima tako da očinstvo nije bilo sumnjivo. Čitajući to dugo, smireno pismo, koje je otvoreno reklo sve o laži, nisam ostao u sumnji: crne kuglice nema na njezinoj duši, a ako je ondje ikada i bila, odstranjena je u međuvremenu kirurškom preciznošću.)

Tatjana je odjenula crninu, preselila se u Rijeku i pridružila sinu. Nisam je više dodirnuo: mrtvi Filozof ležao je između nas, u frižideru na sudskoj medicini, hladnijem od groba, bez križa, osim onog na metku. Vjerujem da je ondje ipak našao mir: imao je Svetog Augustina u srcu, a Augustin je u srcu imao Božji mir. Danas je jasno mnogo toga: da je bilo tko drugi toliko govorio o smrti, davno bismo pozvali doktora i vjerojatno ga poslali iz vojske; nismo to učinili samo zato što je Romano Žukina bio filozof. Filozofija mu je ipak došla glave. Jasno je

i da su mi Romano i Tatjana spasili život: oni koji su te noći došli po svojega mrtvoga pukovnika bili su tihi, brzi i vješti; ne znam bih li stigao dati uzbunu prije nego bi me ubili. Ako bih, bila bi to toliko prepričavana junačka smrt.

Nisam zaboravio ni Tatjanu ni njezinu vjeru da sve što učinimo traje vječno. Zato me naše priče brinu još više, pamtim one tri plave glavice. To su bile vrlo opasne priče za odrastanje, bilo je to crno sjeme. Tu i tamo prevrćem Filozofove knjige – ostale su mi jer je Tatjana tako brzo otputovala da se nismo stigli niti oprostiti. Potražio sam u *Filozofijskom rječniku* što piše o smrti. Tražim: *Sloboda, Slučaj, Smisao...* ali onda odmah slijedi Socijalizam. Nema natuknice *Smrt*. "Zašto?" pitam se. Nema Filozofa da odgovori na moje pitanje.

Svakog dana slušam pitanja koja mi postavlja smrt, svakog joj dana iznova odgovaram, nekad ovako, nekad onako. Razgovaram stalno sa svojim neprijateljem, iz dana u dan, kao s bratom, sa sestrom, sa smrću.

JEDAN MALI POGRANIČNI INCIDENT

Vraćao sam se s fronte u praznom autobusu i razmišljao o dva razgovora koji me očekuju – sa ženom i sa Sigurnosno-informativnom službom. I bio sam potpuno miran. A nekad me užasavala rubrika *Sudjelovanje u ratu* u vojnoj knjižici. Imao sam predodžbu Prvog svjetskog rata, poplavljene rovove, bodljikavu žicu i hrpe mrtvacu. Činilo mi se da je na takvu mjestu nemoguće preživjeti dulje od nekoliko minuta. Sada sam na fronti već četvrtu godinu i sve je tiho i mirno. Onamo odlazim gradskim autobusom svakog šestog dana. Prvo prolazim uz minirane kuće, potom uz srušene, a na kraju zapuštenih polja stoji rampa. Do tada izađu skoro svi putnici. Poslije rampe slijedi još spaljenih kuća i zadnja stanica. Odatle prolazim kroz šumu na kraju koje je bunker. Izgleda kao garaža i ima veću rupu za vrata i manju za prozor. Unutra su dva kreveta od dasaka položenih na cigle. Ispred bunkera bodljikava je žica, rovovi i razapeta cerada koja nas zaklanja od neželjenih pogleda. Oko osamsto metara preko polja srpska je zemunica. Rijetko ih vidimo, a i sami im se ne pokazujemo. I oni imaju, kao i mi, mitraljez na postolju i moglo bi im se posrećiti. Minirani brisani prostor između sebe i njih zovemo *duty free* zona. Kilometar lijevo i kilometar desno nalaze se sljedeća naša dva bunkera. Nisu bliže zato što to nije potrebno – i linija fronte je minirana. Stoga nigdje nema ni žive duše. I to mjesecima.

Šest nas je, a podijeljeni smo u dvije smjene koje traju tri dana. U mojoj su Petrinc i Miha. U drugoj su Blažina, Branko i Števina. Svi smo iz istog sela. Iako je udaljeno samo nekoliko kilometara i vidimo mu krovove, nismo u njemu bili već četiri godine. Nalazi se iza *duty free* zone i iza one zemunice preko puta.

- Meterni, pogledaj fotografiju. Najbogatiji si čovjek u selu – smijao mi se Blažina. Druge je davao Petrincu i Mihi. Blažina je preksinoć prošao *duty free* zonu i poslikao naše selo. Čuo sam već za takve fotosafarije i da ljudi poslije prodaju fotografije kuća, ali ovo je prvi put da vidim čovjeka koji je prošao *duty free* zonu i vratio se živ.

Ruke su mi se tresle. Jedino je moja kuća neoštećena u cijelom selu. Blažina je ostao bez krova još devedeset prve, u kući mu je već naraslo drvo. Števina ima rupu od tenkovske granate, Mihina je kuća minirana na početku rata i izgleda kao sendvič, a Petrincevu i

Brankovu zapalili su nedavno. Ali moja je kao nova.

- Meterni, priznaj da si njihov - smijao mi se Blažina i penjao uzbrdo u šumu.
- Da, zato ovdje sjedim već četvrtu godinu.
- Ne znam ja. Vidjet ćemo što SIS misli o tome.

Kad god dođem na frontu, prve noći ne mogu spavati pa se dogovorim za stražu. Tako sam i sad sjedio ispred bunkera i gledao Krajinu u mraku. Otkad je počeo rat u Bosni ostali su bez struje i nije se moglo vidjeti ni jedno jedino svjetlo. Jedino svjetlo dolazilo je iza mojih leđa, i to svjetlo grada u kojem smo žena, Maja i ja prognanici već četiri godine. I u *duty free* zoni jedno je svjetlo, baza danskog bataljuna UN-a.

Zurio sam u fotografiju cijeli idući dan. Svi smo bili neopisivo nervozni. Petrinc je popodne ispalio čitav rafal. Rekao je da mu se učinilo da je vidio nekoga kraj zemunice, ali svi smo znali da nije. Miha ga je proganjao cijelu večer jer će njemu komanda sjesti na vrat zbog kršenja primirja. Ali i Miha je znao da je to zbog glupog Blažine i njegovih fotografija. Petrinceva je kuća očito nedavno zapaljena i jasno mi je bilo zašto je bijesan. Ali što je meni?

Iduće noći opet nisam mogao spavati. Sjedio sam s Petrincem ispred bunkera i gledao u ono dansko svjetlo.

- Tebi je zapravo gore nego meni - rekao mi je Petrinc.
- Kako to misliš?
- Ja bi poludio da mi Srbin stanuje u kući.

Cijeli treći dan zurio sam u fotografiju i mislio na Blažinu. Koji ga je vrag tjerao da ide preko? Već sam sve bio zaboravio. A sada gledam tu nesretnu fotografiju i vidim: stepenice na kojima sam sjedio sa ženom, vrata garaže koja sam postavio s Blažinom, trava koju sam kupio od Mihe baš na proljeće devedeset prve, ljuljačka na kojoj se Maja ljuljala. I vidim svinje koje nikad nismo držali, bijelu ladu bosanske registracije, nekog crnog psa koji nije onaj što smo ga ostavili. Vidim tuđu odjeću koja se suši, vidim crijep na krovu koji se pomaknuo i treba ga vratiti na mjesto - i samo ponavljam u mislima: u kurac, u kurac, u

kurac.

I cijelu večer mislim na kuću, kako ulazim na vrata, skidam jaknu u hodniku, vješam je na vješalicu kraj telefona, penjem se na kat, drškom metle spuštam ljestve za tavan, penjem se i pružam ruku iza dimnjaka...

I ustajem iz rova, provlačim se ispod žice i radim ono što sam zapravo sve ove godine jedino i htio. Miha je pišao dvadeset metara dalje i dok me je primijetio, bilo je već kasno.

- Kamo ćeš, budalo?

- Idem doma - odgovorio sam mu s trotilom u rancu i ključem od ulaznih vrata u gornjem lijevom džepu. Ključ sam čitav rat nosio u džepiću košulje iako nisam mislio da će mi ikad biti potreban. Dapače, uvijek mi je bilo smiješno kad bih se sjetio kako sam zaključao kuću u trenutku dok su tenkovi već ulazili na drugi kraj sela. I sad sam se tome smijao ulazeći u *duty free* zonu. Krenuo sam nadesno uz nekoliko spaljenih kuća, odakle mi je baka, preskočio sam potočić Jarek i prešao Plavište. Ne znam što su mislili Danci, ali ja sam se osjećao kao u snu. Čini mi se da sam u sekundi došao do Sigećice, kukuruzišta uz selo. Ondje je stajala nagorena Petrinčeva kuća, a slavuj se čuo iz istog drva u njegovu vrtu kao i prije četiri godine. Ušao sam u naš voćnjak i došao iza kuće, stao, i samo gledao u nju. I nisam mislio ni na mjesečinu zbog koje se vidjelo kao po danu, ni na psa, ni na dimnjak, ni na Miha kako grize nokte s Petrincem i zaklinje se da će me osobno ubiti - ako se slučajno vratim. Mislio sam najobičnije misli: kako se penjem stepenicama, otključavam vrata, ostavljam jaknu, perem ruke, sjedam za stol u kuhinji, večeram, ispravljam Maji zadaću, a onda sjedam pred televizor ili pričam sa ženom prije spavanja, vjerojatno o novcu kojega nikada nije bilo dovoljno.

Vrata su se otvorila i izašao je muškarac u vojnoj jakni.

- Znam da si tu. Znam da dolazite i obilazite. Vjeruj mi da bi i meni bilo ljepše u mojoj kući.

Jebi ga sad. Ogledavao sam se na sve strane da me ne ulove. Kukuruz je šušкао i moglo mi se desetero ljudi prišuljati, nikog ne bi čuo. "Koja sam ja budala", pomislio sam.

- Nepodnošljivo nam je biti u tuđoj kući. Osjećamo se kao lopovi. Zato sam ti stavio u ovu kesu ono što sam našao iza odžaka.

Odžaka...? U kurac, u kurac, u kurac. Gledao sam na sve strane kao lud.

Zavitlao je bijelu vrećicu prema meni. U njoj je bilo nešto teško, preletjela me i pala desetak metara iza mene. Bacio sam se na zemlju, a čovjek se vratio u kuću. Kad ni do deset nije ništa eksplodiralo, otpuzao sam do vrećice. Unutra je bio ženin nakit i nešto njemačkih maraka – sve što smo žena i ja posjedovali, a prije četiri godine, u panici, nismo se sjetili ponijeti.

Vratio sam se istim putem. "Sami kreteni", rekao je Miha i otišao spavati. Moj noćni izlet, kao i Blažinin fotosafari, neće ući u Mihino izvješće. O tome će se ipak pričati pa će, vjerojatno za mjesec dana, naići netko iz SIS-a ili komande vidjeti u kakvu je stanju prva linija obrane. Neće nas ništa pitati izravno, pričat će o lijepom vremenu i samo nas gledati ispod oka, ali neće ništa vidjeti.

Ujutro sam Blažini pokazao vrećicu i rekao:

– Ovo je ulov, a fotosafari je za pičkice.

I to je bio kraj Blažinine slave.

Ali to me najmanje brinulo. Autobus je jurio prema gradu, ljudi su ga malo-pomalo punili i film se vrtio unazad. Srušene kuće postajale su čitave, a prazna polja obrađena. Za to sam vrijeme smišljao dvije različite priče, jednu za ženu, drugu za SIS. Za SIS se nisam brinuo, ali žena će se ljutiti zato što sam mogao poginuti bez veze. A ne mogu joj drugačije objasniti otkud mi novac. Zato mi je najjednostavnije poslušati Mihin savjet – iz priče za nju izbaciti Srbina, a iz priče za SIS i Srbina i novac.

A iz priče za sebe izbacit ću kuću. Nikad je ne bih mogao srušiti, a ni Srbin nije tip koji bi je minirao. No ne predviđam joj neku budućnost. Srušit će je već netko od naših, mojih ili njegovih.

ZLOKOBAN R MEĐU NOGAMA

Mnogi koji su preživjeli rat ne vjeruju da postoji Bog – ali svi vjeruju da postojim ja!

Prvi mi je posao bio u jednom novozagrebačkom neboderu. Iako ga je arhitekt projektirao točno prema smjernicama pročelnika za Prostorno uređenje, propalog urbaništa Ctčča, ravnatelj Gradske službe smatrao je da ljudima život u njemu nije dovoljno mučan. Ctčč, koji je izgledao kao nagorena šibica, proveo je dosta vremena na stipendijama u Francuskoj i tako je, između terevenki i orgija, čuo za Le Corbusiera i za to da su neboderi strojevi za stanovanje u koje treba potrpati sve ljude. No ravnatelj je smatrao da su ti novozagrebački strojevi još uvijek bili previše ljudski (relativno dobra izolacija, terase, svijetla i zračna stubišta, praonice – bljak). I zato su iz budžeta financirali zapošljavanje nas mladih da stanarima dodatno dodijavamo. Morali smo kuckati po zidovima, noću puštati vodu iz zahoda, prdjeti iz kontejnera za smeće, svrdlati navečer i rano ujutro, pariti se s mačkama u grmlju, takve stvari. Ništa kreativno, čista rutina. “Jadno i glupo”, reći ćete. I meni se tako činilo, ali znate već kakve poslove daju pripravnicima.

Trunuo sam i sve slabije radio. U školi nisam bio loš, volio sam i čitati, ali na poslu sam se skroz ulijenio. Zavidio sam i školskom kolegi Džstttrovu, ružnom poput nilskog konja, kojemu je stric našao posao u Ratnom sektoru. A to je bilo fenomenalno! U Paklu je kao i svuda, vojska uvijek ima prednost. Sjećam se Krleže iz lektire: “majori su v nebu i v peklu majori!” Ratni sektor imao je najvažnije projekte, neograničena novčana sredstva, nevjerovatne uvjete za rad; a tu je bilo i sve ono za čim sam ja vapijao: kontakti, dinamika, mogućnost napredovanja. Curile su mi sline, a kad bih god posjetio Džstttrova, i vidio koliko bi već vojne tajne dopustile, osjećao sam se jadno.

Proganjala me ta slika žustrih, mladih, inteligentnih đavola koji sjede pred kompjutorskim ekranima i spremaju rat. Njihove stravične spodobе obasjane zelenkastim svjetlom budućih masakra – da, to je prava ljepota. Čista geometrija: paralelni pravci tenkovskih gusjenica koji se sastaju negdje u beskonačnosti, vertikalne dima spaljenih kuća, spirale srušenih aviona; a tek bombardiranja i topovski dueli – ma nema te oluje koja može nadmašiti bljeskanje granata ispod noćnih oblaka.

- Vi radite prave stvari, a ja sam plaćen samo da održavam formu - kukao sam Džstttrovu, a on bi me samo potapšao i rekao:

- Budi strpljiv, Mstok. Bit će prilike i za tebe.

Nisam još znao da je bit Pakla baš u toj ispraznoj birokratskoj rutini, da je za Sotonu dragocjena baš ta negacija vremena - jer vrijeme donosi promjenu, a s njom i nadu.

Kao početniku to mi je još uvijek bilo neshvatljivo, umirao sam od nestrpljenja. Željan karijere, bunio sam se na radnom mjestu. Ali kome se požaliti? Pročelnik Komunalnog odjela u kojem sam radio, lukavi stari vrug Ggwqu stalno je odlazio na vrele sumporne kupke u Sedmi krug, kraljeznica mu je trpjela od betona. Ravnatelj, pokvarenjak, samo mi se nacerio: "Grizite kolega, grebite, grabite, snađite se. Prilagodite se novom dobu, budite fleksibilni, budite transparentni. Tko nije za akciju, letjet će." Smiješno, kao da me može otpustiti! Pakao je kao i državna služba - i u jednom i u drugom namješten si zauvijek.

I tako, dok je ravnatelj zavodio političare u Saboru i Vladi, ja sam, prepušten sebi, pripravnički staž odgasio jureći ventilacijskim otvorima, klokoćući radiatorima, zagorčavajući vam život sve pomalo. No nije mi bilo dano da zgrabin makar jednu dušu i s njom slavodobitno sjurim u Pakao. Grizao sam jedino cijevi, od muke. Pa bih, na užas stanara, tu i tamo neku i pregrizao. Muku nisam mogao.

A onda napokon rat! Tog sam rujna 1991. stanare dva dana ostavio bez tople vode: eksplodirao sam od sreće u kotlovnici. Mmmm, da... rat. Tu sam riječ valjao po ustima kao karamelu, cuclo sam njezino r kao najslasniji bombon; RRRRRRR... mmmm... kako je to slasno; RRRRRR: da se mene pita, ženske bi bradavice bile u obliku slova R - tako je r u mojim ustima bilo slatko, tako je raslo pod mojim jezikom, tako se topilo na nepcu. Da žene imaju među nogama slovo R, nikad malog vražićka ne bih iz njega izvadio!

A možda bih i vražićka mogao dati na plastičnu operaciju: da mi ga oblikuju kao to slovo što donosi toliki užitek? Ali tu je opet ta pripravnička plaća...

Rat je prilika za napredovanje. U ratu se grabi; tko zemlju, tko slavu, tko novac. Kad rat završi, što si zgrabio tvoje je. "Uzmite ostalo - meni dajte duše", pisalo je na zidu moje gimnazije, odmah iznad Sotonine brončane biste. A iz pohlepe sam uvijek imao najbolje ocjene.

Uglavnom, u duhu samoinicijative i ravnateljevih đavolskih savjeta, izabrao sam pacijenta. Bio je zapravo drugi ja: mlad, tek izašao iz škole, a već su ga ubili u pojam. Provodio je pripravnički staž u nekom praznom uredu – u njemu je sjedio osam sati dnevno ništa ne radeći, samo bi ga tu i tamo neki stari prdonja poslao do fotokopiraonice ili po kavu. Noćima sam mu šaptao u uho: “Moraš učiniti nešto za domovinu; tko će ako nećeš ti.” Pa da, đavolska glavna metoda i jest nagnati ljude da učine nešto samo po sebi dobro, ali u krivi trenutak i iz krivih motiva. Ne otkrivati im se u prvi mah, zavesti ih lijepim, a kada spoznaju zabludu, otkriti im se u punoj ružnoći i baciti ih u očaj da se ne uspiju pokajati – nema za demona većeg blaženstva. A ako još spadaju u one koji tvrde da ne postojimo, užitku nema kraja... takvi su dolje na tržnicama skuplji od kavijara. Najveća je đavlova varka uvjeriti ljude da ne postoji – Baudelaire je to razotkrio, čitao sam u novinama, u onoj rubrici *Dogodilo se na današnji dan*, ali nije dugo živio s tom spoznajom...

Da, započeo je rat. Ljudi su se grčili pred televizorom, užasnuto su gledali kroz prozor, protrnuli bi dok su osluškivali korake pred vratima; prevrtali su se od bijesa po krevetima, a ja sam još pripravniku hodao po stropu, grebao po zidovima, udarao kao vjetar po roletama. Mašta mi se razbudila, postao sam poletan, pomladio sam se. A onda su preko radija objavili opću mobilizaciju i jedan je pripravnik puknuo, činilo mu se da je to spas iz očajnog ureda. Javio se u mjesnu zajednicu, a oni su ga po hitnom postupku spakirali u uniformu i otpremili na frontu, sretni da ne moraju ići s njim. Još je i mama vikala na njega: “Koji te je vrag natjerao na to!” – da je samo znala.

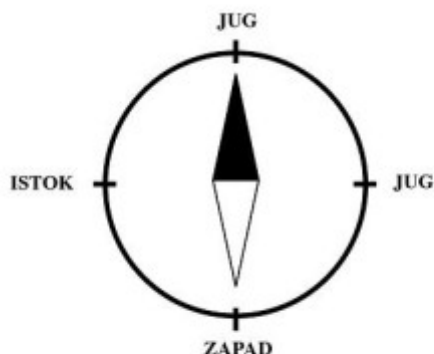
Uvjeren da ću u ratu dobiti sve što sam u miru izgubio, nestrpljivo sam s pripravnikom krenuo na frontu. Ni ravnatelj ni pročelnik nisu se brinuli za mene, a ljudima u Novom Zagrebu zračne će uzbune dovoljno zagorčavati život, tako sam barem mislio (uostalom, te su uzbune bile tobože; grad bi se ukočio i zavio u tišinu, tramvaji i autobusi prestali bi voziti, samo poneki užurbani prolaznik ili jureći auto – a aviona uglavnom niotkuda; ljudi su za to vrijeme stisnuti sjedili u vlažnim i smrdljivim podrumima, uzaludno osluškujući dok bi prestravljena djeca vrištala). No na bojišnici zapravo nisam imao pravoga posla. Vlaga, vjetar, nespavanje, strah i naprezanja – shrvali su čak i mene, duhovno biće, a kamoli ne bi nepripremljene i nespretnne mladiće. Pomoć mi je osim toga stizala s raznih strana, sama od sebe, točno kao u onim suhoparnim crno-bijelim obrazovnim filmovima iz osnovne škole: *Pušenje i zdravlje, Alkohol i droga – pakao ovisnosti i, naš omiljeni, Pornografija*. Svi su

nosali doduše krunicu, ali samo nosali, tako da od toga nije bilo veće štete. Dok je pripravnik ležao u blatnom rovu, nije niti sanjao da sam mu dušu već čvrsto zgrabio, a kakav je to osjećaj držati nečiju dušu u šaci – nemam za to riječi. Bližio se čas da izgubim đavolsku nevinost.

Možda me lakoća i brzina uspjeha zavela pa sam se opustio, tko zna. Grad K. u koji su poslali mog pripravnika bio je skoro posve opkoljen, no ja za pokrete vojnih trupa nisam pokazivao puno interesa i uopće me nije zanimalo što se zbiva na bojišnici. Tko bi se trudio pamtiti sva ona imena pod kojima su i za koja su ljudi uvijek iznova postajali žrtve – meni je sve to bio isti kurac.

Jedina je novost u dugoj opsadi bila kada im je u jedinicu došlo neko novinsko piskaralo. Zapravo je i taj bio sličan meni. Tek je završio fakultet i zaposlio se kao početnik u gradskoj rubrici: zadatak mu je bio da šeće gradom i nađe neku vijest. A što možete naći nego rupu na cesti, crknutog goluba ili još jedan komad otpale fasade? Stvarno ponižavajuće, a sve za nekoliko onih jadnih ratnih novčanica! Piskaralo nije znalo što bi sa sobom; večeri je provodio u redakciji, jutro u kafiću. Da se spasi, javio se za ratnog reportera. I on je imao neki mutni osjećaj dužnosti, ali više prema smislu života (patriotizam mu je bio malo iznad nule, želja za borbom daleko ispod; ali kopkalo ga je što se to zapravo zbiva na fronti, želio je zaobići cenzuru i glasine; skoro bi se moglo reći da ga je zanimala istina). Njegovo mi je ime odmah zapelo za oko, zvao se Boris Beck – kao Boris Becker, zato sam zapamtio.

Jedne noći naveo sam svojeg pripravnika da se izgubi dok je bio na noćnoj straži. Sa sata sam mu skinuo kazaljke, a poremetio sam mu i kompas, ovako mu je izgledao:

Tri dana i noći bio je sam u maglovitoj šumi, na kiši, bez hrane i karte. Plašio sam ga kriještanjem, koracima, krckanjem grana. Duša mu se razlijevala kao da je od vode.

Pojma nisam imao da je baš na tom dijelu fronte operacije vodio Džstttrov: koordinirao je demone branitelja K.-a i onih koji su vodili opsadu. No nije mu išlo. Džstttrova je hvatala panika jer se opsada otegnula unedogled, bez ikakve šanse da se dovrši do kraja godine. Vojska je s obje strane fronte tonula u beznađe, ali pravoga antiklimaksa nije bilo. Nakon što su ulovili mojeg pripravnika, Džstttrov je, u smrtnom strahu od svojega strica, primijenio očajnički plan: preko motorole nazvali su zapovjednika obrane K.-a koji je upravo tajnici skidao hulahopke. Dok je ovaj zaprepašten slušao, pripravniku su odrezali jezik i rekli da će ga čitavog izrezati ako se svi ne predaju.

Predali su se, naravno. Nisu imali pojma što je rat. Pred gradom K. bila je noć ubijanja, pljačke i silovanja – jeftino kupljena za samo jedan jezik. Džstttrov i njegovi demoni odveli su branitelje u hangare u jednoj dolini, okrugloj rupi iz koje su se vidjeli samo vrhovi smreka. Dok su se zarobljenici razvrstavali, mojeg su pripravnika ostavili da iskrvari na podu. Jedino sam mu društvo bio ja sa zubima u njegovoj duši, spreman s njom odletjeti u Pakao čim se odvoji od tijela. Ali duša se divlje otimala; što je tijelo bilo slabije, to se jače bacakala i ritala, zazivajući Isusa svojim nijemim glasom. Na koncu sam izletio iz njega vičući: “Ubijte ga već jednom, ne mogu više!” I dok sam dolazio do daha, pripravnik nam je umro pred očima.

Pomahnitao sam od bijesa. Izgubio sam tu dušu, sav je trud bio uzalud. Počeo sam luđački urlati i udarati Džstttrovljevu vojsku. Iz njih su smjesta izletjeli Džstttrov i drugi demoni i napali mene – nastao je opći krkljanac. Mlatio sam lijevo i desno, njima sam naplaćivao sve godine tlake u Gradskoj službi. Tukao sam ih nadnaravnom snagom, nitko me nije mogao svladati.

Upravo sam Štccffa držao za jedno od šest muda (i to valjda najsmrdljivije; ruka mi još zaudara po crkotini), a Džstttrova grizao za rep kad je hangar zaplamtio, a iz veličanstvenog oblaka sumpora iz Osmog kruga uspravili su se moj ravnatelj i Džstttrovljev stric. Sledili smo se.

– Vidim, kolega, da nemate što raditi pa drugima kvarite posao – rekao je ravnatelj, a potom se počeo derati na pokunjenog strica. Po onom što sam čuo ispalo je da je rat loše zamišljen i traljavo vođen, da trpimo gubitke u ljudskim dušama na sve strane i da ako to nastave raditi kreteni poput nas dvojice (pritom je pokazao na Džstttrova i mene koji smo se u kutu od straha pretvorili u dvije hrpice govana), možemo zatvoriti dućan.

Stric je pograbio nećaka za ostatke repa i opalio ga svom snagom užarenim lancima po guzici: “Naplatit ću ti ja svoju prekomandu u Ruandu.” Potom su nestali.

Ravnatelj me odmjerio: “Nemojte se micati odavde. Vojna policija već stiže”, a onda je otišao kao što je i došao.

U hangaru više nije bilo nikoga, ni napadača ni branitelja. Bio sam sam: to jest, gotovo sam. U kutu sam ugledao ono piskaralo kako nešto bilježi u notes. “Hm, možda bih ga još stigao smazati”, pomislio sam i pogledao ga svojim zelenim očima. U njima je vidio čitav svijet, odgovore na sve one tko, koga, kada, gdje i zašto; sva mu je stvarnost bila na dlanu, mogao je samo reći DA i sve bi bilo njegovo. Kako i ne bi kad je laž zaglavni kamen ovoga svijeta, a Sotona je njezin otac!

– Reci DA, i sve će biti tvoje: sve ćeš znati, sve ću ti otkriti, sve ćemo saznati zajedno, najprije o ovom ratu, a onda dalje, sve dalje – šaptao sam mu najzavodljivijim glasom. “Znam kako živiš, u mraku i magli, okružen samim crnim siluetama. Znam da se budiš svako jutro s pitanjem čemu, da liježeš s mišlju *izgubljen sam*. Ja imam svjetla toliko da bi te samo jedna

kapljica proslavila. Zamisli odgovore na sva ljudska pitanja. Pulitzer, Nobel, Booker, Goncourt – ništa ti to ne govori?” A znate što mi je bezobraznik rekao?

– Zabij si u guzicu svoje tko, koga, kada, gdje i zašto – i izašao iz hangara.

Od maštovitijih muka na koje su me stavili u vojnom logoru mogu spomenuti užareno slovo R na čiji su me šiljasti repić nabadali, iako sam civil – a ti se žali. Kad su me pustili, izgledao sam kao suha šljiva koju uzimaju protiv opstipacije, i to nakon što je poseru. Pola sam se godine još poslije povlačio po sumpornim izvorima Drugog kruga, ni približno ljekovitim poput onih u kojima blaženo leži moj proćelnik. Kralježnica mi je definitivno načeta, stalno hodam pogrbljen, a i beton me muči sve više. Đavolice me više ne zanimaju, barem ne s prednje strane: odmah vidim ono kobno slovo i prođe me volja. Straga još kako-tako...

Opet sam na starom poslu. Svrđlam. Dobro su mi utuvili u glavu da mi na pamet slučajno više ne padne nekog poticati na hrabrost. Što se tiče moje nesretne ratne epizode, o njoj katkad popričam sa Štccccffom i Džstttrovom; sjednemo među antene, remetimo prijem programa i tračamo sve one generalske mumije (tračanje se u našoj šatri kaže *ispovijedanje tuđih grijeha*). A onda se Štccccff i Džstttrov sjete da su zbog mene ostali bez lijepog posla, ispeglanih uniformi i beneficiranog staža pa se pomlatimo, šaljući jedni druge u vražju mater. Poslije zadnje tučnjave lift je bio tri i pol dana u kvaru.

Slučaj je htio da se ono piskaralo nedavno doselilo u moj neboder. Sada su mu ambicije porasle – zamislite, hoće biti pisac. Odustao je posve od traženja istine, shvatio je da se topi pred našim očima, sada utjehu traži u pričama. Ali je ne nalazi.

Mislim da dobro zna da sam mu za vratom i da mu čitam preko ramena. “Za koga to pišeš, budalo?” šapćem mu dok on *stvara* za kompjutorom, a kada padne u očaj, kaže: “Za one bez jezika.” Postajemo sve sličniji: kao što ja nemam savjesti pa ispovijedam samo tuđe grijeha, tako i on nema vlastitog života pa se bavi tuđim.

Ja ne tražim nikakvu slavu, eventualno se nadam promaknuću u viši platni razred. Puno više cijenim svoj posao. Postojani rad donosi više uspjeha od kampanjskog: puštam Becka da se koprca naboden na moje osti, uronjen u svakodnevno, površno i slučajno, u udobnosti bez smisla, slobodi bez istine, znanju bez utjehe. Čak više ne bjesnim na glazbu koju sluša da

pobjegne od moje buke (iako on ima glazbe od koje i ja učim). Postao sam običan, nepoznat, bučan susjed kojeg šalje dovraga.

Možete mi slobodno reći da sam resigniran. Eto, postao sam i u tome sličan njemu, a on zauzvrat svakodnevno kuša predokus Pakla. I sa zebnjom se sjeća kako je bilo tiho i mirno za zračnih uzbuna.

MAĐIONIČARSKI TRIK

Nakon mjesec dana u vojsci odredili su me za prvu stražu, i još sam morao čuvati zatvorenika. Bio je to stariji čovjek, možda oko trideset, a mobilizirali su ga s nama.

Po imenu bio je musliman, ali po govoru odavde, nije bio Bosanac. Kad smo zaduživali uniforme, skladištar mu je pružio ruku, a narednik je rekao:

- Nikad se ja ne bi rukovao s muslimanom. Ne treba njima zahodski papir, dosta im je flaša...

- Ne gnjavi čovjeka, Mariću. Radije mu daj oružje.

Narednik nam je podijelio puške.

- Stavi X ovdje gdje piše potpis - rekao je tom čovjeku narednik.

- Kako da znam gdje piše potpis ako sam nepismen? - odgovorio mu je i ja sam odmah znao da je pogriješio.

Znao je izvoditi trikove: upaljač koji nestaje, cigareta koju izvuče drugome iza uha, konopac koji se prereze pa je opet čitav.

- Mogao bih ja i više, samo nemam ovdje s čim - rekao je. Nismo čuli zapovjednikovu naredbu.

- Bosanci, zbor. Dijeli se kultura! - zaviknuo je. Mađioničar se okrenuo mrvicu prekasno.

- O, pardon - rekao je narednik. - Ovdje imamo nastup.

Došao je do mađioničara.

- Vidim kako imaš brze prste. Nadam se da ti puška neće biti teška. To ti je lakše od vađenja zečeva iz šešira: ne trebaš svih deset prstića. Da služiš domovini treba ti samo kažiprst.

Ovako: paf, paf, paf. To je jedini trik koji me zanima. Paf, paf, paf.

Poslije deset dana podijelili su nam pile i sjekire. Mađioničar je stajao s rukama u džepovima dok smo vukli balvane kroz snijeg i od njih slagali zaklone.

- Brže, pičkice, s tim balvanima. Nije ovo dobrotvorna priredba. Ovo je rat - vikao je narednik i stao pred mađioničara.

- Zašto ne cijepaš?

- Nismo zadužili rukavice.

- Pa što ako niste zadužili rukavice?

- Čuvam ruke.

- On čuva ruke. A tko će ti čuvati glavu?

Svi smo stali i zašutjeli. Narednik ga je pogladio po dlanu.

- Kako je nježna, kao pičkica. A nemaš kreme... Popišaj se po rukama, pa ti neće popucati koža.

Mađioničar je samo stajao.

- O, neugodno ti ga je izvaditi pred svima. Hoćeš da ti se ja popišam po tim finim rukama?

Nitko se nije niti pomakao.

- Pao bi u nesvijest samo da ti dlake pokažem. Jebavao sam ja po Bosni, sve glatko kao staklo.

I otišao je dalje. Vikao je: "Cijepajte brže, ajde, caf, caf, caf!"

Jutros smo otišli na vježbu na stari dio fronte.

Stajali smo stotinjak metara od raspadnutog tenka. Narednik je lajao i pokazivao kako se odvrće vršak cijevi s nišanom i kako se na pušku stavlja tromblonska mina.

- Pazite, navoj ide u suprotnom smjeru. Pritisnite ono dugme i samo ga držite.

Došao je do mene i gledao kako namještam minu na pušku.

Pozvao je čovjeka do mene.

- Puška se nasloni na bok, čvrsto se drži, okine se s dva prsta i brzo ih se izvuče da ti ih trzaj ne slomi. Ajde, naciľaj i gađaj.

Čovjek je podignuo nišan za tromblon, naslonio je pušku na bok i opalio. Ali kasno je izvukao ruku: trzaj mu je ipak slomio prste, a mina je pala daleko od tenka.

- Odvedite ga u bolnicu - rekao je narednik i dvojica su dotrčala. Onda je pogledao mađioničara.

- Mađioničar, ti.

- Neću - rekao je.

- Molim?

- Neću.

- Stisni te usrane ruke i izvrši zadatak. Pogodi onaj tenk!

Mađioničar je odmahnuo glavom. Svi smo gledali njegove prste. Narednik je došao do njega i stavio mu ruku oko vrata.

- Mađioničar, slušaj. Onaj tenk ide prema tebi. Cilja na tebe. Ako ga ne pogodiš, ubit će te.

Šutio je.

- Idemo ovako: tenk ide prema tebi. Sve je bliži. Ti si jedini koji ima tromblon. Gađaj ispod kupole, inače će nas sve ubiti. Pucaj! Sada!

Mađioničar se nije pomaknuo.

- Pucaj u jebeni tenk! Jer da znaš, u tom sam tenku ja, i ako izađem iz njega, izjebat ću ti mater i sestru, a na kraju ću izjebati i tebe u guzicu i sve ću vas politi benzinom i zapaliti i živo će mi se jebati za sve vas! Pucaj! Pucaj!

A ja sam znao da je to istina, uopće nisam sumnjao da će biti baš tako kako je rekao, čak bi možda bilo i lijepo raznijeti taj tenk, ali mađioničar nije trznuo okidač.

Narednik je odustao.

- Odvedite ga u samicu. Oni koji su noćas određeni za stražu, čuvat će ga. Ujutro će biti bolje volje.

Ja sam bio među onima koji su ga odveli do ćelije. Nisam znao što sada treba, ali mađioničar je znao. Izvadio je sve iz džepova, skinuo remen i izvukao žnirance. Vukući čizme i pridržavajući hlače ušao je u samicu. Bila je prazna, prozor s rešetkama bio je visoko, staklo je bilo razbijeno.

Zaključali smo vrata, a zatvorenik je legao na drveni pod. Zadnji sam pogledao kroz rupicu na vratima: povukao je rukave džempera preko dlanova i gurnuo ih među skvrčene noge. "Mislim da će prstima biti toplo", rekao je i pogledao me. U tom sam trenutku znao da ću ga pustiti.

Kada je ujutro narednik došao po njega, samica je bila prazna. Vrata su bila zaključana, rešetke su čvrsto stajale na prozoru, sve su njegove stvari, uključujući i remen i žnirance, bile u ladici u stražarskoj sobi, ali zatvorenika nije bilo.

- Pustili ste ga, kurvini sinovi, neko ga je od vas pustio! - narednik je urlao, prijetio nam, ispitivao svakoga od nas, ali nitko nije ništa znao.

- Pusti djecu, nisu oni krivi - rekao je satnik. - Jebi ga. Ipak je to mađioničar. Znaš da znaju izaći iz zaključanih kutija i osloboditi se iz luđačkih košulja.

I svi su se divili takvom nevjerojatnom triku.

UDOVICA ŽIVOG ČOVJEKA

Kokoši su tako glupe da, kad im se god nešto dogodi, bježe prema gnijezdu – zato ih i pogazi auto. Ja nisam bio ništa pametniji: vratio sam se iz zarobljeništva u svoje selo. Radna mi je viza u Njemačkoj istekla, i uza sve te izbjeglice koje su željele oputovati, nije bilo izgleda da ću je ubrzo dobiti. Izabrao sam jednu od manje oštećenih kuća i ušao u nju.

- Mama je rekla da nikad ne bi ušla u tu kuću – rekla je petogodišnjakinja iz susjednog dvorišta. – To je srpska kuća.

- A ja bi – rekao sam ja i ušao.

- A zašto?

- Kuća je kuća. Ja svoju kuću više nemam.

- A zašto?

- Propala je u zemlju. Kao u onoj priči o dvorcu koji je propao u zemlju.

- Koji dvorac?

- Ne znaš priču o psećim vilama i dvorcu koji je propao u zemlju?

Nije znala pa sam joj ispričao. A onda još jednom. Promatrao sam dobro poznatu cestu. Slika iz mog djetinjstva više nije postojala: možda je tek jedna od deset kuća bila čitava, mnoga su drva bila posječena, a i šor nije bio širok kao što sam ga zapamtio. Nisam vidio nigdje muškarce: na klupama ispred kuća sjedili su starci i gledali tko će proći. No nitko nije prolazio, nitko osim bijelog nissana patrol sa zastavom Europske zajednice. Tajnica i ja gledali smo kako sporo prolaze.

- Jebeni sladoledari. Samo luftiraju zastavu. Koje vajde od njih? – rekao sam Tajnici, a on je otvorio svoju bilježnicu i nešto važno u nju zapisao. Sve bih dao da znam što u njoj piše, ali čuva je tako ljubomorno.

- Dobro te zovu Amerikanac – rekao je Tajnica i nasmijao se svojim lošim zubima. – Najpametniji si od svih. Ali i ti si nasjeo ko i svi.

- Bilo pa prošlo.

Kuća je bila napuknuta od miniranja, a unutra nije bilo ništa ni taknuto: ormari puni stvari, fotografije na vitrinama, gobleni na zidovima, tanjuri na stolu. Kako su im njihovi javili da bježe, da se nešto sprema, tako su otišli. I valjda su mislili da će se vratiti brzo, za tjedan dana, da će selo pasti, ali je prošlo tri godine i ništa. Na prozorima nije bilo stakla pa sam zalijepio najlon s natpisom UNHCR. Došla je žena i odvela onu djevojčicu za ruku, a Tajnica je tiho zazviždio.

- Kud si blenuo? - pitao sam ga.

- Gledam mater i dite - odgovorio je.

- To je baka. Mater je kod pušnice, iza trešnje - rekao sam. Bila je divna, kao i uvijek. Mirjam.

Eksplוזija se čula usred noći, negdje daleko. Netko je viknuo u snu. Tajnica je pogledao na sat, nešto zapisao u mraku, okrenuo se i ubrzo zahrkao. Činilo mi se da nisam zaspao sve do jutra.

Probudilo nas je kucanje. Iskočili smo iz kreveta i ukočeno stali. Ušla je Mirjam. Okrenula je glavu.

- Vi ste u pidžami. Šta se ne javite?

Nismo mogli doći do daha.

- Što, prepala sam vas?

- Da - rekao sam. - U logoru smo morali stati mirno čim bi se neko primio za kvaku.

- Oprostite. Tena me stalno gnjavi s nekim dvorcima koji propadaju u zemlju. Tko joj to priča?

Tajnica je pokazao na mene. Tek me tada prepoznala. Po vremenu koliko joj je trebalo da me prepozna mjerio sam koliko sam se promijenio. Puno. Previše.

- Nisam znala da si mi ti u komšiluku. Dođite popodne kod mene na kavu... poigrati se s djecom.

Ostali smo do vijesti. Na vijestima je bilo da su neki kupili komad Amazone velik kao Švicarska da bi spasili neko pleme od izumiranja. Tajnica je i to zapisao.

- Zašto neko ne skupi pare i ne kupi nas? -animalo ga je.

- A kog će onda gledati na televiziji? Ovako nas gledaju i misle si: živi smo. Odakle bi to inače znali.

- Amerikanac, ništa se nisi promijenio, i dalje si najpametniji - rekla je Mirjam.

- Jako sam pametan. Pamet me i dovela natrag ovamo.

- Ti si junak.

- Nema junaka. Svi su mrtvi.

Sutradan popodne nisam Mirjam našao u kući, ali sam dobro došao Teni da joj još jednom ispričam priču o dvorcu koji propada u zemlju.

Mirjam je ušla s ujakom. Bio je barem dvadeset kila deblji nego prije rata - ima nešto u onome kad kažu da su ljudi samo oni do sto kila.

- Ne mogu vjerovati da si to lagao na sudu - vikala je.

- Sve je u redu. To smo prevozili za vojsku.

- Neću to više slušati. Ujače, sjećaš se Amerikanca? Tena voli njegove priče.

- Kako to, mlad si, jak, a dicit pričaš priče?

- Nema posla.

- Kako ne bi bilo posla. Imaš dice, jesi oženjen?

- Bio sam, nemam djece.

- Ne bi je ja oženio dok nije progutala lubenicu.
 - Odvratan si, ujače.
 - Javi mi se sutra u općinu. I ti s tim karandašem – rekao je Tajnici koji je marljivo pisao.
- Kada je Urbanist otišao, rekla je meni: – Čuvaj se ujaka, opasan tip.
- Ajde, jednom mi neko ponudi posao.
 - Sigurno nije pošteno.
 - Neću džabalebariti.

Mirjamin djed je sjedio na klupi ispred kuće. Ali opet nitko nije prolazio selom.

- Kako je, dide? – pitao sam ga.
- Sinko, sve će nas pobiti, kao četrdeset treće. Ja vidim svjetla po noći, hodaju po šumi. Doći će jedne noći i sve će nas pobiti.
- Nemoj, dide – rekla je Mirjam i kucnula se po čelu.

Noge su mi tonule u naslage lišća, šuma je bila pljesniva i vlažna. Talijani su bili brbljavi, ali samo je Urbanist znao talijanski. Tajnica i ja smo ostali u šumi dok su lovci u polju vrebali na prepelice i divlje golubove.

Promatrao sam voluharicu. Izvirila je iz rupe i brzo se vratila. Pritajio sam se i čekao da izađe. Ali izvirila je iz druge rupe i ponovno ušla. Pa iz treće i iz četvrte. Tek sam onda uočio jednu rupu između tih četiriju: i zbilja, uskoro je voluharica izašla iz nje i počela se baviti svojim mišjim poslicima.

Talijani su ponijeli i krupnu sačmu, za svaki slučaj. Mirjamin ujak me samo tapšao po leđima:

- Naći ću ja njima jelena, naći ću. Ovo su prvi otkad je rat. Krenulo je, krenulo je. Samo da nađemo jelena.

- Da im oće doći jelen s papovkom. Pucati na ptičice, to da, ali da bi i oni mogli biti napucani, to već ne. Gdje je tu sport?
- Amerikanac, opet ti. Pusti ljude, znaš koje su sranje imali na granici zbog pušaka i embarga.
- Baš tu fali pušaka. Oćeš protuavionski top za golubove? Ima i to. Ili raketni bacač za zečeve?
- Šuti, rastjerat ćeš životinje.

Ali našli su jelena. Kroz granje sam vidio kako se približava, kako drži visoko glavu. Tajnica je šutio, nije ništa pisao; Mirjamine ujak je držao prst na ustima, čak su i Talijani šutjeli; i ja sam šutio, ni grana nije krenula, ali ja sam šutio. Šutio sam kad su ispalili svoje patrone, patrone su padale na travu; ulovili su svojega jelena jer sam šutio i držao jezik za zubima.

Tajnica i ja potom smo došli do punog izražaja – teglili smo mrcinu dva kilometra kroz šumu. Ali Talijani su pošteno platili.

Dok su Tajnica i Mirjamine ujak namještali jelena na krov, škicnuo sam u bilježnicu: imao je okrugli, dječji rukopis koji nije bilo teško pročitati. Same beznačajne sitnice, odlomci rečenica, datumi i sati. Dnevnik naših praznih dana. "Pravo veliko dijete", pomislio sam.

- Mirjamine ujak ti je prije bio glavni u selu, samo smo ga zvali Pavelić. Bio je i u zatvoru – rekao sam Tajnici.
- Ajde?
- Ustrijelio jelena, dobio godinu dana. Isto ko i danas. Samo sad ne idu u zatvor. Samo gleda šta će maznuti i kud će s tim zdimiti. I koga će okriviti za to.
- Sama sam. Radovana mi odveli u šumu s još trojicom, da sijeku drva. Onda se sve tu

preokrenulo, svi su pobjegli u jednom danu, ja noseća – rekla je Mirjam dok su Tena i Buga skakale po dvorištu.

- I odonda ništa? – pitao sam

- Ništa. Kao da je u zemlju propao... a ja se nadam... ovo najmanje dite nije nikada ni vidio.

Sumnjam da je Radovan živ: tko bi ga hranio tri godine i zašto. Ali nikad se ne zna, ljudi su se stvarno znali vraćati. A ako je mrtav, nije jedini; nije jedna udovica mrtvome rodila dijete.

Nisam joj se znao približiti. Osjećao sam da se ispod njezine kože skrivaju mine, tko zna kada postavljene. Ako je dotaknem, bojao sam se da će sve eksplodirati i da će nestati i nje i mene u toj eksploziji.

- Male me pitaju za njega... gdje je. Znaš šta su mi rekle? Da ako je tata na nebu, da ja malo odem umjesto njega, samo preko vikenda, pa da se onda vratim. Da se zamijenimo preko vikenda!

- Mogu ja otići preko vikenda mjesto njega – rekao sam.

- Gluposti. Neću te slušati – rekla je i zaplakala. Onda se smirila.

- Nisam ovo ja, premorena sam.

- Što nam tu fali. Ima svježeg zraka – rekao sam bijesno i odgurnuo stolac.

Izašao sam na dvorište. Buga me zaustavila.

- Ne može se dalje. Ovaj štap je rampa.

Stvarno je bio u zemlju zabijen štap.

- Šta vam znači taj štap? – pitao sam je.

- To je rampa. Neprijatelj ne može preko njega.

Našao sam Tajnicu kako se igra s nekim psićima pet kuća dalje. Psiće su poklanjali pa sam uzeo jednoga za Tenu i Bugu, malog crnog bundaša. Mirjam me stisnula za ruku.

- Ujaka ćeš naći u općini, zadnja vrata u hodniku. Ona bez natpisa. Tamo su urbanisti. Ruše

Srbima kuće. Ne zovu ga više Pavelić, zovu ga Urbanist.

Dogovorili smo se za sutra ujutro.

Urbanist je čekao s upaljenim traktorom.

- Sjednite mi u krilo, možda će se netko dići - rekao nam je.

- Hvala, Urbanist, dobra nam je i prikolica.

Cijelo smo prijedodne Tajnica i ja skidali crijep s krova minirane kuće i slagali ga u prikolicu. Kad smo završili, htio je da skinemo crijep i sa susjedne kuće. Krenuli smo poprijeko, ali nas je zaustavio.

- Pazite kuda gazite. Ne idite uz onu tarabu, tamo smo našli već dvije mine. Šćapovi na koje su mine bile vezane već su istrunuli i mine sad leže. Dižite noge, ako ih vučete, zapest ćete za konop.

Nismo se usudili više niti pomaknuti. Čitav smo sat još hodali okolo i tražili mine. Našli smo dvije.

- Dosta, ja već vidim duplo - rekao je Tajnica.

I meni je sve crveno pred očima. Za kraj radnog dana još smo izvadili nekoliko prozora i vrata.

- Daj mi onu kesicu za eksere - rekao je Tajnica.

- Ne kaže se kesica ni ekseri, kakvi ste vi to Hrvati kad ne znate hrvatski - čudio se Urbanist.

Već se bilo smračilo kad smo krenuli natrag. Zec je pretrčao put.

- Paf, paf - zapucao je za njim Urbanist, uperivši prste poput djeteta.

Na povratku nam vojnik nije htio dići rampu.

- Kud si navro, ko Srbi na Vukovar! - rekao je vojnik.

- Šta nas ne pušćaš?

- A otkle? Šta vozite?

Urbanist se natezao s njim, pričali su, pokazivao mu je neke papire, a na kraju mu je dao novac.

- Prolazi.

- Trebao je biti Jozo, ne znam kuda je... - rekao nam je Urbanist.

- Sladoledari su se raspitivali - rekla je Mirjam.

- Boli me kurac. Ko ih jebe - rekao je Urbanist.

- A za deset godina, kad se prašina slegne? Hoćeš opet u zatvor?

- Da, sada dolaze za ljudska prava i brinu se. A gdje su bili zadnjih četrdeset pet godina? Sve je bilo u redu? Sad pitaju zašto je netko u zatvoru. A ne pitaju zašto netko nije. Ništa se nije ovdje upropastilo? Nitko nije nevin robijao?

- Ujače, nemoj pred čovjekom.

- Nije to niki čovjek, to je Amerikanac, znam ga, bio je ovoliki. I dida sam znao, i ćaću. Zna on s kim ima posla.

A onda je cestom prošla povorka automobila, sa zastavom, vjenčanje.

- Opet si je neko pokvario vikend - rekao je Urbanist.

Noću ne bih zaspao prije dva-tri ujutro. Samo su šišmiši prolijetali; u daljini se katkad čula željeznica. Često je dijete vikalo noću, a nakon što bi se umirilo, obično bih ugledao Mirjam kako stoji u spavaćici na prozoru i gleda prema šumi odakle se nadala Radovanu.

Pa sam onda i ja gledao u šumu i katkad kao da sam u njoj vidio svjetla: zatreptala bi i ugasila se.

Tena je htjela na zahod, ali ju je bilo strah mraka. Buga je skočila od jela i otišla joj upaliti svjetlo.

- Gledaj je - rekla je Mirjam - ne može sjesti ni za jelo.

- Zato ti je druga bucasta - rekao sam ja.

- Odakle ti onaj što stalno nešto zapisuje? - pitala me Mirjamina majka.

- Tajnica? Bio je sa mnom u logoru, ali ne zna ni odakle je ni tko je. Poslao sam Crvenom križu formular, čekam da ga nađu.

- Motaš se ti, motaš oko Mirjam? - rekao je Tajnica, a ja sam samo uzdahnuo.

- Samo hrabro. Ljubav ne zna za granice.

- Ne znaju ni granice za ljubav - rekao sam ja.

Cijepao sam drva za Mirjam. Urbanist je prošao.

- Sjekira, pa da. Puška ti je teška.

- Pusti čoveka, šta ga gnjaviš - rekao je Mirjamin djed.

- Ti mi djede ni ne znaš hrvatski. Kaže se čovjek, a ne čovek.

Isplatio je Tajnici i meni postotak od prodanoga materijala. Poslije sam se udario po prstu dok sam cijepao triješće.

I te sam noći ležao budan, Tajnica je hrkao. Nitko nije prošao cestom. Psi laju, javljaju se jedan po jedan. Pitao sam se tko to više u snu, Tena ili Buga.

Došao sam sutradan na ručak. Stavila je juhu na štednjak. Curice su se navirivale.

- Bježite od šerpe, evo vam češnjak pa ga režite.

Mrljale su po stolu i kreveljile mi se.

- Ničega se ne srame. Kad sam ja bila mala, sakrila bih se pod stol čim bi netko došao.

- Mama, zašto se češnjak lijepi?

- Eto, reci joj.

- Malena, baš imaš lijepe cipele - rekao sam jer nisam imao pojma zašto se češnjak lijepi. - Ljepše su izbliza nego izdaleka.

I djed se navirio u kuhinju. Ponjušio je zrak:

- O, bit će mijesa za ručak.

Mirjam je uzdahnula, a ja sam opsovao: - Jadan djed, samo ga Pavelić muči bez veze.

- Zašto si tako pažljiv? Zašto baš ti osjetiš tuđu nevolju?

- Kad će ti više ta juha?

- Jao, zaboravila sam. Pa hladna je - okrenula je prekidač, opipala ploču i zaplakala.

- Eto, nema struje...

- Umiri se. Vratit će se.

- Ništa se neće vratiti. Sama sam, očajna. Ova veća neće nikamo bez mene, ova mala stalno izlazi iz kuće, luta okolo. Stat će na minu i poginut će. Jednu tjeram od sebe, drugu zaključavam, luda sam, zar nisam?

- Nisi luda, samo nas je sve to zateklo.

- Da, baš nas je zateklo.

- Umiri se, ne plači. Strpljiva si sa svima, budi i sa sobom.

Prošetali smo se poslije ručka do šume. Djeca su otišla u susjedstvo, a bundaš je trčkarao za nama i njuškao na sve strane. Opet se sjetila ujaka.

- Lud je, kako može.

- Ništa mu neće biti.
- Znam da neće. Ali kako može krasti.
- Rat je. Ne možeš odoljeti, što vidiš oko sebe, uzmeš.
- Ma ne brinem ja za njih, nego za tebe. Ti si drugačiji.

Natečeni prst bio mi je plav ispod nokta. Došli smo do drveća: tko nas je sve gledao iz šume? Zagledao sam se među stabla, a psić je među lišćem iskopao daždevnjaka i ugrizao ga. Bundaš je zacvilio, potrčao prema nama i pao.

- Što mu je? - prepala se Mirjam.
- Ugrizao je daždevnjaka.
- Idemo do veterinara!
- Nema tu pomoći. Mrtav je. Ove žute mrlje su otrovne, a otrov ide ravno u slinu.
- Male će poludjeti.

Stajao sam uz Mirjam držeći psića koji se hladio i kočio. Da sam bar reagirao.

- Nisu valjda sve podijelili. Otići ću i uzeti drugog, jedan mali bundaš ko drugi - rekao sam.

I našao sam još jednoga, zadnjeg. Ovaj put se šteta uspjela popraviti, ali idući put možda neće. Zašto propuštam prilike, zašto ne idem otvorenim putovima?

Davao sam mlijeko novom psiću kad je ušao Urbanist. Nosio je dosta veliku kutiju.

- Vidi ga. Rani psića - nacerio se.
- Bolje hraniti životinje nego neke ljude.

Ušao je u kuću, a malo nakon toga Mirjam je počela vikati.

- Neću ukradenu stvar u kući. Nosi to van!

Ušao sam iako me se stvar nije ticala.

- Nije ukraden, pogledaj račun. To mi je preko firme – pokazivao joj je račun i garanciju. Ali nije se mogla primiriti pa je samo ostavio video i nekoliko kaseta i otišao.

Tena je čula svađu i došla je slušati. Ručica joj je bila zamotana.

- Opekla se u kuhinji. Polila je vruću juhu po sebi.

- To se Tajnici i meni ne može dogoditi. Može nam jedino pasti sendvič na glavu. Nije opasno.

Spojio sam video, a onda su već bile vijesti. Ostao sam ih gledati, ali sam na pola puknuo i stavio kasetu.

- Ne mogu više gledati kako političari tamo sjede i varaju jedni druge.

- Šta te briga.

- Briga me zato što se tu ništa ne može. Sve je to besmisleno. Nitko nikog ne treba.

- Pa zašto bi i trebao. Samo djeca i bolesni nekog trebaju.

Pokunjuo sam se. Vidjela je da je pretjerala.

- Nemoj da ti drugi određuju život.

A onda smo se smrзли. Na televiziji je pisalo: OPĆA OPASNOST. Osluškivali smo sirene, avione, ni sam ne znam što, a onda sam se počeo smijati.

- Film je snimljen s televizije. Tko zna otkad je ta uzbuna!

Pogledali smo film do kraja, a onda sam je primio za ruku.

Njoj se činilo opasnim, meni se činilo nemogućim, ali učinili smo to: svukli smo odjeću pred svim očima što su gledale. Djeca su zurila u nas iz svojih krevetića u drugoj sobi, ujak je zurio iz ureda bez natpisa, promatrači su zurili iz bijelog džipa, djed i majka zurili su s klupe, Tajnica je zurio i zapisivao u bilježnicu, Radovan je zurio iz zatvora, njegovi otmičari zurili su iz šume – ali učinili smo to. Svukli smo odjeću.

A kad je najopasnije prošlo, i kada smo bili goli, legla je na bok i bez riječi sklopčala noge. Zatvorila je oči i čekala da joj tijelo kaže kada je dovoljno dodira. A onda se okrenula na leđa, privukla me nad sebe i šapnula: Sada. Otada se i meni čini sve mogućim, odonda više ništa nije opasno jer više ništa nije u našim rukama. Zatvorile su se sve oči koje su nas gledale.

Nismo ništa govorili: namjeravali smo sve ostaviti za ujutro. Nije mi dala da je pustim iz zagrljaja i tako smo, a da nismo znali, prešli granicu između sna i budnosti.

Probudio me daleki pucanj. Na noćnom ormariću mirisale su drvene bojice. Mirjam je neobično spavala: na trbuhu, a lijevom se rukom držala za uho. Nju je probudilo približavanje autobusa. Otvorila je oči i vidjela u autobusu vojnike koji su išli na smjenu.

- Uvijek ih gledam kako su hrabri.

- Nema tu hrabrih, hrabri su u grobu.

Mirjam se naglo rasplakala, iskočila je iz kreveta jecajući, pridržala se za zastor, ali je iščupala jednu kariku.

- Ajme, nismo ni zavjesu povukli - rekla je još uvijek plačući, navlačeći zastore.

- Oprosti, nisam mislio.

- Dosta mi te je. Ne treba se boriti, svi su glupi, samo si ti pametan. Zašto ti je onda tako?

- Neću da se tako rastanemo - šapnula mi je Mirjam kada smo Tajnica i ja ustali od doručka da opet krenemo s Urbanistom na građevinske radove. Pustili smo Tajnicu da izađe i tek se onda poljubili. Mirjam se onda smela i vratila u kuhinju.

Kuća s koje smo skidali crepove i prozorske okvire bila je duboko u šumi, na maloj uzvisini s koje se vidjelo selo. Kada smo se kasno popodne vraćali i sišli među drveće, našli smo se u mraku.

Dotrčala su tri vojnika s automatima i počela vikati na nas.

- Zaustavi traktor! Stani! Gasi motor! Silazi! Silazi! Silazi! Lezi! U pod, gledaj u pod!

Tajnica i ja smo poslušno legli u mokru travu, Urbanist im je davao vojnu iskaznicu. Izbili su mu je iz ruke.

- Jozo, Jozo, jesi li ti? - pitao je Urbanist. Bilo je mračno i nije mogao prepoznati vojnike. Srušili su ga na zemlju.

- Ja sam Pavel Jakupčević. Tu smo iz komšiluka. Skidamo crijep s četničkih kuća. Dečki su okej, sad su došli iz četničkog logora...

A kad su nam vezali ruke žicom, znao sam da to nije naša vojska; Tajnica je bio užasnut, gledao me tražeći pomoć. Ne mogu ti pomoći, ne mogu pomoći ni sebi. Nisam ti nikada ni mogao pomoći, ne znam ni kako se zoveš.

- Polako, ljudi, to mi sa četničkih kuća...

Posve se smračilo. Potjerali su nas u šumu. Hodali smo oko sat vremena bez riječi dok nismo došli do brvnare. Unutra je bilo još petero ljudi, sjedili su uz petrolejku i slušali radio. Jedan je ustao od stola i krenuo prema njima. Imao je staru zimsku uniformu JNA.

- Kako da te zovem? Pavel Jakupčević? Pavelić? Ili Urbanist? Vidio sam vas, oplindrali ste sve kuće po selu pa ste se sad malo okurazili, malo u šumu?

Čovjeka sam malo puta vidio u životu, ali sam dosta o njemu čuo. A to što sam čuo, nije slutilo na dobro. Urbanist ga je najviše zanimao.

- Koliko si zaradio na mojoj kući? Koliko si zaradio, majčicu da ti jebem?

- Komšija, nemoj tako... - pokušao je Urbanist smiriti situaciju, ali je zauzvrat dobio šamar.

- Da te nisam više čuo. Ti ćeš meni skidati crepove i prodavati... A ti, Amerikanac? Zašto si se vraćao?

- A kud ću? Istekla mi je radna viza.

- Istekao je tebi kurac pa bi ga, hop, utaknuo Mirjam među noge. Sve znam, misliš da vas ne vidimo? Znam i za psa, i za daždevnjaka, i za jelena, sve ja vidim, sve čujem. Sve znam,

jasno?

Onda se okrenuo prema Tajnici.

- A ti, daj mi beležnicu, oću vidjeti što si to pisao. Jebote, od prvog dana me zanima koji kurac on to piše.

Otišao je do petrolejke, sjeo i počeo čitati. Svi su šutjeli i gledali nas.

- Paveliću, najebo si. Sve ovdje piše, specifikacije svega: crepova, cigli, koliko novaca je plaćeno, tko je s kim poslovao.

Došao je s bilježnicom do Urbanista

- Mislim da će ovo dobiti promatrači - rekao je, a Urbanist se snizio za još jedan centimetar.

Naš je domaćin čitao još malo pa se okrenuo meni.

- Motaš, jebo ga ti, motaš se, znao sam da se motaš.

Vratio se bilježnici. U jednom je trenutku zastao, kao da ne vjeruje napisanome; nekoliko je puta čitao iste stranice, vraćao se natrag pa opet čitao. Onda je odložio bilježnicu i sjedio neko vrijeme. Okrenuo se Tajnici.

- Koji je danas datum? - pitao ga je.

- Dvadeset peti - rekao je Tajnica, a ja sam se čudio jer ni ja nisam znao koji je datum.

- Luđi si nego sam mislio - rekao je i okrenuo se svojim: - Odvežite ga i pustite.

- Možeš ići i sve obavi kako je napisano. Računam na tebe - još je Tajnicu potapšao na izlazu.

I Tajnica je izašao iz kuće i krenuo prema selu.

Sada se okrenuo prema meni: - Pročitaj ovo.

Tajniččin se rukopis promijenio. Postao je ispisaniji, gušći i nagnut unazad, nečitljiviji. Sve je bilo napisano samo malim slovima, bez točke i zareza i sve neprohodnije prema kraju...

U bilježnici su bili naši razgovori, nabava psića, crepovi, štokovi i moja noć provedena s Mirjam, tu i tamo nekoliko riječi o njemu samom: da se strašno napreže, da mu je Urbanist

svojim pogledom usadio klicu zla, da to zlo putuje njegovim tijelom i da se naselilo u srce, da mu izaziva strašan pritisak iza čela; da bi to zlo moglo izaći iz njega, ali mu se čini kako ima iza čela čeličnu ploču.

- Pročitaj naglas, da i Pavelić čuje.

Na zadnjoj je stranici pisalo da se Tajnica osjeća odgovoran za sve nas i da nas je odlučio spasiti. Pročitao sam svima na glas, teško jer je bilo jedva čitljivo, a svjetlo je bilo slabo: 26. 04. 1993. u 03h 16' prešao cestu u mrak ispred i iza očiju došao do mirjamine kuće deda i mater spavaju u sobi desno veliki hrastovi krevet udario dedu kundakom u glavu i razbio jednom rukom prerezao vrat babi 03h 20' ušao u dječju sobu zadavio žicom jednu a drugoj stavio jastuk na glavu konačno više neće vikati noću 03h 32' mirjamina soba zaključana pričekao da izađe na dvorište gledati prema šumi opalio je ciglom i ostavio da iskrvari otišao do debelog urbanista izvadio pištolj iz ladice gdje ga drži i pucao u njega vratio se u krevet 03h 45' i na kraju izvadio bombu i raznio se u 03h 53' ploča će onda valjda popustiti to je moja najdublja nada

- Jebote, lud je ko šlapa - rekao je Urbanist.

- Tako, tako. Neka sve ide u kurac - rekao je naš domaćin.

- Ubio si Radovana, a sad ćeš i Mirjam - rekao je Urbanist, ali onaj kome je to rekao nije ga slušao. Hodao je malenom sobom kao u transu i samo ponavljao: Sama si je kriva, sama si je kriva...

- Zašto joj se osvećuješ? - rekao je Urbanist. - Zaustavite Tajnicu, još to možete...

- Ti si joj rekao da je mrtva za vas ako se uda za Srbina?

Urbanist je šutio. A što da kaže: i ja znam da je tako bilo.

- Neka se sve goni u krasan kurac - zavikao je onaj čovjek koji je već tri godine živio u šumi i nosio staru uniformu JNA, a suze su mu tekle iz očiju, prave pravcate suze.

Zatvorili su me u pušnicu, sve je mirisalo po kulenima, ali nije mi bilo do njih. Svijao sam žicu, a mislim da sam proderao meso do kosti: žica je dobra, bolja od špage, može se svijati dok ne pukne - samo se usijeca u meso. U mijeso, vrtjela mi se po glavi riječ Mirjamina

djeda, mijeso, i meni su suze tekle dok mi je žica derala mijeso. Slušao sam kako udaraju Urbanista, vikao je i molio, neka su se vrata zalupila, boca se razbila, smijeh, mnogo smijeha. Opet su se zalupila vrata i čuo se kratak rafal. Moja žica još uvijek nije pukla.

Našao sam prerez između dvije daske i nazreo ih u svjetlu petrolejke. Nešto su teško izvukli na dvorište, sigurno Urbanistovo tijelo, netko ga je još jednom šutnuo.

- Dobro ti je Urbanist popužio.
- Majke ti mile, tebi je bolje popužio.
- Majku mu jebem urbanističku.
- Popužit će nam sada i Amerikanac.
- Čekaj malo da se odmorim, daj da sednem za astal pet minuta.
- Samo ti počini, ja ću početi.

Moja je žica pukla. Otvorili su vrata šupe.

Zabio sam glavu prvome u trbuh, ovaj je pao i srušio drugoga. Istrčao sam, ali nisam znao na koju stranu u mraku. Šutnuo sam neku konzervu, a odostraga je i zalajao pas. Potrčao sam naslijepo, no do tada su se već snašli i zapucali su.

- To su oni pucnji koje sam čuo u šumi - pomislio sam - pucaju na mene.

Trčao sam vrlo dugo, još dugo nakon što su pluća ostala bez zraka i još dulje nakon što se slezina pretvorila u žilet koji me prepolovio. Sjeo sam i naslonio se na drvo. Mislim da sam čak i zaspao na tren, izgubio sam dosta krvi. Budale su me pogodile.

Na kraju se netko pojavio iz šume. Čuo sam korake i nadao sam se da je to ipak Tajnica, da se izgubio kao što sam se i ja izgubio. Ali bio je to Radovan.

A baš njega nisam sada htio sresti. Ali kad nema nikoga drugoga...

- Radovane, moraš požuriti. Slušaj me - rekao sam mu - Mirjam je u opasnosti.

Radovan je šutio i samo se malo namrštio. Zato smo ga i zvali Kameno lice: imao je samo tri izraza lica - normalan, lagani osmijeh i neznatno mrštenje.

- Šta se ti brineš za moju ženu?

- U opasnosti je. Prijeti joj...

- Šta joj prijeti? Kakve ti imaš veze s njom?

- Nisam ja nego Tajnica...

- Kakva tajnica?

- Muško, on je muško... samo ga tako zovemo... ali lud je... ubit će je... ubit će sve...

- Otkud ti to znaš?

- Napisao je da ju je ubio... sve je napisao...

- Ali ako je napisao, onda je gotovo... Već ju je ubio...

- Nije još... ubio ju je samo na papiru... nije još kasno... ako ga stigneš... ja ne mogu... budale su pucale...

Kameni je još neko vrijeme stajao nada mnom, a onda se okrenuo i otišao.

- Požuri - vikao sam za njim, ali vrlo tiho - samo ga ti još možeš stići.

Kosovi su se davno probudili, a čini mi se da sam čuo i vrapce. Ležao sam tako još nekoliko minuta i bio sam savršeno miran. Znao sam da sam bio samo glupa kokoš nasred ceste pa se o tome nije imalo što razmišljati. No onda me obuzelo kajanje, beskonačno i strašno jer više nisam mogao ispraviti propust.

- K vragu - pomislio sam - nisam Radovanu ispričao onu priču o dvorcu što je propao u zemlju.

A MOŽDA JE PAS SANJAO NAS

Ne spavam od 28. kolovoza 1991. Zapamtila sam datum dobro jer je dan prije bio mamin imendan, Monika. Te smo noći bdjeli nad mrtvim djedom. Lijes je dakako bio zatvoren, a osim tate, mame i jedne stare tete nije bilo nikoga. Da nije bio rat, bila bi rodbine puna soba. Ovako su oni koji su preživjeli masakr bdjeli uz one koji nisu. Teta je molila krunice, tata je sjedio zatvorenih očiju, kao da spava, ali znala sam da nije spavao, mama je zapalila dušicu ispred slike Svete obitelji i četrdeset osam puta te noći (otkad sam počela brojiti) prekontrolirala razinu ulja u čaši i svaki put dolila valjda jednu kap.

Na svojim noćnim šetnjama već godinu i pol uglavnom razmišljam o mrtvima. Zamišljam kako se penju prema zvjezdanom nebu, trebaju li im vitla, elektromotori i čelična užad ili imaju krila, pitam se postoji li ondje vaga na koju vam na jednu stranu stave srce, a na drugu pero, dočekuju li mrtve njihovi bližnji i vide li pred očima čitav život, urone li zbilja u svjetlo? U svakom slučaju imaju ondje gomilu posla i zato mi je čudna ta njihova potreba da netko od živih bude uz njih prve noći koju provode u vječnosti.

U centru za socijalni rad gdje smo Svjetlana i ja volontirale (pričalo se da će možda otvoriti radno mjesto) nije bilo ničega osim hrpe starih ženskih časopisa. U njima su pisali dosta o nesanici: ljudi koji spavaju manje od četiri sata imaju tripud veću vjerojatnost da će umrijeti u idućih šest godina od onih koji spavaju noću sedam do osam sati. Ljudi koji ne spavaju postaju mrzovoljni, razdražljivi, zaboravni, zbunjeni, apatični, neljubazni i netrpeljivi.

Nikšin pogled s četrnaestog kata bio je veličanstven. Neboderi su izranjali iz mora drveća, a nijanse zelene boje lišća bilo je nemoguće nabrojiti. Iznad svega sunce, a duboko ispod nas igralište puno djece: na selo nisu mogli ići zbog rata, a na more jer nije bilo novca. Dječja vika odjekivala je među neboderima, razgovijetno se sve čulo iako smo bili visoko. Nikšu sam prvi put ugledala kada je izašao iz kuhinje i zapeo kolicima o dovratok. Prošla sam prstom po potpuno oguljenu drvu i iver mi je ostao pod noktom – osjećala sam se kao u snu.

Bilo mi je kao u snu kažemo kada je što bilo divno, neobično, kada je bilo zanosno, nešto čega ćemo se uvijek sjećati. A opet: *sjećam se toga kao u snu* kažemo kad je nešto bilo

nejasno, tajanstveno, mutno, nešto što nismo jasno niti vidjeli, niti čuli, niti zapamtili. *U snu* može značiti nezaboravno i zaboravljeno, a može značiti i oboje. Ali sna za mene nema već odavno, više ga i ne čekam, ležeći satima budna u krevetu; umjesto toga izađem u šetnju i, ako ne razgovaram sa svojim prijateljem psom, vrtim po glavi same gluposti. Na primjer: razmišljam postoji li negdje na svijetu moj antipod, netko tko samo spava? Ako su ljudi poput cipela i svatko ima svoj par, ma kako smiješan bio, postoji li negdje druga polovica mene koja samo spava? I da je nađem, što bih s njom?

Kada se oko pet ujutro vratim doma, sjednem u naslonjač, zatvorim oči i tako sjedim sve dok se mama ne probudi. Potom spremimo doručak sebi i tati i ja odem na posao za koji ne dobivam plaću.

Blaženi strah: nikad Nikšu ne bih upoznala da se Svjetlana nije bojala. "Silvija, imam jednog zdrmanog. Bojim se ići sama", rekla mi je Svjetlana. U socijalnoj službi rekli su joj da imaju jednog vojnika koji je malo čudan i da je otjerao već nekoliko socijalnih radnika i fizioterapeutkinja. Navodno je znao prijetiti pištoljem. Pročitala sam spis: mjesto ranjavanja, okolnosti, stupanj invaliditeta, pravo na njegu i pomoć, mirovina. "Hm", rekla sam Svjetlani, "dobra partija." "Ti si luda", rekla je Svjetlana. "Sve mu je mrtvo ispod pasa."

U garsonijeri je živio sam. Ionako malen stan bio je još tješnji zbog prevelikog regala od tamnog masivnog drveta, valjda slavonske hrastovine, fototapete koja je prikazivala šumu u jesen i golemih seljačkih jastuka na krevetu.

- Ne bi ni to dobio da nisam došao s prijateljem - rekao nam je vojnik kada smo ušle i namignuo mi. Na Svjetlanu nije obraćao pažnju. Zurio je samo u mene.

Skinuo je košulju i pogurio se. Mirisao je na loš sapun, vrat mu nije bio obrijan. Koža mu je bila bijela i nježna, ali su ispod nje mišići bili zgrčeni. Rekla sam mu da ruke raširi, da ih podigne, da ih ispruži i opipavala sam mu zglobove i tetive.

- Bide li ti dlanovi? - pitala sam.

- Da — rekao je.

Rekla sam mu da me obgrli i podigla ga iz kolica. Pomogla sam mu da legne. Madrac je bio vlažan i star.

- Premekano je - rekla sam mu. Pokazala sam mu prve tri vježbe za vrat koje je poslušno ponovio za mnom. Zaključila sam da je dosta za danas i rekla mu da ćemo doći sutradan. Svjetlana je sve do autobusa brbljala kako je sve dobro prošlo.

- Izgleda da se zaljubio u tebe - rekla je, a ja sam joj stala na nogu.

Za miran san veoma je važna svetost spavaće sobe: izbacite iz sebe sve probleme, nemojte u krevet donositi uznemirenost, sredite račune, napravite plan za sutra i zaključite sa zabrinutošću barem dva sata prije spavanja - inače će vam tijelo biti zbunjeno i možda neće htjeti spavati u krevetu.

Dok sam te noći šetala, prvi put nisam razmišljala samo o mrtvima. Osjećala sam se lagano, kao da sam napunjena plinom, činilo mi se da je dovoljno samo začepiti nos, napuhnuti se i počela bih se dizati prema vedrom večernjem nebu. Da: bilo mu je dovoljno reći samo jednu riječ, bilo je dovoljno uzeti ga za ruku i poljubiti ga. Ali tko će skupiti hrabrosti?

Nikša je stanovao u mojem bivšem kvartu, skroz na drugom dijelu grada. Odšetala sam do njegova nebodera, potražila četrnaesti kat i ugledala ga kako puši na prozoru. Stajala sam neko vrijeme, a onda su naišla trojica klinaca, napuštenih ili pijanih.

- Vidi, vidi, možda traži nekoga mekog srca i tvrdog kurca?

- Možda bi pušila, a nema što?

- Ne znam zašto se zgražaju ako neku siluju pa ubiju. To ti dođe kao neka nagrada prije smrti.

- Nju u svakom slučaju nećemo ubiti, zar ne?

Okružili su me, zateturala sam, jedan me pridržao da ne padnem, panika me zahvatila, nisam im vidjela lica, nisam shvaćala riječi. Osvrtala sam se i spremala zavikati kad je uz mene stao pas, velik i snažan, glava mu je bila slična bernardincu, ali nije bio bernardinac; stao je uz mene kao da je moj i počeo vrlo uvjerljivo režati na klince. Bacili su još par fora i zbrisali. Pogledala sam novog prijatelja: iako bez ogrlice, bio je čist i njegovan, a duga mu je svijetla dlaka bila pomalo kovrčava. Bilo je u njemu nešto plemenito i mogla sam ga zamisliti

kako stoji uz kraljeve dok odlaze u lov. Namignuo mi je i otišao. Čudna li psa!

Nakon klaustrofobičnog putovanja zadimljenim liftom Svjetlana i ja pozvonile smo Nikši. Rado bih se pogledala u zrcalu, ali ukrali su ga iz kabine i u spomen ostavili četiri rupe. Iako je podne već prošlo, još je bio spavao. "Što ćete, loše spavam. Čitavu noć slušam taj prokleti lift kako ide gore-dolje", rekao je. Dok sam mu ja pokazivala nove vježbe i provjeravala kako je zapamtio stare, Svjetlana je prepričavala neki svoj san i tumačila nam ga.

- Ja sam sanjao psa - rekao je Nikša iznenada, kao da se sna sjetio tek u tom trenutku.

- To nije dobar znak. Je li bio crn?

- Ne, bio je svijetao.

Osjećala sam se pomalo uvrijeđeno, kao da sam gladna, a oni govore o jelu. Promijenila sam temu dok je Svjetlana razmišljala kakav bi to predznak mogao biti svijetao pas. Izgrdila sam Nikšu: "Vježbe radiš prebrzo. Mišiće moraš zgrčiti, ali i opustiti. Ne treba ti brzina, to su statičke vježbe."

- Na zapovijed - rekao mi je.

- Imaš veličanstven pogled - rekla mu je Svjetlana.

- Da, to će me spasiti.

- Znam da ti nije lako - rekla sam mu i stavila ruku na rame. Izmaknuo se.

- Srećom, imam prijatelja - rekao mi je i opet namignuo.

Dok smo izlazili, pitala sam ga hoće li van u park. "Ne", odgovorio je, "tamo odakle sam došao bilo je sasvim dovoljno zraka. A i vazduha."

- Ti, draga moja, ne spavaš zbog stresa. A koji je najbolji način za otklanjanje stresa? - rekla mi je Svjetlana i pokazala članak iz časopisa. "Tijekom mnogih stoljeća podrazumijevalo se da je energija ljudske spolnosti potencijalan izvor pomlađivanja. Spolna aktivnost oslobađa endorfine (spojeve u mozgu koji smanjuju stres). Čvrsta društvena veza i ljudski kontakt u

vođenju ljubavi – uz ljubljenje, dodirivanje, grljenje i toplinu – potiče na zdravlje svaku stanicu i organ u tijelu. Orgazam je izvrstan za opuštanje mišića i otklanjanje stresa, a ojačava i sposobnosti imunološkog sustava.”

Opet sam odšetala skroz u naš stari kvart i sjela na klupu na kojoj je starija škvadra nekad noću sjedila i pjevala. Ja sam kao klinka zurila u noć i slušala ih, a osjećala sam se kao da dodirujem nešto nadnaravno, makar danas ne bih rekla da je pjesma bila posebno dubokoumna, više sliča na stihove iz spomenara:

Ulična svjetiljka baca svjetlost u krug

Dok crni leptiri lete pravo na nju

Ali ne znaju da tu je kraj

Da ih ubija njene svjetlosti sjaj

Te noći, a ispraćala sam jubilarnog šestotog mrtvaca, nitko nije sjedio uz gitaru. Park je bio star i istrošen, drveće je naraslo, klupe su istrunule, ljujlačke su potrgane, pješčanici zapušteni, trava raste iz asfalta. Otišla sam do Nikšine zgrade, ali je kod njega bio mrak, mrak koji je samo raspirivao moju želju. Jedan je dječak šutao loptu. “Odakle ti ovdje?” upitala sam ga, ali nije mi ništa rekao. Umjesto njega progovorio je pas, pojavio se opet i stao uz mene: “Stari mu cuga. Kad dode doma, nastane tarapana pa klinac zбриše van i napucava loptu dok stari ne zaspi.” “A kako se zove?” “Dino.”

Razmišljala sam o Nikšinu licu. U čemu je tajna tog nosa, tih usta, tih očiju, kakav je to koban raspored? Ili su to možda obrve? Uši? Zašto me te crte lica zavode, zaluduju, plaše, privlače, raznježuju, zašto nešto stane u meni kad ga vidim?

Nešto? Stane sve, osim nesanice, dakako.

Izgubila sam san, doduše, ali produljila sam si život. Ako nisam spavala šest stotina dana, a spavala bih prosječno osam sati, to znači da sam uštedjela dvije stotine dana. Gilgameš je namjeravao pobijediti smrt tako da svlada san. Ali nije uspio. Želim li ja pobijediti smrt?

Na ručku sam pogledavala sliku Svete obitelji. Na njoj smo Nikša i ja: bili bismo doista bezgrešna obitelj. Vrat mu je prelomljen: ništa se ne mrda među nogama.

- Nije istina - rekla je Svjetlana sutradan. - Zar nisi primijetila da mu se digao dok si vježbala s njim?

- Nisam - rekla sam. Bilo mi je neugodno.

Još jedna noćna šetnja. Noge me bole, ruke su mi teške, ali šećem dalje. Sajle i koloturi, koji su tolike mrtve iz vijesti podizali s ovoga svijeta, neumorno su se vrtjeli i škripali i nisu mi dopuštali da spavam. Ispred Nikšine kuće onaj pas. Dine nema, izgleda da se tata još nije vratio.

- Brineš se zbog Nikše? - rekao je pas.

- Brinem. Samo je zatvoren u kuću. Trebao bi izaći.

- Kako da izađe kad su stepenice na izlazu iz nebodera! Ne može sam preko njih, a ne želi nikoga moliti.

"Psi su stvarno pametni", pomislila sam i odmah ujutro otišla u društvo veterana. Malo sam lutala po kancelarijama i naišla na dečka kojeg znam iz škole, bio je tamo neki tajnik ili potpredsjednik. Ispričala sam mu slučaj: dečko paraliziran, ranjen u ratu, a ne može iz kuće. Da nemaju novaca, rekao mi je. Skoro sam mu oči iskopala: sve sam mu rekla - da znam da nije bio ni dana u ratu, da je prije rata bio sekretar partije na fakultetu i da s pečatom društva grade teniske terene.

Kada sam popodne došla do Nikše, već su dvojica bila pred neboderom s miješalicom i radili uz stepenice betonsku rampu. Haustor je smrdio po mačkama, a valjda i po štakorima. Pred liftom je stajao Dino.

- Teta, hoćeš me odvesti liftom na četrnaesti kat?

- I ja idem tamo.

- Kod vojnika?

- Da. A ti?

- Isto. Mi smo prijatelji.

- Kako se zoveš?

- Dino.

- Dino, a što ti mama radi?

- Doma spava, pije kavu i puši.

U liftu je Dino začepio nos: netko se prije nas žestoko neparfimirao. Dok smo se vozili, ključem koji mu je visio oko vrata strugao je po zidu; tupo sam gledala u vijugavu crtu dok nisam shvatila što zapravo radi. "Da to više nisi radio!" viknula sam od straha i lupila ga po prstima, ali nije se ništa uvrijedio.

Ispricala sam Nikši novosti i zaprijetila mu da će sa mnom u šetnju čim se beton osuši. "Na zapovijed", rekao je i svukao majicu. Dok smo vježbali, škicnula sam kako stvari stoje: opet je bio uzbuđen. Primijetio je da sam primijetila i oboje smo pocrvenjeli.

- A što ćeš. Koja bi htjela voditi ljubav s invalidom.

- Ja - odgovorila sam, ali ne na glas.

Možda je najpopularnija aktivnost prije spavanja seks. Seksom se prirodno opuštate, a to vam pomaže da umirite tijelo i tako sebi omogućite dobar noćni san.

Te sam noći na šetnji razmišljala što se događa s mojim snovima. Slažu li se negdje i čekaju da ih iskoristim ili se rađaju tek sa spavanjem pa ih uopće nema? Sanja li ih moj antipod? Sanja li netko u Novom Zelandu avione, zamračenje, topove i mrtvace pa ujutro, uz kornflekse, ne zna što bi s njima i odakle mu?

Pozvala sam lift, ušla u odvratnu kabinu i odvezla se na četrnaesti kat. Stajala sam pred Nikšininim vratima, sve je bilo tiho. Pitala sam se je li čuo lift kako se zaustavlja, a onda se tiho spustila stepeništem. Pas me dopratio do kuće, nije znao što da mi kaže, samo me tužno gledao. Oči su me boljele. E, da, rekao mi je da je Dino doma i da spava.

Nikša je bio užasno uzbuđen oko izlaska u park, a i vani je privukao veliku pozornost susjeda. Svi su vidjeli betonsku rampu i bili su znatiželjni za koga je. Bio je sunčan dan i baš je uživao, a klinci su ga gledali kao boga. Proslavili smo našu malu pobjedu u kafiću, on uz pivo, ja uz sok ("Alkohol će vam možda pomoći da zaspate, ali neće vam dozvoliti da spavate").

Na poslu su primili Svjetlanu, a ne mene. Tako je to, prije je bila dijete oficira, a danas je dijete časnika (mislim da se čak prije rata zvala Svetlana, ali nisam sigurna). Preuzela je i moje pacijente, a ja sam otišla doma raditi ono što radi Dinina mama. S iznimkom spavanja. I pušenja.

A što se tiče Nikšina pušenja, razgovarala sam sa psom o tome. Pas je mislio da ne bi smio toliko pušiti. I ja sam se slagala s njim, ali nisam znala što poduzeti.

Zbog menstruacije ostala sam par dana doma i preskočila nekoliko šetnji (mrtve ionako mogu ispraćati i ležeći u krevetu). Čim sam prvi put izašla u dućan, pred vratima me čekao pas. Došao je javiti da Nikša neće raditi vježbe i da se neće javljati na telefon. Svjetlana je lupala na vrata, ali on joj je zaprijetio pištoljem i odonda ni ona neće tamo. Dino je žalostan, bih li možda mogla ja nešto?

Budući da je to bio prvi neslužbeni posjet, bila mi je potrebna podrška. Pas mi je pokazao gdje Dino stanuje. Bili su izbjeglice - preuredili su praonicu u prizemlju. Sad mi je bilo jasno zašto je Dino volio ići svojem vojniku - praonica je imala malene prozore i smještene toliko visoko da se kroz njih nije ništa vidjelo. Dječak je bio sam doma i odmah se spakirao za put na četrnaesti kat.

Uzalud sam se brinula: čim je čuo tko je na vratima, Nikša je otvorio. Željela sam porazgovarati s njim nasamo pa sam ga zamolila da Dini pokaže uniformu. Otvorio je ormar, izvadio nekoliko vrećica i zelenih ruksaka punih vojne opreme i prepustio malcu da kopa po tom blagu. Nisam mogla ne primijetiti kup šarenih časopisa (muških?) u ormaru.

Nikša me ponudio kavom pa sam se stisnula u kuhinju. Dok je petljao oko štednjaka (ja bih to napravila deset puta brže, ali nisam se željela gurati), Dino je u kutiji s čizmama otkrio dva odlikovanja.

- Samo se igrao njima. I nisu nego za djecu - rekao je Dini. A meni: "Nije ti to ništa. Spomenicu su dali svima. I moja baka ima tri spomenice. A križ sam dobio zato što sam bio ranjen. Neš ti zasluge."

- Ispričaj mi kako je to bilo, kako si bio ranjen?

- Jer sam bio postotak. Zna se koliko će u postotku ljudi stradati kod proboja minskog polja. Dvojica ili trojica od stotinu, to je prihvatljivo. Zato su mine besmislene. Zato smo ih uhvatili na spavanju: posijali su mine i mislili da su sigurni. Problem je jedino što onih par ipak stanu na minu. A moj je problem što sam ovoga puta to bio ja. Jesi razumjela?

- Meni nisi postotak - rekla sam mu i poljubila mu usnice. Odgurnuo me i okrenuo je glavu, ali ja sam bila uporna, kao nikad u životu. Okrenula sam mu glavu nazad i poljubila ga u usta, a on se opustio i uzvratio mi poljubac.

Čini mi se da moji roditelji nisu niti primijetili kada sam se preselila Nikši. I dalje sam tu i tamo dolazila na ručak, pomagala im po stanu, ali registrirali su me kao u snu. Izgleda da je to tako podijeljeno u našoj obitelji: oni spavaju, a ja sam budna.

Istini za volju, nisu niti očekivali da doma *prespavam*.

Ljeto nam je prošlo divno. Svaki smo dan izlazili u šetnju (ja u šetnju, on u vožnju). Odlazili smo u kino, ja sam mu kuhala. Dino je dolazio k nama na kartanje i televiziju. Dugo sam razgovarala s njegovom mamom i na kraju je izbacila kretena iz kuće. Obrijala sam Nikši vrat, promijenila mu sapun, skinula onu groznu fototapetu i izbacila jastuke.

Nažalost, Nikša nije uspijevao svršiti. Nije da to nije imalo dobrih strana: naš je seks bio jedan jedini beskrajni snošaj i nije bilo nikakve šanse da me ostavi nezadovoljenu. Ali nezadovoljen je ostajao on, a to je, priznat ćete, ipak bio polovičan seks. Što god da smo činili, koliko god da se ja trudila, nije išlo. Malo sam prelistala svoje knjige o fiziologiji. Većina ljudi s takvom ozljedom vrata ne može više uopće nikada voditi ljubav. Kod malobrojnih koji ipak mogu postići erekciju, može doći do prekida živčane veze - nema ejakulacije, nema orgazma.

Još jedan članak, pod naslovom *Produžuje li zaista seks život*. "Taoizam je uzdizao ritualizirane spolne odnose kao ključ za dug život. Muškim sljedbenicima bilo je naloženo da prakticiraju *coitus reservatus* (ili *coitus obstructus*), da zaustavljaju orgazam, a partnericu dovedu do klimaksa. Smatralo se da tako zadržano sjeme okrepljuje i pomlađuje muškarčev organizam – sjeme ili jang bit uspinjala bi se po tijelu i hranila mozak. Veliki nizozemski liječnik Boerhaave (1668-1738) predlagao je starom amsterdamskom gradonačelniku da leži između dviju mladih djevojaka, uvjeravajući ga da će mu se tako vratiti snaga i ojačati duh. To je prakticirao i Gandhi." Nismo podcijenili ni mogućnost da je to bio samo oblik draženja pa smo i to pokušali. Ali samo smo ustanovili da Nikšin problem nije potencija nego kako je se riješiti.

Tatu sam pitala sanjaju li psi. Rekao mi je da se psi u snu trzaju, da miču šapama kao da nekoga love, da cvile kao da sanjaju.

Koncem lipnja ostali smo zarobljeni na našem katu: u liftove su ugradili sigurnosna vratašca s unutarnje strane. To je bilo u redu zato što Dino više nije mogao šarati po zidu, no kolica više nisu stala u lift. Otišla sam do predsjednika kućnog savjeta, ali nije ništa razumio.

- Svi su predsjednici kućnih savjeta ćaknuti – rekla sam Nikši. – Normalni valjda neće to raditi.

- Upoznat ću ga ja sa svojim prijateljem.

Pozvao je predsjednika telefonom i, čim je ovaj ušao, izvadio je pištolj i gurnuo mu ga pod nos. Ja sam se sledila, a Dino je rekao: "Au! Tetejac!" Predsjednik je zdimio u sekundi, a Nikša se namrštio.

- Vidim da se razumiješ u oružje – rekao je Dini.

- I ja ću biti vojnik.

- Nadam se da nećeš. Kakva je meni bila korist od toga? Pogledaj me, sjedim u parku kao prokleti parazit. Rat je najveća glupost, vjeruj mi. Nikad nemoj željeti biti vojnik.

Nisam se ljutila što je bio razdražljiv. Nikakvo čudo: povjerio mi je kakve bolove trpi i koliko mu je neugodna neprestana napetost. Grizla ga je savjest i što radimo samo na njegovom problemu (a doista smo puno *radili*), a ne rješavamo moje nespavanje. Odmahnula sam

rukom: moje bdjenje samo je moj problem, a ovo je ipak bio naš zajednički problem. Odlučna da ga riješim, učlanila sam se i u porno videoteku: možda ondje bude nešto što će potegnuti okidač. Ali ni nakon beskrajnog niza svih mogućih filmova nismo uspjeli. Grizla sam ga, udarala, vikala na njega, ali ništa: ostao je neslomljiv.

Na kraju nam je to postalo i smiješno. Davala sam Nikši najblesavije prijedloge: mogao bi se aktivirati u vojsci i služiti ondje kao jarbol za zastavu; ili: bili bismo idealan par za snimanje pornića kao dubleri za naporene scene – on koji je superizdržljiv i može se cijelu noć mrdati simo-tamo i ja koja pritom ne bih zaspala; ili: štap za pecanje.

– Za sve je kriv pas – rekao je Nikša.

Te mi je ljetne večeri ispričao o psu. Nije on uopće stao na minu, pazio je on, nego pas. Odnekud, niotkud, pojavio se svijetli pas i stao na minu nekoliko metara od njega. Onda stalno sanja kako lovi tog psa, da ga spriječi da uđe u minsko polje, ali san uvijek završava isto, u eksploziji. Pas mu vječno izmiče. To je njegova noćna mora: doziva psa, a ne zna kako se zove.

Nikša je bio nježan i drag, unatoč bolovima i patnjama koje mu je vođenje ljubavi uzrokovalo. Ja mu nisam bila prva kao što je on bio meni, ali zbog nečeg sam se osjećala starijom i iskusnijom: zbog mrtvaca. Dok su oni čitavi u smrti, mi smo još nevini u odnosu na nju; ali kao da nad nama imaju *pravo prve noći*: kao da polažu pravo na nas, kao da smo kmetovi Franje Tahija kojima on otima djevice i oduzima im nevinost.

A možda se jednostavno plaše i ja pretjerujem.

Izvadili su zaštitna vratašca iz Nikšina lifta. Opet smo mogli u park.

– Gledaš me čudno – rekao je pas.

Već sam više puta primijetila da mi pas čita misli. A ovo je bio tok mojih misli: ako ja doista ispraćam mrtve, možda se to odnosi i na pse; ako je to doista onaj pas, možda sam ja budna u Nikšinu snu; ako je taj pas mrtav i još se uvijek mota po ovom svijetu, možda za to postoji neki razlog; možda zato da ga ulovim i spriječim eksploziju. Sve sam to domislila u trenu, ali pas je bio brži od mojih misli, okrenuo se i pobjegao. Osjetila sam neizmjeran strah, prostor

kojim je pas bježao produžio se, zateturala sam i vratila sam se nazad. Lift je bio zauzet, ali nije se micao s mjesta. Opet je netko ostavio otvorena vrata, pomislila sam, i otišla pogledati na kojem je katu stao jer ionako nisam imala pametnijeg posla.

Dogodilo se nešto užasno. Dinin se tata bio vratio doma i tako počeo mlatiti ženu da je Dino pobjegao glavom bez obzira, jedino je stigao uzeti loptu. Otišao je u lift i popeo se na loptu da dosegne četrnaesti kat; kad je lift krenuo, trzaj mu je izbio loptu između nogu; lopta je zapela između lifta i zida i počela užasno strugati. Mali se prepao i pokušao je iščakati nogom, lopta je iskočila, a lift mu je zahvatio nogu. S dječakovom nogom u procijepu prošao je još nekoliko metara i stao na drugom katu. Tako sam ga ja našla, zaglavljenoga, bez svijesti, u krvi. Sutradan je Nikša posjetio Dinina oca i upoznao ga sa svojim prijateljem nakon čega ludog pijanca više nitko nikada nije vidio.

Ispričala sam mami što se dogodilo i pitala bi li zapalila dušicu pred Svetom obitelji, ali rekla je da se dušice pale samo za mrtve. "Dino je prava dušica", mislila sam. Spasili su mu nogu, a kada se poslije mjesec dana vratio s rehabilitacije, izgledao je sasvim dobro. Budući da nisu imali novca za toplice, ja sam s njim cijele dane vježbala i napredovao je sjajno. Imao je knjigu o psima i u njoj sam našla svojeg prijatelja: zlatni retriever. Jedino je moj bio veći i jači od onih na slici, a i glava mu je bila nekako ćoškasta.

Puno je gore bilo s Nikšom. Posve se zatvorio u sebe i više nije želio pokušavati.

- Pas uopće nije kriv - rekao mi je Nikša. - Krivi smo mi: mi smo ratovali. Što zna pas tko su krivci, a tko žrtve? Što se sve to njega tiče? Je li ostao prepušten sebi zato što su mu gazdu ubili ili zato što je gazda išao okolo ubijati? Mi smo ubili psa, eto to je.

Za svaki slučaj sklonila sam Nikši *prijatelja*. Ni pas se više nije pojavljivao, sama sam sjedila na onim klupama na kojima se davno pjevala ona glupa pjesma:

*Nekad sam letio, leptir bio i ja
Svjetlost me mamila, krila mi spržila
Crni leptiru, leti u noć
Jutro sačekaj, svjetlost će doć*

Budući da nisam Nikši mogla pomoći, pokušala sam da se barem osjeti korisnim - dosljedno

sam provodila sve njegove savjete protiv nesanice kojima me obasipao: nisam prije spavanja pila čaj, kavu, kakao ili coca-colu; nisam lijegala punog želuca; nisam išla spavati gladna; pila sam biljni čaj od hmelja, valerijane i matičnjaka s medom; opuštalas sam se u kadi uvečer; slušala sam umirujuću glazbu; isprobala sam jogu, autogeni trening, meditaciju i molitvu; nisam kasno gledala televiziju; nisam u krevetu sređivala račune i čitala knjige iz fiziologije; prozračila bih sobu; promijenila sam onaj grozan Nikšin madrac; obavezno sam se išla i popiškiti prije spavanja; jedino nismo mogli isprobati uspavljivanje uz šum mora. Ništa nije pomoglo. Čak ni seks.

Dino, njegova mama i ja izlazili smo u šetnju oko kuće. Noga mu je još uvijek tanja, ali mogao je hodati, svaki put sve više, iako šepajući. Rekla sam mami da neće biti nikakvih problema da krene u školu, ali je svejedno plakala. Nikša nas je gledao s prozora, a kad sam podigla pogled, povukao se unutra. Pas, prvi put danju, došao je do mene, i sklopčao se pod klupom.

- Gdje si tako dugo? - potapšala sam ga i nosom malo poškakljala po glavi. - Kladim se da si naganjao neke kučke?

- Istina - pokunjio se. - Znaš već kako se psi zaglave i ostanu bespomoćno spojeni.

- Nisi valjda ostao zaglavljen?

- Puna dva mjeseca!

Uzdahnula sam. Kao Nikša i ja. A možda taj pas i jest Nikša - možda se Nikša pretvori u psa noću da može trčati. Sjetila sam se kako mi je namignuo kad smo se upoznali, baš kao Nikša. Ispred Nikšina nebodera, uostalom. I lift je stalno zapisan - možda putuje liftom doma. Pogledala sam sklopčanog psa i pitala se bi li mogao šapom dosegnuti gumb za četrnaesti kat. Ali pas je samo žmirkao i nije obraćao pažnju na mene.

Vratila sam se Nikši odlučna. Sad ili nikad, rekla sam, i navalila na jadnika. Bilo je točno devet navečer. Do jedan ujutro isprobali smo sve što smo znali o seksu (i još nekoliko stvari koje smo izmislili na licu mjesta), ali nije išlo.

- Nemoj se ljutiti, ali sve me već boli. Ne mogu više - rekla sam mu i priznala kapitulaciju.

Nikša mi ništa nije odgovorio, samo je ležao u mraku pokrivajući rukama nemilosrdno

ukrućeno spolovilo.

- Jadniče moj - nagnula sam se nad njega i poljubila ga dok je on stiskao zube i mrštio čelo. Kad sam izašla iz kupaonice, već je spavao. Erekcija je popustila. Pokrila sam ga, obukla se i izašla na stubište.

Mrzila sam taj tijesan i zapišan lift. Kabina se tresla, a žarulju je ponovno netko ukrao: u mraku sam umirala od straha dok su vitla i čelična užad cviljela i škripala. Izašla sam u noć i iznenadila se.

Pas je čekao pred haustorom.

- Silvija, stvarno izgledaš umorno.

- Sve bih dala da mogu zaspati, makar i na trenutak. Spavaš li ti? Nikad te nisam vidjela da spavaš.

- Spavam.

- A mogu li psi sanjati? Znaš, možda ja sada spavam i sanjam tebe. Možda Nikša spava i sanja nas. A možda i ti sanjaš nas?

Pas je nagnuo glavu i gledao me. "Aha", pomislila sam, "izbjegava odgovor."

- A ako me već sanjaš, možda bi me mogao sanjati kao neku životinju koja spava. Kao puha, recimo. Ili jazavca. Ili medvjeda?

- Ili ljenjivca?

- To! Sanjaj me kao ljenjivca! Molim te, sanjaj me kao ljenjivca!

- Silvija, ti misliš da je to samo tako, sanjaš nešto pa to bude. Nije. Možeš se sanjati samo onakva kakva zapravo jesi.

- Pa što sam ja?

- A da zamisliš neko krilato biće? - rekao je pas i zagledao se u mene. I već sam idućeg trenutka lepršala oko ulične svjetiljke. To je bilo ludo: nije bilo nikakve mračne i zapišane kabine, mogla sam se uzdići bez cviljenja i škripanja kolotura, bez čeličnih sajli i utega.

- Ne na svjetlo, Silvija! - vikao je uplašeno pas. - Gore, gore!

A gore na prozoru vidjela sam Nikšu kako puši. Bacio je cigaretu i gledao je kako pada, kako odskakuje od pločnika, kako se kotrlja na travu, kako se žar prosipa. Ja sam, trideset metara iznad tamnog dječjeg parka, u vlažnom noćnom zraku, dok su ljujke i klackalice mirovale, tiho mahala krilima u praznini.

Nikša se konačno odlučio - možda bi bilo točnije reći da se konačno prepustio - i bacio se s prozora na pješčanike i tobogane. No ondje sam bila ja, na pravom mjestu u pravo vrijeme i dočekala ga. Zagrlila sam ga visoko iznad klupa i trave naježene od rose, u njemu je nešto tutnjilo, nešto je podrhtavalo - bila je to ova noć što je umirala oko nas. Još sam jače zamahnula krilima u zraku i vratila ga kroz prozor: nije se probudio kada sam ga plegla na krevet, nije se probudio kada sam ga opkoračila nogama i uvukla u sebe. On se samo tresao i trzao u snu, sve dok nisam konačno osjetila, prvi put u životu, kako teče nešto toplo u mene i teče sve dok se nije žar prosuo i dok nije noć umrla zajedno sa svim mrtvima.

Probudila sam se prije njega: Nikša je mirno spavao, njegovo je uzbuđenje prošlo. Otuširala sam se i uvjerala da nisam sanjala - sve se zaista sinoć dogodilo. Tiho sam se obukla i otišla u dućan.

Kad sam se vraćala preko igrališta, Dino mi je mahnuo. Mahnula sam i ja njemu i spustila vrećice na trenutak da se odmorim. Djeca su se nešto igrala, nešto dovikivala, nešto svađala. Upravo je počinjala igra rata, obrazovale su se postrojbe, dijelila zaduženja, kovali ratni planovi, uspoređivalo oružje. Ali Dinu nisu htjeli. "Moj tata mi je rekao da Dino ne bi prošao regrutaciju i da ne može biti vojnik", bila je definitivna odluka glavnog zapovjednika. Dino se rasplakao i pogledao mene, ali nisam znala što da mu kažem. Pogledali smo oboje gore, Nikša je stajao na prozoru i pušio, a onda je uvukao glavu.

A onda krik, svi su uzdahnuli i prestali disati, a ja sam znala da mu ne mogu pomoći jer je bio dan i više nije bilo nikakvih krila na mojim ramenima. Padao je čovjek u uniformi, padao je s četrnaestog kata i pao na travu i ostao ležati. Jedan uzdah sve djece, ljudi na prozorima, majki i beba u kolicima.

Pritrčala sam užasnuta - i prasnula u smijeh: bila je to samo uniforma, hlače i jakna, čizme i ruksak, i ona dva ordena, ali čovjeka u njima nije bilo.

Nikša je istresao vojničke torbe kroz prozor i veselo mahao s četrnaestog kata.

- Dino, prijatelju - smijao se - odjebi ih sve! Ti i ja više nećemo ratovati, i ništa nam ne mogu!

A ja sam se vratila na klupu, sjela i pomislila da se možda ne bih smjela toliko uzbuđivati. Jer što ako sam trudna?

BILI JEDNOM ENGLEZ, FRANCUZ I BOSANAC

Sparnim zrakom nisu ni ptice mogle letjeti ni ribe plivati. Dok mu se ispod sakoa znoj cijedio košuljom, međunarodni je posrednik zamišljao golemi tsunami kako preplavljuje ovaj depresivni arhipelag i odnosi sve stanovnike, zajedno s njim i njegovom karijerom. Val u stvari i ne bi trebao biti prevelik jer se najviši vrh tih pješćanih otoka ne uzdiže više od pet metara uvis. "Koja zabit", mislio je dok su u poglavičinoj kolibi mjesni političari rastezali neki budalasti spor između engleskih i francuskih Ljudožderskih otoka. Na koncu je, proklinjući dan kad se upustio u međunarodnu politiku, posrednik prekinuo zamornu sjednicu i proglasio stanku. Ugnjavljeni su se političari razbudili, protegnuli i sklonili pod palme žvakati lišće susu koje je svim otočanima visjelo u živopisnim vrećicama oko vrata. Netko je uključio televizor upravo u trenutku kada je CNN prenio vijest da se te ratne zime u Bosni očekuje glad. Urođenici su odjednom živnuli. Priče o gladi jednodušno su odbili kao novinarsko dezinformiranje. S obzirom na mnoštvo raznih narodnosti koje se sjatilo u Bosnu, smatrali su da se u Bosni jede a la carte. Ali koga? Dance? Blijedi su i sigurno smrde po mlijeku. Jordance? Zbog vjerskih razloga ne jedu svinjetinu i ne mogu biti sočni. Ruse? Užasno su debeli, to je hodajući kolesterol. Nigerijce? Od njih možeš dobiti samo AIDS. Nepalce? Nema na Himalaji kisika, sama su kost i koža. Ukrajince? Brrr, svi su radioaktivni! Srećom, u Bosni sve vrvi od finih nacija, Engleza i Francuza, primjerice.

I tada su se mišljenja razila. Vođa delegacije Cannibal Islandsa smatrao je da su Englezi najukusniji na svijetu. Njemu usuprot, glavni pregovarač Iles de Cannibalesa vatreno je tvrdio da Francuzima nema premca.

- Francuzi se ne hrane napojem kao Englezi. Natopljeni su najfinijim umacima, impregnirani začinima iz Dijona - zaneseno je govorio. - Njihovo meso ima delikatnost mladih divljih šparoga, peckavo je poput šampanjca, opojno kao burgundac, topi se pod nepcem poput zrelog Camemberta. Na koncu, marinirani su konjakom, a ne viskijem koji, budimo iskreni, smrdi kao slama.

- Gluposti - odvratio je anglofil. - Sve su to prenemaganja. Upravo surova prehrana daje Englezima onu suhoću i oporost koja je u nas na cijeni. Englez je najbolji na roštilju, srednje pečen, prelive crnim Guinnessom. Njihov je okus iskren i prirodan, nalik dimljenom lososu, ne preseravaju se kao *pâté de foie gras* po pedeset dolara za malu konzervu. Možete misliti! Uvijek ću radije smazati Engleza nego Francuza koji, povrhu svega, bazdi po češnjaku.

Čuvši da se razgovora o Bosni, kanibalima se priključio i međunarodni posrednik. S toliko je podrobnosti i obaviještenosti odgovarao na njihova brojna pitanja o toj egzotičnoj zemlji da su ga zapitali je li odatle. Odgovorio im je da je njegova prethodna misija bila posao pregovarača u Bosni. A to je bio san snova. Rizik nikakav, putovanja po Europi i Americi, najbolji hoteli, stalno te snimaju, a plaćen si kao da u Africi spavaš na podu i jedeš muhe. Kako je stvar krenula, posao mu je bio osiguran do mirovine. No mučio ga je tajnik. Radio je manje od posrednika, a budžet potkradao više. Većinu radnog vremena posrednik je uložio u spletku da se otarasi vlastitoga tajnika, ali nije išlo. Na kraju je tajnik smijenio njega i sam postao pregovarač u Bosni. Ništa ne razumijevajući smijenjeni se političar obratio svojim šefovima i otkrio da ih je njegov tajnik od prvog dana podmićivao šaljući im svaki čas pršute na dar.

- I evo me sada ovdje, posređujem u slučaju piroge koja je zašla u nečiji atol, za nikakvu plaću i još k tome u očajnoj klimi - slinio je međunarodni posrednik nad svojom sudbinom. - A sve zbog pršuta.

- Pršut, što je to? - pitali su ljudožderi pljučkajući susu.

- To vam je neka šunka. Ali je fantastična okusa.

- Zbilja? A rade ga u Bosni?

- Da, jedni od drugih - odgovorio je međunarodni posrednik zgađen nad ljudskom pokvarenošću i krenuo s članovima ekspertnog tima za granice pripremiti nastavak sjednice.

To je ljudožderima skroz poremetilo koncepciju. O nepovijesnim nacijama u tanjuru nisu nikada razmišljali. Zaista, zašto ne bi Bosanac bio bolji od Engleza ili Francuza? Otvorio im se čitav gastronomski svijet, toliko zanemarenih naroda: balkanski, baltički, kavkaski, srednjoamerički... Zavrtjelo im se u glavi. Složili su se da nema smisla o tome raspravljati, da je bolje sve empirijski provjeriti.

Spor oko piroge i atola riješili su za pet minuta, a međunarodnom posredniku predložili da ih povede u raj iz kojeg je izgnan. Nakon kraćeg pregovaranja pogodili su se da će im biti vodič, a zauzvrat će godišnje dobivati 0,005% prometa biserima na Ljudožderskim otocima.

Nakon dvadeset četiri sata leta preko Tahitija, Aucklanda, Singapura, New Delhija, Ankare i Beča vođa delegacije Cannibal Islandsa i glavni pregovarač iz Iles de Cannibalesa sletjeli su s međunarodnim posrednikom na splitski aerodrom. Ondje se međunarodni posrednik

osjetio kao riba u vodi. Kupio je ljudožderima mjesto u UN-ovu zrakoplovu za Sarajevo, na koje se inače znalo čekati i danima, te telefonski organizirao prijevoz iz sarajevske zračne luke. Neudoban put u transportnom avionu bio je kratak – strmoglavili su se u kotlinu u kojoj se stisnulo Sarajevo, prekricali se u kamion pun neke humanitarne pomoći i njime se odvezli do sela na granici zona djelovanja engleskog i francuskog bataljuna. Predstavivši se kao humanitarni djelatnik, međunarodni je posrednik pozvao časnike za vezu obaju bataljuna, tobože da ih upozna sa svojom organizacijom, i stavio im sredstvo za uspavljivanje u kavu, a ljudožderi su ih onesviještene ukrcali u kamion. Baš je tada naišao neki Bosanac kojeg je žena poslala da vidi kakvu pomoć dijele ti humanitarci. Kavu nije odbio pa se i on našao u kamionu. Ljudožderi su dali gas i nestali u noći i magli.

Dok su se vozili, nastavili su u kabini raspravu o tome tko je ukusniji. No kako nisu željeli govoriti ni sjevernojudožderskim ni južnojudožderskim, razgovor su vodili na francuskom i engleskom. Zarobljenici su se probudili od truckanja i shvatili što im se sprema. Tako su ljudožderi, kada su u zoru u napuštenom i poharanom zimskom odmaralištu digli ceradu, na svoj užas otkrili da su se namirnice raspakirale. Ne mogavši pobjeći s gastronomskog natjecanja Englez, Francuz i Bosanac svukli su odjeću i drhtali na zimi goli golcati. Što sada? Mučiti ih? Kako će to utjecati na okus uzoraka? Baciti ih u ledenu rijeku i uloviti nove? Otmice su se do sada zacijelo proćule i teško da će imati sličnu priliku.

- Nema problema – javio se međunarodni posrednik. Tu je rečenicu prvu naučio u Bosni, a ljudožderi još nisu znali da znači upravo suprotno. – Dok sam ovdje pregovarao, dobro sam upoznao Bosance. Oni se veoma razlikuju od ostalih ljudi.

- Na primjer?

- Imaju manji mozak. U Zagrebu su me pitali *Zašto Bosanac ima mozak veličine ping-pong loptice?* Ja nisam znao, a oni su mi rekli da mu je natekao.

Ljudožderi su zarobljenicima idućih pola sata bućkali glave, kuckali po lubanjama, drмали ih, ali nisu otkrili da neki od njih ima mozak manji od ostalih. Nastala je neugodna šutnja. Političar je spremno reagirao.

- U Beogradu su mi pričali o Bosancu koji je dobio stan s WC-om, a poslije se žalio da ga daska uvijek mlatne po glavi kada ide na izvor. Nema problema. Treba ih samo pustiti u kupaonicu i onaj koji se napije iz školjke vaša je poslastica.

Zaključali su ih svakog u drugu kupaonicu i satima strpljivo promatrali kroz ključanice, ali

sva su trojica koristila školjku za ono za što je namijenjena, a isto tako i umivaonik.

- A možda je zaboravio da je Bosanac? - pokušao je spasiti situaciju političar.

- Kako to misliš zaboravio?

- Bosanci vam nisu baš jako pametni. Moj je djed, političar kao i ja, ustanovljavao Jugoslaviju u Versaillesu. Ispričao mi je da su u Prvom svjetskom ratu Nijemci ulovili Engleza, Francuza i Bosanca kao špijune. Mučili su ih da priznaju sve: svoje šifre, svoje lozinke, svoje veze, sve. Francuz je priznao prvi, Englez nakon kratkog mučenja, a Bosanac nikako. Nije im bilo jasno, nitko još nije toliko izdržao. Odlučili su se za krajnje mjere, samo još nisu znali bi li Bosanca zatvorili u kartonsku kutiju i puštali mu Wagnera dok mu pjena ne izađe na usta, bi li uzeli iz knjižnice dva najdeblja Fausta i njime mu zdrobili jaja ili bi bilo efikasnije zabiti mu u guzicu gumenu cijev, napuniti ga vodikom kao cepelin i s upaljačem čekati da prdne. Dok su oni smišljali nove i nove muke, Bosanac je sjedio u samici i lupao glavom o zid govoreći Bolan, sjeti se, ubit će te.

Urođenici su zatvorili svakog zarobljenika u svoju sobu i rekli da im izvole reći tko su, ako se još sjećaju, a da će ih inače ubiti. Potom su pažljivo osluškivali u hotelskom hodniku, popodne je polako prolazilo, ali nitko nije udarao glavom o zid. Divljaci su se namrštili i zabrinuto pogledali posrednika.

- Nema problema. Moj je otac bio vojni ataše pri Vrhovnom partizanskom štabu. Ispričao mi je jedan slučaj iz prošloga rata. Kada su Bosanca htjeli odvesti u plinsku komoru, rekao je *Nemojte, ljudi, glava mi puca još od prošli put*. Treba im dakle pustiti plin i onaj koji ostane na nogama Bosanac je. Onda će biti lakše razdvojiti Engleza od Francuza.

Odmah su zarobljenike zatvorili u restoran, otvorili plinsku bocu i čekali. Sva su trojica ubrzo zaspala. Divljaci su morali razbiti prozor i iznijeti ih van.

Ljudožderi su postali nestrpljivi. Međunarodnog je posrednika počela hvatati panika. Kratak zimski dan bio je već na izmaku, a on je vrtio u glavi sve viceve koje je ikada čuo o Bosancima, od Sarajeva do Moskve i od New Yorka do Teherana. Ali mogao se sjetiti samo onog slučaja kada je Bosanac našao Meksikanca sa ženom, pa kada je hipnotizirao zlatnu ribicu, pa kada je polagao cijevi, pa kad je kucao na vrata drugom Bosancu... Ali odakle mu u ovim brdima Meksikanac, akvarij ili cijevi? Ili još jedan Bosanac? Ovdje jedino ima medvjeda i vukova.

- Sjetio sam se! - viknuo je međunarodni posrednik. - Možemo pokušati ispit s medvjedom i djevojkom!

- Ispit s medvjedom i djevojkom?

- Da. Čitao sam u memoarima svojeg pradjeda koji je po Africi ravnalom crtao granice da su ljudožderi jednom ulovili Engleza, Francuza i Bosanca. Rekli su da će pustiti onoga koji savlada medvjeda i oduzme nevinost djevojci. Englez je ušao u kavez s medvjedom i izašao sav potrzan. Nekako se dovukao do djevojke i izdahnuo. Francuz je iz kaveza izašao potpuno smlavljen. Samo je pogledao djevojku i srušio se mrtav. Bosancu nisu davali nikakve šanse. On je međutim izašao bezbrižno iz kaveza i pitao *Gdje je djevojka koju treba premlatiti?* Vidite, treba naći medvjeda i Bosanac će se sam odati.

- A djevojka?

- Ona nam zapravo i ne treba. Važnije je naći medvjeda.

Stanovnici Ljudožderskih otoka, i francuskih i engleskih, neustrašivi su lovci i spremno su krenuli u lov na medvjeda. No ubrzo su se izgubili. Na ledenom se nebu vidjelo mnogo više zvijezda nego s njihovih otoka, ali sve su im bile nepoznate. Čitavu su noć lutali tom tihom šumom, nimalo nalik bučnoj prašumi, u kojoj se među visokim bukvama i smrekama vidjelo kao po danu. Oči su im zasuzile, prsti promrzli, puhaljke s otrovnim strelicama zaledile, a i oko srca im je postalo hladno. Rat u tim krajevima nije prorijedio samo ljude, već i medvjede - nijednog nisu našli. Prozebli, mokri i iscrpljeni divljaci su se ujutro jedva dokopali zimovališta u kojem su držali zarobljenike. Mali je hotel na danjem svjetlu pružao tužnu sliku: zidovi crni od požara, poneki bijedni ostatak pokućstva, nagorjela lamperija, porazbijani prozori, nekoliko slomljenih skija pred opljačkanim skladištem. Kroz jutarnju maglu nazirale su se zahrđale sjedalice na žičari.

- Slušajte - rekli su zarobljenicima - izgubili smo svaki apetit. Nećemo vas pojesti. Međutim, ne možemo vas tek tako pustiti. Prema običaju naših otoka onima koje ne pojedemo učinimo *n'dame-tumaki* ili ih uvaljamo u katran i perje. Tko je za *n'dame-tumaki* neka digne ruku!

Samo je jedan od trojice podigao ruku. Divljaci su mu napravili *n'dame-tumaki* i pustili da se odjene i ode. Međunarodni posrednik nije niti trepnuo. Druga dva zarobljenika promatrala su cijeli prizor s nadmoćnim podsmijehom. Smatrajući kako su dobro prošli mirno su pustili da ih poliju katranom i uvaljaju u perje. A onda su ljudožderi rekli: "Na našim je otocima tabu hodati uvaljan u katran i perje. Kazna je za to *n'dame-tumaki* do smrti." Odgovor je na

to bio *merde* i *shit*.

Da, da, Bosanac se jedini na kraju izvukao. I to zahvaljujući nesvrstanosti. Prebirući po svojoj memoriji Englez se mogao sjetiti samo kako je Churchill kao mladić posjetio britanski dominion Cannibal Islands i ondje zapazio da mu svi u svakoj prilici govore *N'dame*. I prosjak kome bi dao novčić, i dijete koje bi pogladio u prolazu, i bakica u parku, i portir u hotelu – svi su mu govorili *N'dame*, a on im se smješkao. I tako se smješkao sve dok njegov vozač nije pričepio prst u vratima i viknuo iz sveg glasa *N'dame!* Neke indicije o značenju izraza *n'dame-tumaki* imao je i Francuz. On je svojedobno čitao o de Gaulleovu posjetu francuskom prekomorskom teritoriju Iles de Cannibales. U luci mu je golemo mnoštvo klicalo *Tumaki! Tumaki!* Vozio se kroz beskrajne špalire ljudi koji su skandirali *Tumaki! Tumaki!* A kada se u pisoaru mimoišao s guvernerom, ovaj ga je odmjerio i rekao: "Tako velik čovjek, a tako mali *tumaki*."

Srećom po našega Bosanca Ljudožderske otoke po stjecanju neovisnosti posjetio je i Tito. Zapravo mu se brod Galeb nasukao na neki koraljni prud pa su urođenici ulovili i njega i cijelu svitu. Zbog velikog međunarodnog ugleda koji je uživao među nesvrstanim, Tita su podvrgli samo običnom *n'dame-tumakiju*, a ostatak pratinje uvaljali u katran i perje. Budući da se Tito vratio s puta sam, čak su i neki strani diplomati svojim vladama javljali iz Beograda o još jednoj čistki visokih partijskih funkcionara, ali Bašćaršiju nitko nije mogao prevariti.

Iscrpljeni tolikim *n'dame-tumakijima* ljudožderi su sjeli na pod da malo dođu do daha. Po navici su rukama zahvatili u svoje živopisne vrećice, ali susua više nije bilo. Međunarodni je posrednik znao da sve u Bosni završi katastrofalno pa nije bio iznenađen. "Bit će bolje drugi put", rekao je po navici. No ljudožderima je bilo dosta viceva o Bosancima i samo su ga ružno pogledali. Ubrzo su otkrili da je istina ono što svaki političar priča o sebi: da je najbolji. Imao je slatku glavu od silnog putra na njoj, medeni jezik, djevičanski netaknut mozak, jetru na koju nikad ništa nije smjelo ići, mekoću beskičmenjaka, hrskavu debelu kožu i odličan želudac. I dok su se ljudožderi čudili kako ima muda umjesto bubrega, a muda nigdje, u guzici ih je dočekalo ugodno iznenađenje – drugi političar. A drugome je u guzici čučao treći, trećemu četvrti, četvrtome peti... i ako se nisu raspuknuli od sitosti, ljudožderi još i dan-danas vade političare jedne drugima iz debelog crijeva i gule ih, smude, čerupaju, kuhaju, pohaju, pirjaju, nadijevaju, prže, sjeckaju, dime, sole, papre, miksaju, peku, kisele, pretvaraju u kobasice, ukuhavaju, melju, blanširaju, suše, flambiraju, cijede, ribaju, roštiljaju i stavljaju u pac. U slast im bili!

ŽENA KOJA JE VOLJELA BROJEVE

Dok je Goran tog jutra u veljači 1992. mrznuo u tenku kod Novigrada, Nika je, daleko u Zagrebu, za kuhinjskim stolom izračunavala njegovu sudbinu. NOVIGRAD – svako slovo ima broj, a suma daje sudbinu. Nije vjerovala pobjedonosnim vijestima s fronte – brojevi su pouzdaniji od riječi. A u riječima je tražila svjetlo i lakoću samoglasnika – bili su protuotrov turobnim konsonantima, tromim glasovima koji su je vukli tlu, glasovima sjete, glasovima koji su ubijali riječi, glasovima kojima se glasala smrt; riječima kojima su pljuvali i režali jedni na druge demoni u ponoru; samoglasnici i suglasnici, neparni i parni brojevi, duga rečenica Nikina života, dugačka jednadžba njezina postojanja, zbroj života i smrti. Za Niku su novine na stolu bile ispunjene, od prve do zadnje strane, kroz sve rubrike, samim suglasnicima, ratom.

Goranu su napričali da frontu ni muha ne može prijeći, da je lijevo jedna brigada, da je desno druga brigada, da su ispred neki specijalci, da su sa strane rakete FROG 7; a onda se pokazalo da su stigli ispaliti jednu jedinu granatu i da se već druga zaglavila, da se drugom tenku ni kupola nije mogla okretati i da se u općem bježanju fronta raspala kao zrcalo u milijun komadića.

- Bježimo, sve je gotovo – vikao je netko.

- Gotovi su! Hvatajte ih žive! – vikao je netko drugi, a Goran je ležao s uganutom nogom na kamenjaru i pomislio: "Vrag je došao po svoje."

Ugledao je tada sebe u neprijateljskoj uniformi, samo mu je trebalo nekoliko trenutaka da se prepozna. No otkad je ustanovio da je to zbilja on, ne netko samo sličan njemu, nego netko tko je doista on, dogodilo se nešto u prvi mah neobično: pogled na došljaka nije bio pogled prepoznavanja nego istraživanja. Osjećaj je bio sasvim drugačiji nego da se gleda u ogledalu – bio je viši, ramena su mu bila šira, trbuh veći, a lice koje je zamišljao blijedim i okruglastim hrapavo i duguljasto. Dok je pogledom opipavao sebe, nijedna, doslovno nijedna pojedinost nije se poklapala s predodžbom o sebi koju je dotad imao. "Tako, dakle, izgledam", pomislio je, a onda se taj vojnik nagnuo nad njega i rekao: "Ko ga jebe, neka se dere kolko oće. Samo ti idi."

Nika je dovršila zbrajanje za stolom i odahnula.

Goran je zanimljiv slučaj: studij bezvoljno gura i za šest godina završio je dvije; s Nikom beskonačno hoda; novca nikada nije imao, a neće ga niti imati; u rat je otišao samo zato što mu se mobilizaciju nije dalo izbjeći. No nije bio mlak u svemu: strasno je volio putovati.

Moja mi se sjena rugala:

- Voli putovati zato što je u bescarinskim zonama jeftiniji duhan, pa si onda kupi Rizle i Samson ili Drum i to si mota. A kada proglase Europsku uniju, i kada ukinu granice i njegove *duty free shopove*, onda više neće niti putovati. Ja ti kažem da je klinac mlak, ni vruć ni hladan, a takvi su bezveznjaci najgori! - lice je moje sjene bilo olujni oblak, crno joj je tijelo prekriveno ogledalcima, krljušti i krokodilskim zubima; iza svakog pregiba vrebao je bič, otrovna bodlja, zmijski jezik, dugačak i zelen limunov trn ili granitni nokat.

- Ostavi ga na miru - zauzeo sam se ja za Gorana, a kada to činim, lice mi postane kao munja, ruke i noge poput sjajne mjedi, a zvuk mojih riječi bude kao žamor mnoštva. - Loše je nebo zaslužio samo onaj tko se ne zna zapaliti za svoju stvar poput stoga sijena.

- Ja ću ga srediti prije! - prijetila je Sjena, slavodobitno štekćući i zujeći. Četiri su joj roga bila puna bijesa.

Moja su četiri pera sjajila kao krizolit.

- Može, ali prvo stvari uvjete.

Goran je uzdahnio, navukao zastore, podignuo svoju jaknu prebačenu preko stolca i objesio je na vješalicu u hodniku, pokupio novine s poda, raširio kauč, stavio na njega platu, izvadio iz ormara pokrivač i jastuke, ugasio veliko svjetlo i upalio malo. Za njezino zamišljeno lice, duguljasto i koščato, čije su velike usne pokrivale još veće zube, za njezine odsutne oči učinio bi i mnogo više, slijedio bi je i nakraj svijeta ako bi onako mršava, na svojim dugim nogama, sa svojom dugom kosom, ikad otputovala.

- Može proći - rekla je Nika, zavukla se u krevet i svukla ispod pokrivača. - Ali hoću da mi prvo izmasiraš stopala.

Goran se vratio Niki, kako je i izračunala, ali sa svojim komadićem fronte u sebi: i najmanji

komadić zrcala i dalje je zrcalo.

- Gorane, znaš da nikada ne bi putovala autostopom.
- Poludjet ću ovdje.
- Autostopiranje je najblesavije izazivanje sreće. Bilo tko može te oteti, opljačkati, silovati ili ubiti, a da nikad ne nadu ni tebe ni njega.
- Konačno mi je vojska vratila pasoš. Moram nekamo otići.
- Idealno za savršen zločin. Najveća je budala tko drugome ude u auto.
- To je zato što nemaš samopouzdanja. Kao da ne riskiraju oni koji nas uzmu. Otkud znaju da mi nećemo srediti njih? Nemaš povjerenja u ljude.
- Nemam povjerenja u sebe - rekla je Nika. - I neću da više pričamo, dođi.

Goran je ušutio i slušao: uvijek je znao je li pogodio ili nije, Nikin mu je glas bio putokaz, nizovi samoglasnika koje je ispuštala, nesvjesna, izgubljena u kući uzbuđenja koju je Goran izgradio svojim tijelom.

Nika je izračunala da je $DOM = 2 + 3 + 2$, dakle 7, savršen broj, a da je $PUT = 2 + 9 + 2$, to jest 13, nesreća, ali je stisnula zube i otputovala s Goranom. Da bi presrela zlu kob, pazila je na datume, katove hostela i brojeve autobusa; ona je birala autoceste prema brojevima, određivala koliko se kilometara smije prijeći na dan i izračunavala sudbinske brojeve ljudima iz imena; Nika je tkala i parala njihovu zajedničku sudbinu. Odbacila je teorije po kojima su manje šanse ako stopirate udvoje (budući da jedno mora sjesti na stražnje sjedalo, može napasti vozača pa vas nitko neće uzeti). "Muškarac je sumnjiviji ako putuje sam nego ako je s njim djevojka."

I tako su zajedno prošli Veneciju, grad-ogledalo, grad-ribu, grad-utopljenik, grad toliko zamršen da su se u njemu odmah izgubili; Veronu, gdje su zamolili jednog Amerikanca da ih fotografira ispod Julijina balkona; Milano, gdje je Goran na krovu katedrale odrezao nokat što mu je urastao u nožni palac; Arles, gdje su ujutro promatrali pokusnu borbu toreadora s bikom; Toulouse, gdje su kupovali flastere za užarene noge nedaleko od groba Tome Akvinskoga. Jedino je Nika smatrala da uvjeti na putu nisu nimalo povoljni za vođenje ljubavi

- iznimka je bio Nimmes u kojem su pronašli park, noću jarko osvijetljen, s podzemnim galerijama, gdje su se uspjeli u miru oprati; prljavi, mršavi, zadivljeni, s ruksacima i vrećama, bez sjećanja na rat iz kojeg su izašli i u koji se vraćaju, stigli su do Barcelone. Nika je izračunala da je BARCELONA 7; budući da je to sveti broj, putovanje je OK.

Nika nije mogla shvatiti Goranovu potrebu da uđe u svaku crkvu, da obiđe svaki muzej, da se popne na svaki toranj: neprestano je protestirala protiv jurnjave. Dok ju je on bjesomučno vukao po beskrajnim bulevarima od jedne Gaudijeve zgrade do druge, ona je nabavila malog Cobija i objesila ga na ruksak; dok ju je on odvuкао čak na Tibidabo, vrh s kojega je Sotona ponudio Isusu svijet, ona je bila zadovoljna sjedeći u sjeni katedrale koju grade bez nacrt, bez imalo nade da će je ikad i dovršiti. Večeri su provodili ispijajući vino i pivo iz *porroa*, loveći u zraku tanki mlazić iz boce koja je najviše podsjećala na posude za skupljanje urina. A kad bi se dogodilo neminovno, i tekućina bi im potekla niz usnice, teatralno bi se brisali papirićima nalik zahodskim listićima, koji su stajali na svakom stolu, te bi ih umirući od smijeha gužvali i bacali na pod, poput svih ostalih. Kada bi čuli odakle su, ljudi su ih uvijek pitali isto - "A što se to zapravo dogodilo?", a Nika bi im objašnjavala: "Hrvatska vam je kao Katalonija, a Srbija - Castilla." Koliko god nisu znali engleski, toliko su Katalonci ipak razumjeli i samo bi se pogledali i kimali s razumijevanjem.

A onda je došao kraj srpnja, jedinog mjeseca u kojem je, zbog njegova broja sedam, Nika dopuštala putovanje. Osam je nestabilan, proturječan broj, pun paradoksa. Ali Goran je želio dočekati koban osmi mjesec, želio je dočekati kraj Olimpijade, jer svuda, dok su se vozili žičarom, dok su šetali Ramblom, dok su pili na Parallelu, u muzejima i parkovima, među navijačima i turistima, netko ga je pratio, nekoga bi ugledao kad god bi se okrenuo, nekoga nalik na sebe i Niku, ali uvijek bi nestali u gužvi, sve dok nije Olimpijada završila, sve dok svi nisu zapjevali *Amigos para siempre* i plakali, a Nika i Goran popili zadnji *porro*, ali drugačije je kada se vino pije iz čaše, a drugačije kad ti piški u usta u malenom mlazu iz staklene tikve: Goran je otišao na WC, u trenutku ga je zahvatilo pijanstvo, vrtjelo mu se u glavi, pokušao se nasloniti na ogledalo, ali ono se uvuklo tako da je izgubio oslonac i pao je. Izašao je van i tada ga ja ubo prvi rog, a na rogu je pisalo LJUBOMORA (probio mu je mokraćni mjehur i kroz mokraćovod ušao u bubreg tako da su mu se odmah upalile sve glomerule). Strančevi pogledi, ruke njegova prijatelja oko Nikina vrata, naguravanja oko šanka, nerazumljive riječi, noževi koje su izvadili i urlici koje je čuo, istrčali su na ulicu, Nika se rasplakala, mislila je da će ih ubiti, po jutarnjem svjetlu dotrčali su do kolodvora i zatvorili

se u zahod. Progonitelji su došli do vrata i počeli lupati po njima. "Anđele čuvaru mili", recitirala je Nika kroz suze dječju molitvicu, čučnuvši iza razbijene školjke, "svojom snagom me zakrili", i tad je palo pero pred njih, a peru je bilo ime LETEĆI ŠTAKOR. Goran je pogledao uvis i vidio golubinje gnijezdo, malen razbijen prozor kroz koji su golubi ušli i zid odmaknut taman toliko da se njih dvoje može provući van.

I ja sam neka vrsta sjene: svjetlo je sjena Boga, a ja sam Niki i Goranu bio sjena na putu. No i sjena ima sjenu.

Nika je vjerovala u Stvoritelja i Veliki Plan, a da je ime ključ sudbine. Goran, recimo, nije bio Broj 1 (Pionir, vođa, vozač u vozilu života) pa nije niti očekivala da bude drugo nego autostopist. Njegov je broj bio 9, broj Metafizičara. Ovako je jednom opisala Broj 9: "Pomažete drugima jer je bogatstvo u davanju, a ne u uzimanju. Želite biti plemeniti i savršeni. Ne volite mnogo pričati, šutljivi ste po prirodi, ali kada što kažete, to se pamti. Ljubav je za vas nešto najsvetije na svijetu. Ljubav će vam pomoći ostvariti sve što ste zamislili."

Sljedećeg ljeta ponovno ista priča:

- Gorane, nemaš pojma koliko trošimo i koliko nam je još novca ostalo. Ti ni o čemu ne vodiš računa. Jedino se rugaš mojoj numerologiji, ali da meni ne plaća časopis za to, ne znam gdje bismo bili.

- Jest ću travu, ali neću provesti ljeto u ovoj usranoj zemlji.

I Nika ih je spakirala za put, sve one sitnice bez kojih se ne može. Nije joj se dalo boriti protiv sudbine.

Drugim je rogom Demon ubo Gorana 1993. u Leidenu, a rogu je bilo ime ŠKRTOST (presjekao mu je gušteraču upravo u području Langerhansova otoka pa su se stanice za proizvodnju glukagona razletjele na jednu stranu, a one za proizvodnju inzulina na drugu, tako brzo da si nisu stigle niti mahnuti). Iako je Nika stvarala uvjete za putovanje, Goran nije htio platiti iz Londona karte za jutarnji vlak, nego je čekao da prođe *rush hour* i da krenu

kad će tarife biti jeftinije. Zato su zakasnili na trajekt, zato su zakasnili na vlak za Amsterdam, zato nisu našli prijatelje s kojima su se trebali naći, zato su završili u krivom hostelu. Za doručkom, dok je sa zvučnika treštao Pink Floyd, u tom opijskom raju, upoznali su Jacopa i Yael iz Leidena.

Mene nisu mogli vidjeti jer su slijepi za mene, za mene koji mogu gledati u sunce i ne oslijepti.

Autostopist treba uvijek gledati u oči. Nitko vam neće stati ako imate sunčane naočale. Goran i Nika su se već toliko navikli gledati u oči da su i za stolom zurili ravno u zjenice sugovornika. Prvo je pitanje Nizozemaca bilo *Odakle ste*, a drugo, dakako, *A što se to zapravo dogodilo*.

- Leiden - rekao je Goran. — Sigurno ste ponosni na bocu.

Nisu ga razumjeli.

- Lajdenska boca, to je iz škole, prvi kondenzator na svijetu, sredina 18. stoljeća - prevela je Nika.

- Nikad čuo - rekao je Jacop.

- Staklena boca, ima staniol iznutra i izvana. Čep je napravljan od izolatora, a kroz njega ulazi unutra metalna šipka s kuglom na vrhu, spojena s unutarnjom oblogom. Može se nabiti, što ja znam, na trideset tisuća volti - prevodila je Nika najbolje što je znala.

- Valjda su to na sveučilištu, Yael, što ja znam - rekao je Jacop.

- Nikad čula - rekla je Yael.

- A ja sam mislio da imaju spomenik boce na glavnom trgu - rekao je Goran i otišao na šank po pivo za sve. Nika je otišla po svoje stvari u sobu.

Yael i Jacop su ga gledali čudno kad se vratio.

- Pa sad ste bili vani - rekla je Yael.

- Da, ti i Nika ste nas gledali s ulice, kroz onaj prozor.

Nika je uto sišla odozgo sa svojim crvenim ruksakom i žutim karimatom.

- Valjda ste slični - rekao je Jacop..

- Jacopov je pradjed bio rabin i jednom je susreo dvojnika. To je izgleda značilo susret s Bogom, silno se proslavio.

Pojeli su doručak i popili pivo.

- Želite li u Leiden? U Leidenu je svaka boca lajdenska.

Brzo računanje: Leiden je broj 4, a to nije bio loš Broj.

Jurili su autocestom.

- Evo još lajdenskih boca - rekao je Jacop i izvadio dva paketa piva. Pivo od trešnje za djevojke, ova druga za dečke. A kada se okrenuo, pri brzini od dvjesto kilometara na sat, na autocesti od pet kolnih traka, boca u kojoj su plovili razbila se, električna je iskra prasnula i auto je počeo teturati. U tom letu, dok je još Goran mamuran nagađao lete li ili se voze, mjedeno pero, slučajno ostavljeno nasred autoceste, a ime mu je bilo PODMETNUTA NOGA, zabilo se u prednji lijevi kotač escorta i promijenilo mu smjer, tako da je odletio do stupa javne rasvjete koji je prepilio automobil na dvoje: u lijevoj su polovici ostali Jacop i Yael iza njega, u desnoj Goran na mjestu suvozača i Nika na stražnjem sjedalu. Njima nije bilo ništa, a od Nizozemaca nije ostalo skoro ni traga. Ne postoji prometni znak koji bi upozoravao na opasnost od slučajno ostavljenih pera na kolniku.

Mnogi su sa mnom popričali i popili piće ne znajući tko sam; možda su me i povezli dio puta dok sam stajao uz cestu; ljudi i ne znajući izgovaraju riječi mog jezika koje padaju na zemlju poput kiše. Nika je veliko dijete koje vjeruje da te riječi padaju samo kao proljetne kišice, ali one padaju i kao strašni prolomi oblaka. U međuvremenu je odobrila ljetovanje u Italiji i put u Rim. Rim, nimalo čudno, ima broj 3, broj savršenstva i Svetog trojstva. Metafizičar je bio tri na kvadrat, dakle dvostruko savršen.

- Znaš - rekla je Goranu - kad se vratim doma, sve gledam drugim očima.

Sjena me pitala:

- Što zapravo misliš o Nikinim brojčicama?

Okrenuo sam se Sjenu i iz usta izvukao dug svitak papira. Pružio sam joj ga bez riječi: "Za Demone ljudi nisu slobodna bića koja odlučuju o vječnoj budućnosti, nego ovisnici o okultnim silama. Umjesto zajednice slobodnih ljudi sličnih Bogu postaju ovisni o svemu osim o vlastitoj odluci. Spas nije u obraćenju i drugovanju s Bogom, nego u vještinama: spas je nešto što treba pročitati u genima, kartama, brojevima, zvijezdama..."

- Stani, stani - cerekala se Sjena i brisala suze - moram ti nešto reći. Znam ja sve to... evo... točno znam koja je to brošura i na kojoj strani sve to piše...

Duboko je udahnula zrak, podigla ramena, napregnula se iskolačivši oči, a potom se sva protresla, brišući suze s očiju, pljučkajući slinu na sve strane, zagrcnuvši se, stenjući i plačući; konačno joj je iz stražnjice izašao svitak papira, identičan onom koji sam joj ja pokazao. Budući da je na papiru bilo još malo govana, prvo ih je pristojno liznula pa tek onda svitak gurnula meni pod nos: "... spas je nešto što treba pročitati - u genima, kartama, brojevima ili zvijezdama. Ondje je izvor zla, a čovjek sam nije kriv; čovjek je samo žrtva slijepih sila. Gdje nema osobne krivnje nema ni odgovornosti; ne treba se obratiti nego naučiti kako suzbiti zle utjecaje. Protiv zloduha egzorcizmi, protiv nasljednih bolesti genetski inženjering, protiv nesretnih trenutaka horoskop, a i ime se može promijeniti, makar samo za jedno slovo, i eto sreće."

- Vidiš, sve je isto i tebi i meni - rekla je Sjena - samo što ti stavljaš ogledalo pred lice, a ja pred guzicu.

Najvažnija je stvar kod autostopa, na koju mnogi zaboravljaju, izabrati prikladno mjesto. Vozač mora imati dovoljno mjesta da vas u miru promotri i, što je još važnije, prostora da stane ako vas slučajno želi uzeti. Treba stopirati ispred autobusnih stajališta, parkirališta, ugibališta i benzinskih pumpi, pa iza križanja, zavoja, pruga i sličnih opasnih mjesta. Do Bologne je Niku i Gorana vozio u kamperu Pieter, Afrikaner, dok mu je obitelj spavala odostraga. Bio je neizmjereno brbljav: pričao im je o ujaku koji ima farmu krokodila i natpis na kojem piše da će posjetitelji koji bacaju smeće u bazen sa životinjama biti zamoljeni da ga sami izvade; o bratu koji radi na iskapanjima praljuda, najstarijih na svijetu; o ženama što gataju na ulici za novac; o crnačkim apotekama u kojima se prodaju magijski lijekovi; o

natjecanjima u plesu; o tome da je crncima zapravo najbolje u Južnoafričkoj Republici. "Uostalom, prvo su došli Buri pa tek onda crnci, nikom bijelci nisu oduzeli zemlju. A odakle ste vi? Aha, to je kod Švedske?"

Kod Firenze im je stao kombi pun Škota koji su ih svi srdačno pozdravili, kao da ih poznaju. Nika i Goran nisu ih najprije ništa razumjeli zbog naglaska, svi su im samoglasnici nekako bili izmiješani, a onda se pokazalo da je sve zabuna: kod Pise su Škoti prije dva dana povezli par posve sličan njima (pritom su se zaklinjali i čudili). "Nemojte se brinuti", smijali su se, "kod nas još samo stare babe vjeruju da sresti dvojnika znači smrt." "To su oni isti iz Amsterdama", rekao je Goran i, unatoč Nikinim protestima, skrenuo putovanje prema Pisi i Lucci. Nisu međutim naišli ni na koga sličnoga sebi. Posjetili su *La torre della fame* u koji je Ruggeri zaključao Ugolina s njegova dva sina i unuka i izgladnio ih do smrti, a sada su zaleđeni u 33. pjevanju Pakla i osuđeni da Ugolino Ruggeriju glođe zatiljak; razgledali su kosi toranj s kojeg je Galileo bacao kugle da vidi pada li brže mala ili velika, okupali su se na Ligurskom moru koje im se uopće nije svidjelo, i nastavili prema jugu.

Treći se rog zvao TRIP (prosuo je Goranu mozak, slomio ruke i noge, rastavio vratne pršljene, odbio bubrege, spljoštio nos, zaslijepio oči, prebio čeljust, sasuo zube u gubicu). Nika je u Rimu posve odustala od razgledavanja: dok je Goran obilazio Vatikanske muzeje ona je sjedila pred Anđeoskom tvrđavom i gledala Tibar; dok je Goran jurio po katakombama, ona ga je čekala u parkovima oko Ville Borghese ispod divovske pinijske; prihvatila je put do E.U.R.-a, ali samo zato da bi hranila patkice na jezeru; dok je Goran trčao od fontane do fontane, Nika je čeznutljivo gledala Japanke nakrcane vrećicama na kojima je pisalo Versace, Chanel, Dior, Fendi, Ferre, Esprit ili Max Mara. A onda su otišli na rimsku obilaznicu G.R.A. i stopirali da putuju dalje prema Napulju. Stao im je čovjek u bijeloj tempri, kimnuo i ponudio ih tripom. I dok je jurio uz bezbrojne znakove na autocesti koje je Nika bezvoljno pratila, pun LSD-a Goran je shvatio da su kraj jednog natpisa već bili prošli. I doista, počeli su se ponavljati: Via Casilina, Via Prenestina, Via Tiburtina. Tempra je vozila u krug, a ne na jug, Nika je spavala, a Goran je shvaćao da se nešto događa, da bi trebalo nešto poduzeti, ali taj je krug po kojem se tempra kretala zapravo bio beskraj, a na svojem je polazištu ostavio svu Goranovu volju. I prije nego se drugi put (ili treći? četvrti?) pojavilo skretanje za Via Salaria pero je uletjelo kroz prozor, a peru je ime bilo ALERGIJA, zalijepilo se vozaču za nos, on je kihnuo, dignuo je ruke s volana da ga makne s lica, tempra je počela krivudati, vozač je stisnuo kočnice, Goran i on lupili su čelom u staklo

i napravili u vjetrobranu male udubine iz kojih su se zrakasto raširile napukline; Talijanovo je čelo bilo mekše – dok je on još spavao, Nika je zagrlila Gorana, zajedno su iskočili iz auta prepriječena na cesti i otrčali niz strminu. Obilaznica je ostala gore – jedna velika nula oko Rima, beskrajna, nedokučiva i vječna kao svaka nula, nula koja stoji na početku i na kraju svega.

“Neću niti čuti da ostanemo ovdje, ni jedne jedine sekunde”, vrištala je Nika. Vozača kamiona koji ih je trebao odbaciti do Aachena nazvao je šef na mobitel upravo dok su bili na obilaznici oko Bruxellesa i naredio mu da odmah skrene u grad. Nika nije htjela dalje s njim pa ih je iskrcao na nekoj poljani ispod petlje, jednoj od bezbroj istih na njihovu putu. Jer za nju je Bruxelles bio Broj 2, Đavlov Broj, simbol svijeta u njegovoj vlasti, patnje i beznada. Rođen u znaku Broja dva je Pomoćnik, Sjena. Ali što će biti ako Pomoćnik želi postati Pionir, ako Sjena poželi biti Svjetlo?

Svi autostopisti znaju taj osjećaj: čitav dan nitko ne stane. I ništa se ne može, padala kiša ili sjalo sunce, ne može se dalje pješice. Može se samo čekati, čekati. Rog je bio strašan, a zvao se SRDŽBA (rog je prošao Goranu kroz pilorus, prouzročio gastroezofagealni refluks te izazvao ispadanje crijeva kroz trbušnu stijenku, tj. kilu).

- Umjesto da uživamo u Bruxellesu i pijemo negdje pivo, umirem ovdje na suncu.

- Mislim da smo se dogovorili: ako idem, bit će po mome.

- Mogla si ostati doma.

Čitav je dan prošao u bunilu. Pao je mrak i nitko nije stao. Večerali su konzerve i spremili se na spavanje. Goran je pogledao Niku, Nika je pogledala njega: vidio je dva sebe u njezinim očima, dva mjeseca u njezinim očima. Pogladio ju je po obrazu, ali zaboravio je Nikin propis: kad se posvadimo, nemoj mi se noću približavati. Okrenula se na drugu stranu, a kad je bijesno ustao i otišao do ceste, pratila ga je pogledom da ne napravi kakvu glupost.

Prošao je motorist; ugledavši Gorana, usporio je, sasvim se polako provezao uz njega, pogledom je odmjerio Niku, napola uspravljenu u vreći, a onda dao gas, podignuo motor na zadnji kotač i odjurio. Goran se okrenuo blijed: Nika je bila njegov užasnuti odraz. Znali su da je motorist otišao javiti bandi i da će uskoro doći svi zajedno po njih.

Promet je na obilaznici bio manji nego danju, a da će im tko stati noću, bilo je posve nevjerovatno. Prošao je jedan mercedes, pa citroen, pa renault, pa opet citroen i to je bilo sve. Goran je drhtao, Nika je plakala i uporno recitirala, dječjim glasićem, molitvicu anđelu čuvaru, premabožjemobećanju čuvajmenenoćudanju...

Taman je banda dolazila na motorima kad je naišao tegljač. Istrčali su oboje na cestu i stali pred njega tako da je morao zakočiti svim svojim bezbrojnim gumama koje su cviljele i dimile se; uskočili su u kabinu ostavljajući ruksake i vreće među sasušenom trskom. Nakon kilometra vožnje, dok je tonuo u sjedalo, Goran je uhvatio s druge strane autoceste, u suprotnom smjeru od njihova, isti prizor: par poput Nike i njega istrčava pred tegljač i penje se u kabinu dok bikeri jure pokraj njih, urlajući i vitlajući lancima. I na kamionu je bio isti znak: indijanska perjanica i ime tvrtke, a vlasnici su bili Rossignol i sin. ROSSIGNOL je dakle bilo ime pera, samo što nisu znali da to znači KALAUZ.

- I vlasi su im na glavi izbrojene, Sjeno, pusti klinca na miru - vikao sam, ali konsonanti su se kotrljali na jednu stranu, a vokali na drugu. Naš je razgovor bio nalik prstima dviju ruku koji ulaze jedni u druge, a da se ruke ne spajaju; vlakovima koji dolaze i odlaze s kolodvora, a da nitko ne presjeda; mecima u unakrsnom letu.

Dok su gume tegljača zujale po crnoj glatkoj autocesti, Sjena je šaptala Goranu: "Što ti to treba? Prošao si autostopom cijelu Europu, ali s luđacima: Katalonci su vas napali, Belgijanci su vas htjeli ubiti, Talijan vas je htio oteti, s Nizozemcima ste jedva izvukli živu glavu. Nisi sam, dvoje vas je. Sjećaš se onog Rumunja kojemu je otišao akumulator pa je vozio bez svjetla, palio je bateriju kad bi vam tko dolazio u susret?"

- Sjećam se, kako ne. Bugari su imali ceste za kurac, ali su ih bar imali.

- Doći će vam autostop glave. Morali ste iskakati iz auta, čovječe! Kupi auto sebi i Niki i vodi je kamo želiš.

- Ne zove se ona Nika nego Nikol - uzdahnuo je Goran. - Htjela je da joj slova iz imena daju zbroj devet, kao i moja, a ne osam.

- Tim više - nastavila je Sjena. - Vidiš da je ime promijenila za tebe.

- Svejedno, nemam za auto. Ne bi imali ništa da ne piše te gluposti za novine.
- Pa zar ne traje još rat? Tko se god obogatio, obogatio se na ratu. Imat ćeš još malo vremena, rat se bliži kraju, iskoristi ga. Budi muško, budi vozač u autu života.

I tako je ljeta 1995. umjesto u auto Goran ponovno sjeo u tenk. Nika je bila bijesna.

- Jednom si već jedva izvukao živu glavu, što ti pada na pamet? Hoćeš da opet neki general piše u knjizi da ste pobjegli?
- Najbolje da nismo. Osim toga, nije napisao da smo pobjegli, nego da smo samovoljno napustili položaj.
- Lako se tebi rugati, tebi je i život autostop. Pa što, sada ti je stao tenk. Dobro da ti nije stala crna marica – otišao bi u zatvor. Ili auto od ludnice.
- Znaš one naljepnice *vozite sigurno* – *vozite tenk*.
- Ne zanima me muški humor. Ako ti je svejedno s kim se voziš, možda ti je svejedno i s kim živiš. I pazi što ti kažem, opet ćeš mi doći pješice na vrata. A ne znam hoću li te pustiti.

Opet u tenku, ali Srbi su bježali tako brzo da ih nisu mogli niti vidjeti. Fronta je kolovoza 1995. bila zrcalo koje se nije moglo nikako uhvatiti. Cesta za Dvor na Uni bila je puna tragova bijega: prevrnuti automobili i traktori, kola puna stvari u jarcima pokraj ceste, poneko tijelo, a kiša je padala po svemu tome. Kad su stigli do Une, zadnji su Srbi već bili prešli u Bosnu; rat je umro pred Goranovim očima, ali još je bio topao. Goran je s ostalima iskočio iz tenka i stao pred hrpe kofera, zavežljaja i posteljine razbacane uz cestu. Rat je još bio topao, pred njim se raspadao rat.

Iz jednog ruksaka skliznulo je nekoliko knjiga. Sagnuo se i okrenuo jednu: bila je o numerologiji. Desetnik je iz jednih kola iščakao novac: vjetar je puhnuo i novčanice su poletjele zrakom, a onda se srušile pod kišom i zalijepile za mokri asfalt. Goran ih je skupio nekoliko, sve su bile od tisuću maraka.

I istog ga je trena s leđa probo rog, a ime mu je bilo POHLEPA (odmah mu je izazvao blefaritis, kratkovidnost, barotraumu, sekrecijski otitis i upalu cerebrospinalne tekućine).

S novcem u ruci Goran je otišao do križanja za Glinu i podigao prst. Nije prošlo ni pet minuta i stao mu je mercedes bez tablica. U njemu su sjedila trojica domobrana s vrpcama za raspoznavanje na ramenima. Vozač je bio vrlo debeo, imao je barem sto dvadeset kila. Drugi je vojnik ležao na stražnjem sjedalu, a oko vrata bili su mu zamotani krvavi zavoji. Treći je drugom pridržavao glavu na koljenima. Do Gline su prošli bez riječi, a patrole vojne policije samo bi im mahnule kada bi prošli uz njih.

Glina je bila puna vojske. Svi su putokazi bili izrešetani. Kojim putem?

- Idemo na Marinbrod. Tamo ćemo prijeći za Katarinu, a iza nje je skela i začas smo u Pokupskom. Znam taj kraj - rekao je treći vojnik. Goran nije imao pojma gdje su.

U jednom su trenutku skrenuli s asfalta i krenuli makadamom kroz šikaru. Makadam se pretvorio u zemljani šumski put kada su iznenada udarili čovjeka.

- U pičku mile matere... - rekao je vozač.

Treći je vojnik iskočio i pogledao pod prednje kotače.

- Srbin je, možeš ga pregaziti.

I Goran je izašao iz auta i pogledao: bio je to onaj njegov dvojnik, onaj kojega je tražio po čitavoj Europi jer mu je fronta bila neprobojna, bio je to on sam u tuđoj uniformi. "Tko bi rekao, koliko sam posijedio", pomislio je, a rekao je: "Stanite, čekajte malo."

- Zašto da čekamo? - rekao je vozač izašavši van i paleći cigaretu.

"Kako ne prepoznaju da sam to ja?" pomislio je Goran i rekao: "Ostavite ga meni. I auto. Platit ću."

- Imaš novaca? - zanimalo je ranjenika koji se uspravio, odmotao krvave zavoje i bacio ih na pod.

- Da.

Sva su trojica zabezeknuto gledala novac koji je Goran izvadio iz džepa.

- Hm, a zašto ne bismo novce uzeli, a vas obojicu sredili? Kad već voliš Srbe... - rekao je

debeli i izvadio pištolj. Elastično pero na otponcu bilo je napeto. Goran je pomislio na Niku. Nika je u tom trenutku pomislila na njega.

“Odnio je vrag šalu”, pomislio je Goran

- Gledaj, Debeli, ako čovjek ima privatne račune s njim, nećemo mu stajati na putu, zar ne? - rekao je ranjenik i namignuo.

Ogromno, nadnaravno pero poškakljalo je Debelog ispod pazuha i on se počeo smijati; prvo su mu se pluća počela nadimati od zraka, zatim su se podigla ramena, a potom se sav protresao od grohotna smijeha, brišući suze s očiju, pijuckajući slinu na sve strane, zagrcnuvši se, stenjući i plačući; salo je lelujalo na njemu, brada mu je podrhtavala, oči su mu suzile; bio je to BOŽANSKI SMIJEH, smijeh koji se smije našim skrivenim željama, čvorovima, tajnama, snovima i zakucima, a najsmješnija mu je od svega naša želja da ga zauzdamo.

- Kako sam glup - smijao se Debeli. - Pa naravno... naravno da prihvaćamo tvoju ljubaznu ponudu.

I otišla su sva trojica dijeleći novac i nagađajući kako će ga Goran srediti.

Goran je umjesto toga sjeo za volan, a njegov dvojnik kraj njega. Dok su se drndali prema cesti za Marinbrod, pogledavao ga je, a i dvojnik je pogledavao njega. Osjećaj je ponovno bio čudan, kao kad stojite u liftu kojemu su sva četiri zida prekrivena zrcalima te se možete vidjeti onakvima kakvi ste, ali samo s leđa, a iz profila s mukom. Ipak, bio je opušten, pogledom je mirno prelazio preko stranog lika, jer mu je doista bio stran, kao da ga vidi prvi put u životu. Nije znao kako da započne razgovor, kako da izmami riječ od stranca koji je on sam, kako da čuje jeku svojih riječi, jeku koja bi mu, sada u to nije uopće sumnjao, bila posve nova. A onda su stigli do asfalta, punog rupa, razrovana tenkovskim gusjenicama i prekrivena šljunkom, i skrenuli prema Glini. Goran je prepustio volan dvojniku i izašao; mercedes se priključio dugoj izbjegličkoj koloni.

Goran je posve pokisnuo dok nije stigao do Katarine. Začuo je iza sebe zvuk kamiona. Okrenuo se s mislima na svoju suputnicu i podignuo prst: zakleo se u sebi da će, ako stigne živ, ubuduće putovati samo s njom.

I vozač starog crnog mercedesa mislio je na svoju suputnicu: zakleo se u sebi da će, ako

stigne živ, ubuduće putovati samo s njom.

Nika je dugo plakala kad joj se Goran vratio, a onda se još dulje smijala kada joj je ispričao kako je prošao i što mu se sve dogodilo. Pokazao joj je knjigu iz numerologije na ćirilici. Nika je odmah sjela za stol i malo računala.

- Pogledaj - pokazala mu je list papira. Na njemu je pisalo:

BARSELONA = 9

LAJDEN = 8

RIM = 6

- Ne možeš ni brojevima vjerovati - nasmijala se i rekla Goranu da ispuni uvjete. A najvažniji je bio da ugasi televizor koji nije prestajao slaviti kraj rata.

Dok je Nika spavala, Goran je otišao u kuhinju i stavio vodu za kavu. Maknuo je Nikine papire da ih slučajno ne smoči i na jednom pročitao BRISEL = 5. Ispod je bila i bilješka: "Pentagram je moćan magijski simbol, a obrnut naopako predstavlja Sotonin znak. Broj pet je Pisar: vrlo prikladno jer je Đavao vrlo marljiv, lijenost je jedini grijeh koji mu se nikako ne može pripisati." Sjetio se kako je Nika bila šutljiva kad su konačno, preko Rumunjske i Mađarske, doputovali pred ostatke Auschwitzta i tamo hodali po zelenoj travi. Dugo su gledali barake, a Nika je na kraju samo rekla:

- Pakao je hladan i funkcionalan, kao bolnica.

- Ili kao vojska - rekao je Goran. Slijedilo je još računa:

KATARINA = 4 + 1 + 2 + 1 + 6 + 7 + 6 + 1 = 28; 2 + 8 = 10; 1 + 0 = 1

SVETA KATARINA = 6 + 4 + 5 + 2 + 1 + 4 + 1 + 2 + 1 + 6 + 7 + 6 + 1 = 46; 4 + 6 = 10; 1 + 0 = 1

NOVIGRAD = 6 + 9 + 4 + 7 + 2 + 6 + 1 + 2 = 37; 3 + 7 = 10; 1 + 0 = 1

I opet bilješka: "Zar nije Broj jedan simbol svemira, zar ne predstavlja Boga? A što se dogodi kad u mjesto s brojem jedan ude Metafizičar s brojem devet?" pisalo je među Nikinim papirima nasumce ostavljenima na stolu.

Mogu reći samo da je Nika uletjela u zamku: uzela je, da tako kažem, pero u ruke. Kada ga je uzela, nije se pitala hoće li ona vladati perom ili će pero vladati njome, hoće li pero ponijeti nju ili ona pero, hoće li na njemu biti brza ili spora, jaka ili slaba, laka ili teška. A sada joj je ruka poželjela nešto napisati, a ni sama nije znala što; ti su je brojevi zbunili i nije znala bi li se pera prihvatila ili bi ga bacila, bi li ga uzela ili ostavila, hoće li živjeti za njega ili od njega. Hoće li napisati ono što je muči i tako se zauvijek udaljiti od fronte na kojoj možeš susresti samoga sebe? Hoće li ikada izračunati koliki je točan zbroj života i smrti?

TERASA PROPUŠTENIH PRILIKA

Vesna i ja smo sponzorirane. Mi smo sve lijepe iza sunčanih naočala, a naši sponzori imaju para. Navodno. Sve smo mršave, ne jedemo, samo smijemo piti i pušiti. Oni govore o markama, a mi šutimo, pijemo i lijepo izgledamo.

Vesna me pitala za KRPELJ-a (to je prvi sponzor; ime znači Kreten, Razvratnik, Političar, Ekonomist, Ljubavnik), znam li gdje je.

- Na murji je. Navodno mu je netko maznuo onaj auto. Išao je to prijaviti.
- Bez veze, tko bi mu ga ukrao. Kad god bi ga parkirao, izvadio bi nešto iz motora i odnio sa sobom.

Stvarno je smiješan.

KRPELJ je došao predvečer, sav bijesan. Murja mu nije vjerovala, još su mu uzeli i otiske prstiju. Naravno, on je bio samo lokalni političar. Vrlo lokalni, moram reći.

- Postupali su sa mnom kao s kriminalcem – ljutio se.

Može se ljutiti koliko god hoće, dobro znam da je vozio ukraden auto. Valjda ga je vratio onima koji su mu ga posudili. Nakon što ga je osigurao.

Nazvala sam mamu. Nije mogla prikriti razočaranje što sam to bila ja. “Znaš”, cmoljila mi je na telefon, “još se uvijek nadam da će ga negdje naći... živoga.”

Rasplakala sam se i ja. Bili smo sinoć u baru, popila sam dosta votke. Na izlasku iz zahoda presreo me KRPELJ. KRPELJ i ja jedini nismo u paru pa će me povesti. Prozirno. Kako je samo slinio onaj PRDEŽ (Policajac, Reketaš, Drkadžija, Egzekutor za mafiju, Ženskaroš) s kojim je KRPELJ nešto šušкао cijelu večer. Zainatila sam se da ja vozim. Dao mi je ključ svog alfa romea i sjeo do mene, valjda je bio još pijaniji. Dala sam gas na zavojima, a sve je bilo jednako crno, i nebo i more pod nama. Primio se za sjedalo: “Pazi, past ćemo.”

- Boli te briga – rekla sam i dala gas. – Sjediš na mekanom.

Cerekam se, zavoji su opasno blizu, gume škripe.

Jadan KRPELJ, stvarno je smiješan. Otriježnio se od vožnje, digao je haubu i išao vaditi nešto iz motora da mu ne ukradu auto. Izvadio je valjda pola motora i odnio u sobu.

- Policija, policija! - vikala sam s balkona.

- Glupačo, tišina - povukao me u sobu.

Valjala sam se po krevetu od smijeha: "Policija, provalili su mi u stan. I što su vam ukrali? Auto! Auto su mi ukrali!"

A kad sam već otišla s njim u sobu i kad sam mu već pri ruci... Manje će tugovati za ženom. Ili tuguje sa ženom.

- Jel to tuguješ za ženom ili sa ženom, kako je ono bilo?

- Trtara - rekao je i izvadio kokain.

- Ti si na horsu, jelda - rekao je i podignuo mi majicu: izbodene ruke. - Jebeš to. Trtara je zakon.

I onda smo se prvo trtili kokainom, a onda se on spuštao viskijem i trtio mene. Još mi je malo slinio na uho prije nego je zaspao: "Alica, o Alica. Elis..." Elis. Mrzim to svoje glupo ime.

Elisa. Otišla sam u kupaonicu i iz nivee izvadila LSD; malo fotostudija prije spavanja: u zadnje vrijeme imam stalno loš trip. Vidim krv, crte, granje, kukce u tanjurima, lišće, žirove; vidim brata kako leži mrtav u nekom blatu, ima samo pola lubanje; vidim crve i štakore.

Ali ovo je neko čudno putovanje; fotostudio daje nove slike. Posvuda kamenje, željezo, krajolik izgleda kao crknuti jež. Nebo je bijelo i sjajno, bez oblaka, bez sunca, bez doba dana i godine. Vojnici trče na sve strane, poručnik bježi, netko stoji na brdu; brat ga gleda, ali ga ne vidi jer se sunce podignulo i našlo točno iznad toga tipa; "Šta je, ti hoćeš biti zadnji koji je pobjegao?" više moj brat, a ovaj podiže pušku i puca po njemu.

Šta je, ti hoćeš biti zadnji koji si pobjegao, zadnji koji si pobjegao, zadnja koja si pobjegla, zadnja, zadnja, bježi bježi bježi bježi

onaj je pucao po mojem bratu, pucao, pucao, a brat se kotrljao kroz makiju, puzao, bauljao četveronoške; išla sam s njim, glava mi je zapinjala za granje, trunje mi se sipalo za oznojen vrat. Izašli smo na neki proplanak, jedva smo disali, bili smo skroz izgrebeni, paukova mreža ljuljala se na povjetarcu, podnevno sunce se lijepilo na nas, mnogo čempresa, kao da smo na groblju

još dvojica s oružjem, slika je jasna: brkati je imao maskirnu šilt-kapu, čizme iz JNA, potpuno nove maskirne hlače koje su se na suncu usijale i smrdile po boji, remen s orlom na kopči, zelenu majicu i papovku

sve znam, kao da sam jučer izašla iz onih skladišta vojnih viškova gdje me Tompa našao

onaj s repom imao je čizme iz DDR-a, američke hlače, maskirnu košulju s kratkim rukavima, borbeni ranac i kineski klačnjak, brate moj, mogu biti bilo koji; i ti u toj trenirci možeš biti bilo koji, i ja mogu biti bilo koja, mogu biti bilo koja bilo a koja a koja a koja a koja ja ja ja

Mrzila sam se ujutro. Prokleti Tompa, samo sam na njega mislila dok sam se sinoć žvalila s KRPELJ-em. Povraća mi se od KRPELJ-a, mojeg lokalnog političara i mojeg lokalnog ljubanvika. Ujutro mi je odmah tumačio da je osamljen bez žene. Ili je to bilo da je osamljen sa ženom? Ne sjećam se više, ali glupo je što mi je to tumačio u svojem krevetu. U kojem sam završila bez razloga, valjda zato što ga poznajem i jer mi je soba do njegove. Jadna žena, ona rađa u Zagrebu, a muž joj tu prca po moru. Sigurno neće doći da joj prsa ne splasnu, sigurno će vaditi višak sala iz trbuha s onim finim novim iglama koje vas pretvaraju u gel i onda vas samo isišu, sigurno će joj dati deset injekcija u usta – samo da se njezin mužić ne osjeti zapostavljen uz bebu.

– Kad misliš na svoju ženu, čudo da ti s euopće dignuo – odgovorila sam mu.

Onda sam se sjetila tripa. Jebote, bio je to moj brat, i zaplakala sam.

Sjećam se, ka je bio mali, možda pet godina, došao nam je svećenik na blagoslov. “Gdje je Isus?” “Na nebu.” “Što se dogodi kad netko umre?” “Ode na nebo.” “Je li Isus mrtav?” “Ne, živ je.” “Kako to?” “Pobijedio je smrt.”

Kada je mama poslije nekoliko dana vikala na njega jer ga je skoro pogazio auto, mirno je odgovorio: “Pa ću onda biti na nebu s Isusom.”

- Ali bit ćeš mrtav. Kad si mrtav, onda nema mame i tate. (Sestru nije spomenula.)

- Onda ću ja boksnuti smrt i spustiti se s padobranom.

Brate moj, zašto ne boksneš sada smrt i ne spustiš se padobranom pred mene, bilo kad?

Tatjana je bila najgora glupača, a UZDAH (Ugodan, Zgodan, Drag, Anemičan i, stvarno nemam sreće, Homoseksualac) tako ju je i tretirao. Htjela je da joj napravi minival. A on je uzeo njenu kosurinu s dva prsta, kao da mu se gadi.

- Minival? To ti ja neću raditi. Idi nekome drugome.

Stela bi isto.

- Ovu metlu koju imaš na glavi? Ne budi smiješna! Izgledaš kao kokoš. To ću ti ja sve odrezati.

- Nemoj - prepala se Stela. Njezin dragi SMUĐ (Sadist, Mafijaš, Utjerivač dugova, Đubre) voli dugu kosu.

- Da, vrlo rustikalno. Uklapaš se u pitoresknost njegove duše i zavičaja. Slikaj se!

- Pitorsknost - kaže Vesna i zahlikne se od smijeha.

- Pitorseksnost - kažem ja.

Poslije kave, zna se, plaža. Ali plaža je jedna. Loš ulaz u more, kamenje, ježevi. A lijevo i desno prostora koliko hoćeš.

- Ljudi, idemo se preseliti dolje - predlažem. Zgrozili su se.

Stela:

- Ali tamo je nudistička plaža!

Joj. Opet minus. A svi su, kao, mladi i slobodni. Tompa, zašto si me doveo među ove ljude i ostavio?

Zadnji sam put vidjela brata baš po takvoj vrućini. Vrućina je bila neizdržljiva, spominjali su se neki napadi. Brat je taman došao, okupao se, sjedili smo na terasi i pili kavu; mašina je

centrifugirala uniformu. Zazvonio je telefon, hitno su ga zvali natrag. Otišao je u trenirci.

UZDAH je prvi stigao. Gleda se u izlog kafića.

- Je li da se na meni vidi da sam peder?

- Da, iz aviona.

- Danas šišam runo onoj ovci Steli. Sto će reći njezin čoban?

- Natući će je, kao i obično. Možda i tebe. Snuždio se. To mu nije drago čuti. Zveckanje pribora za jelo narušava samo grickanjem noktiju.

- Neće, ne boj se. Budi čovjek od integriteta i karaktera. Što si mi uvijek govorio o dugoj kosi?

- Grozna je. Seljačka. Samo je kratka kosa frizura.

- Sada provedi svoju riječ u djelo.

Stigli su i tenisači. Naši preplanuli sponzori. Svi su se presvukli, samo sam ja u istim hlačama i majici. To se primjećuje, minus. ŠAKAL (Švercer oružja, Agent neke tajne službe, Kradljivac auta, Arogantan, Lobotomiziran) i Tatjana se naveliko žvale, cura ima neku tajnu metodu.

Popodne tenis. PRDEŽ i ŠAKAL protiv KRPELJ-a i SMUĐ-a. Mi sponzoruše gledamo. Stela se ošišala. Lice joj je plavo. Navodno je skočila na glavu i udarila u kamen. Da je Stela udarila u kamen, kamen bi poplavio.

Sviđa mi se UZDAH. Zašto me pederi fasciniraju. A kako ih samo vrijeđa tim ženskim glasićem. I što ih više vrijeđa, to ga više vole. A i on voli moje društvo. Dodem mu nešto kao mimikrija.

Već je sedam dana prošlo otkad je Tompa nestao, nemam pojma gdje je. Sjedim na terasi, sunčam se s njegovim društvom i čudim u kojem im očaju i dosadi prolazi život. I meni s

njima. ŠAKAL dolazi do mene i šuti. Šutim i ja i gledam ga. Valjda je opet našmrkan. Jebeni kokain, dave se u njemu.

- Razgovarao sam i s tvojim dragim. Pozdravlja te.

- Zašto nije dragi razgovarao sa mnom? Gdje je?

- Nije htio preko telefona. Kaže da ti znaš gdje je.

- Znam onu stvar.

- Hoćeš li na tenis? - postavlja mi PRDEŽ retoričko pitanje, ali ja se baš na njemu poskliznem.

- Neću. Riga mi se kad gledam tenis.

- Pustite je - kaže novi nažalostotac. Od jutros je krivo nasadena.

Ti znaš.

Otišli su, a ja sam ostala. Tako se prestaje biti sponzoruša. Povraća mi se od onog preksinoć s KRPELJ-em, a ne mogu prestati misliti na Tompu. Gdje je? Ako me je ostavio, što ću? Kao da su se neka vrata zalupila za njim. Sjećam se, zato sam i otišla KRPELJ-u u sobu, htjela sam nešto saznati o Tompi. Gad mi nije htio reći, htio me u krevetu. Kad zalupiš vrata, đavao ih još dvaput zaključa.

Vratila sam se u kupaonicu i izvadila fotostudio iz ladice; da nastavim jučerašnji trip; nije bilo baš nešto, ali bilo je to najbolje putovanje u zadnjih nekoliko mjeseci. I što je najčudnije, putovanje se nastavilo točno gdje je stalo prošlo:

oni vojnici vode moga brata, opet oni čempresi, ona paučina na vjetru, samo sunce više nije onako ljepljivo. I još dvojica u nekim uniformama, svi stoje i šute, fotostudio je pravo čudo: jedan je od pridošlica imao bradu, gojzerice, izraelske hlače, opasač, vojni džemper, borbeni prsluk s okvirima za metke, na glavi maramu, a u ruci ruski dobošar, drugi je imao sasvim isprane i pokrpane hlače, američku jaknu, maskirni šešir, naušnicu i preko ramena kalašnjikov, rumunjski, sve ih znam, sve sam ih vidjela u Tompinu skladištu dok ih je švercao

za dok ih je švercao za ali to je trip i ne mogu se sjetiti ničega što je izvan njega

iza kuće nalazi se cisterna puna vode, samo u njoj plivaju punoglavci; cijede ih kroz maramu i piju sva petorica, njih četvorica vojnika i moj brat; ali koji su koji, koji su koji: onaj s naušnicom je psovao: "Jebeš probavu. Čučnem samo da bi pišao. Postajem žensko. Daj ti s repom, pipni mi sisu", punoglavci su plovili svud oko mene, a onda su se pretvarali u žabe sa sisama

vrlo loš trip, kuda ja to putujem, kuda putujem putujem putujem

Kad sam se probudila, prvo sam se sjetila Vesne kako je jednom govorila da bismo trebale otići na pusti otok i odmoriti živce od tih budala. Pokazala mi je prospekt otoka na Kornatima i rekla da nam samo treba ključ od kolibe. A ja sam rekla: "I mobitel da nas evakuiraju iz raja kad poludimo."

Izranjam par školjki i sanjarim nad njima. U zadnje vrijeme uzimam bilo što u ruku i sanjarim nad time. Ali trip me sjetio Tompe: za njega sam u tim skladištima popisala tone stvari; sve one uniforme, čizme, veste, njemačke, američke, izraelske, istočnonjemačke; sve puške i maske koje su stizale; valjda zato sve to sada sanjam. Umjesto Tompe sanjam njegova skladišta i nekakve jebene manekene koji nose po sebi sva ta sranja, skladišta u kojima me Tompa našao, iz kojih me izvukao kao Pepeljugu i doveo ovamo. I ostavio.

Sjena me prekriva. PRDEŽ je sjeo na stolac do mene.

- Onaj prokleti brico mi je dužan deset somova maraka.

- Sunčam se, ako nisi primijetio.

I to je sigurno izmislio, samo da ne mora Vesnu odvesti na Karibe kako joj je obećao.

Tatjana i ŠAKAL se vraćaju sa šanka.

- Zamislite, nema hladne cuge.

Vesna zapičkara, prvi put je čujem. Svi je gledaju blijedo. Minus. Konačno započinje neki razgovor o nečemu. Vesna mi šapuće na uho:

- Prave se pristojni, a ništa nastrano nije im strano. Nesretni su samo ako ne mogu gristi led.

Smračilo se. Samo ja gledam prema moru, samo ja vidim svjetionik. Je li svjetionik ondje i kad se svjetlo ugasi? Ova terasa me podsjeća na propuštene prilike.

Nazvala sam doma i javio se tata. Da, mama je u Zagrebu i obilazi razmijenjene zarobljenike i pokazuje im bratovu sliku. Da, mama još uvijek kuha jela koja brat voli. Da, postavlja tanjur za njega jer se on može svaki čas vratiti. Da, sjedi cijelu noć u sobi i ne spava.

- Da sam ja s puškom otišla na glupu frontu tjedan dana prije vjenčanja i da se nikad nisam vratila, tata, mene ne biste tako čekali.

- Ali kad smo njega uvijek voljeli više nego tebe.

Kada brodić odlazi na otok, kava se pije u jednom kafiću, a kada se brodić vraća, kava se pije u drugome. To se zna, ne treba dogovor. UZDAH i Vesna već sjede.

- Vjetar mi nosi kosu, ja ne znam što ću s frizurom – žali se UZDAH Vesni. On uči za frizera u Milanu. Uče i oni od njega, ja mislim.

Vesna je odsutna duhom. Ne izgleda više lijepo. Jede sendvič. Minus. UZDAH grize nokte.

- Nešto te moram zamoliti – kaže mi Vesna.

- Sve što god hoćeš.

- Ne sad.

Navečer, naravno, party. Jebena brijačina svodi se na to da tamo trtljamo do tri ujutro, a onda Vesna odlazi na zahod. Ustajem i odlazim za njom. Mimoilazim se s UZDAH-om. Izlazi iz WC-a sa sunčanim naočalama na nosu. Naspidirao se.

- Ja više ne mogu puštati u taj gadan pisoar. Tiskam i tiskam i ne ide. Moram doma na zahod.

- Hoćeš li vidjeti izaći s tim naočalama?

Vesna je blijeda. Uopće ne izgleda kao odlikašica.

- Moram otići odavde. Na tebe nitko ne pazi, a onim glupim kokošima Steli i Tatjani ne vjerujem. Hoćeš li mi rezervirati kartu za trajekt, za mene i jugo?

- A Karibi? Idi prvo s dragim na Karibe, pa mu onda daj nogu.

- Ne, previše bi me koštali. Reci mi gdje je Tompa, što je to?

- Nemam pojma. Samo je otišao, ne znam kamo.

Rasplakala se. Ne može govoriti neko vrijeme.

- Odvratni su mi. Voljela bih da mogu nestati.

To je od mene čula. Kada smo neki dan bauljale po gradu, zašle smo u crkvu. Ja sam zvjerala unaokolo dok je ona klečala pred jednim oltarom sa strane. Mogla bih zapaliti svijeću za svojega brata, ali ne znam je li živ ili mrtav; a njegova djevojka, što je ona? Udovica, rastavljena, zaručnica, neudana?

Gledala sam jednu sliku s puno malih sličica. Na kraju je bio prazan grob, bijeli povoji u koje je tijelo bilo zamotano bačeni sa strane, ubrus koji je bio na glavi svinut sa strane.

- Voljela bih da tako mogu nestati - pomislila sam glasno. Čula me i došla do mene.

- Pogledaj ovo - rekla mi je i pokazala jednu od onih sličica. - Juda ljubi Isusa. Kako je to grozno, izdati čovjeka poljupcem. Izdaj ga, ali ne poljupcem. Grozno.

- Ne bih rekla. Ja to radim svaki dan.

Pogledala me i valjda prvi put vidjela. Da, to sam ja.

Ja koja i ovu noć sjedim sama u sobi, čekam da se Tompa pojavi, da dođe odnekud, da me

nazove, da me spasi odavde; a zapravo čekam brata, da me on spasi

vidim ga na rivi kako dolazi i maše mi, a onda u dva više ne mogu izdržati i putujem opet opet

noć je, razgledavaju neke srušene kuće, smiješno je to putovanje u nastavcima; prva je bila išarana slovima U i spaljena; druga je bila minirana, a na jednom je zidu pisalo CEO SPREJ ZA JEDAN GRAFIT – GDE TO IMA NA SVETU? treća je bila trokatnica s dvije garaže, kao nova, ako se izuzme rupa od tenkovske granate, na krovu je još stajala satelitska antena, na njoj je pisalo PE3EPBHCAHO JAHKOB BPAE

ulazimo, onaj s repom govori: “Zato se i zovu rezervisti, dolaze ovamo samo da rezerviraju kuće. A kad je frka, nema ih”, onaj s naušnicom divi se: “Da mi je jedna takva. Koliko sam kuća srušio, a svoje nemam”, a onda se putovanje smračilo, čula sam samo glasove

i već sam vani iz tripa. Bio je slab, čitavo sam vrijeme bila i budna. Čula sam ljude na ulici i vijesti na radiju.

Brišem van. More je ravno kao staklo. Kupujem karte i idem na kavu. Čudno, nisam noćas ni oka sklopila, a osjećam se odmorno. Sama sam i ponovno sam to ja.

- Javit ću ti se. Nemoj nikom reći – zagrlile smo se i pozdravile.

Vesna odlazi, i to kao moralni pobjednik. To mi ne bi nikada palo na pamet. A nije mi rekla zašto.

Sponzori i sponzoruše primjećuju da Vesne nema u kafiću kad brodić odlazi za otok. Nema je u drugom kafiću kad se popodne brodić vraća. Diskvalificirana je. ŠAKAL i PRDEŽ se naginju i došaptavaju. Prisluškujem.

- Nazovi utjerivača dugova. Jebeš bricu.

- Drže me za jaja, što mogu.

- Znam ja tko bi ti htio da te drži za jaja.

- A sama je htjela biti božićno prasence.

- Baš mi se ne čini da je navalila.

- Ma kažem ti, to što one smisle u glavi mi ne možemo ni sanjati.

Zanimljivo. Nisu to obične muške gluposti. Postajem znatiželjna.

- Božićno prasence, ćurke, što je to? - pitam iznenada. Sponzoruše se gledaju, žmirkaju iza sunčanih naočala i nastavljaju pušiti. One znaju, ja ne znam. Očito nisam sponzoruša.

Tatjana prekriži noge, a Igor je gleda i propušta loptu. Gem, set, meč, ništa mu u tom trenutku nije važno. Ona ne nosi gaćice, to ga uzbuđuje. Koja glupost.

- Stela, Tatjana, što je to božićno prasence?

Umjesto odgovora, pitanje. Tatjana:

- Hoćeš li ići na tulum?

Njeni roditelji otvaraju novouređenu kuću. Roditelji koji sve plaćaju. Tata joj radi nešto za vojsku, gaće ili čarape, ne znam. Ili mama. Ne znam. Tatjana zapravo nije sponzoruša; prije bi se moglo reći da se njezin dragi vrti oko njene pinke.

- Ne bi.

- Zašto ne bi?

- Ne da mi se.

Okreću glave. To nisam smjela reći. Sad sam potpuno potonula.

A ne da mi se, nemam što obući, gade mi se, gadim se sama sebi. Zašto ne umrem.

Preskačem tenis i bez razmišljanja vadim trip; imam još samo za ovaj i još jedan; onda ću se morati trtiti s njihovim kokainom; i s njima, radije putujem sama

jebote, opet one četiri budale; gdje je moj brat? nema ga nema brata nema brata

ništa ništa ništa ništa

Da uzmem još? Jebeš fotostudio, idem na tulum.

PRDEŽ i KRPELJ leže napušeni. Možda bih ga trebala zvati KRMELJ. Drmam ih.

- Ja sam to, Alica.

Ništa, ne reagiraju.

- Zažalit će on tih deset somova - mrmlja PRDEŽ. Puštam ga da padne na pod. SMUĐ za Stelu dogovara učenje tenisa s nekim tipom u bijeloj vesti s V-izrezom. Bljak.

- Ma kakva solidnost - tumači učitelj SMUĐ-u. - Tu se svakih trideset godina promijeni država, granice, glavni grad, jezik, sistem. One s vlasti stave u zatvor, one iz zatvora na vlast.

To im je samo izgovor, ništa ih korisno ne zanima, samo gledaju koliko će novca strpati u džep i kamo će s njim pobjeći. A što ja da radim? Znat ću za pet godina. Ali znat ću bez veze, bez značenja, jer će mi tada biti svejedno i reći ću: Moralo je tako biti.

Počinje Dnevnik. Najednom moja mama. Kod Thatcherice. Mama se gura tamo s ostalim babama, guraju joj u ruke fotografije, krunice, Thatcherica sere da svega toga ne bi bilo da je ona na vlasti. Još malo votke i možda ću već večeras moći reći: Svejedno mi je.

Jadna Stela. S kim će igrati tenis? KRPELJ-eva žena je izvan upotrebe, Vesna je pobjegla, ja nisam kvalitetna sponzoruša. Tatjani je liječnik zabranio da hoda bez gaćica jer ju je osa ubola u guzicu, nakon čega su morali odjuriti na hitnu - pokazalo se da je alergična na ose. Kako je doktor to uopće ustanovio? Njoj guzica stalno izgleda kao da je natečena.

Nigdje nema UZDAH-a. S kim da onda pričam?

SMUĐ sjeda kraj PRDEŽ-a i KRPELJ-a.

- Ručao sam s frizerom. Tko se od vas može pohvaliti da ga je peder izveo na ručak?

- Nemoj mi spominjati prokletog bricu. Fino ti je očerupao golubicu.

- Tebe je bolje očerupao.

- Danas mu je zadnji dan.

- Čujem da ste od Vesne radili božićno prasence.

Opet ta riječ. Hoću li saznati?

- Da, ja sam slučajno ušao dok ju je njen zakoniti trtio.

- I, onako slučajno, uvalio joj jabuku u usta.

- Da, sve slučajno.

- A onda ju je bilo sram. Kao da to sama nije htjela.

Cerekaju se. Meni se želudac prevrće. Vičem na njih, udaram ih, plačem. Tromo se trijezne, PRDEŽ me grabi i vuče na terasu.

Božić sam najviše voljela. Majka bi pogasila svjetla i sakrila brata i mene u drugu sobu dok bi Dijete Isus stavljalo darove pod bor. Mi bismo zatim ušli u mračnu i hladnu sobu, vrata od balkona bila bi otvorena (sada znam da je kroz njih tata bježao), vjetar bi nosio zastore. Dijete Isus je malo prije ostavilo darove i izašlo. Mogla sam Boga skoro dodirnuti...

Otrežnjavam se na terasi propuštenih prilika. Vrti mi se u glavi, PRDEŽ me drži za lakat.

- Stoj. Pazi da ne padneš.

- Karibi su slobodni, čujem?

- Ima nešto u tome. Ali, jesi li ti slobodna?

Jesam, i ne slutiš kako. Priklonila sam se sebi.

A na Karibe ne bih ni u ludilu. Sigurno su puni sponzora koji tamo igraju tenis.

Vesna me kopka. Je li ono bila karta za te otoke koju nije mogla platiti?

- Javi se svome dragome, pa ako te on pusti, može.

- Nema njega. Nazove tu i tamo, a i to samo ŠAKAL-a.

- Koga?

- Nema veze.

- Čudna si ti... Dragi ti je dolje u prizemlju.

Nalazim ga s KRPELJ-em i ŠAKAL-om. Ne primjećuje me.

- Da, sve je u redu, dug je vraćen. O, Alica.

Zagrljaj, pusa. Ja grlim njega.

- Tompa, gdje si bio?

- Evo, sad sam došao taksijem iz Ljubljane.

- Taksi, a gdje ti je auto?

- Pusti sad to.

-A stvari?

- Morali smo ih ostaviti u nekom hotelu. Žurili smo se.

- U kojem hotelu? Gdje si bio?

- U Italiji.

KRPELJ mu nudi piće.

- Ne mogu, pokvario sam želudac. Jeo sam neku staru srnetinu.

- Zato možeš pušiti. Dobra je mara.

Odlazimo u moju sobu. Ljubimo se. Skida mi top, suknju, ja skidam ostalo. Ulazi PRDEŽ.

- Hm, postaje tijesno - cereka se Tompa. - Ajde, idi van.

- Tompa, stisnut ćemo se - kaže PRDEŽ.

Sjeda na krevet. Što da radim? Ležim na krevetu, mogu jedino skupiti noge.

- Ona je pomogla Vesni da pobjegne dok te nije bilo. Čudi me da i bricu nije upozorila noćas.
- Da, zločesta si bila? Ništa, sad ćeš biti malo dobra, pa ćemo te opet voljeti. Sad kad je brico izvan upotrebe mogla bi nam ti voziti aute iz Italije umjesto njega.
- Mogla bi ih voziti i za Mađarsku, izgleda kao nevinašce. I svi ćemo biti sretni.
- Nju sigurno neće Digići zajebavati s isplatama kao toplog brata.

PRDEŽ zaključava vrata. Dvaput. Izgleda da je došlo vrijeme da platim za ravnodušnost u sebi.

- Bit ćeš naše božićno prasence?
- Hoću, samo tren, da se okupam.

Ulazim u kupaonicu i zaključavam vrata, dvaput.

Tuširam se, brišem, oblačim bijeli frotirni ogrtač i ručnikom si omatam glavu. Znači, to je to, uzdahnem, a onda se predomišljam. Ogrtač bacam na pod, a ručnik svijam sa strane. Uzimam zadnji trip, moje zadnje putovanje. Vraćam se u kadu i režem si nekim žiletom žile na rukama. Pomislim, što ako dobijem sidu, tko zna čiji je žilet. Smijem se.

Počinje moje zadnje putovanje. Sjedim pod tušem dok moja krv otječe u kanalizaciju, sjedim dugo tako dok svjetlo tamni, a zidovi se približavaju, kada me neka ruka pomiluje po čelu, ne vidim čija jer mi kapljice teku u oči, ruka me nježno grli, nježno me prima za ruku i izvlači iz kade - ja govorim Nemoj me dirati, nemoj me dirati — i plačem, ali to nije nitko od njih, provodi me kroz vrata. PRDEŽ i Tompa (odsad ću ga zvati GOVNO - Gangster, Odvratan, Voajer, Nastran, Okrutan) ležali su na krevetu bez svijesti, našopali su se horsom. Voda mi se cijedi po licu, a netko me i dalje vodi za ruku; gola i krvava izašla sam na rivu. Stojim i cijedim se: cure srede za izlazak, dečki u potrazi za curama ili cugom, obitelji s malom djecom oko štandova, svi živi, samo ja mrtva u tom žamoru

moj me vodič ostavio tamo: nisam mu vidjela ništa osim zatiljka, a bio je to vrlo šutljiv

zatiľjak, potražila sam pogledom svjetionik, ali nije se vidio, mjesec, koji mi je dugo bio okrenut tamnom stranom, okrenuo se prema meni: čula sam kako me zovu i kucaju na vrata, sve tiše, kako provaljuju vrata i vade me iz vode i krvi dok moj ogrtač od frotira i ručnik leže na podu kupaonice

Ponavljala sam samo: – Nemojte me dirati, nemojte me dirati...

U bolnici sam pustila samo Vesnu sebi, samo smo cmizdrile. I UZDAH mi je dolazio, to jest, čim je opet mogao hodati. Ne zovem ga više UZDAH, zovem ga pravim imenom, Vlaho.

Vesna je nabavila ključ od kolibe u Kornatima. Kada sam se tamo skinula, Vesna nije mogla vjerovati: na meni nije bilo ni jednog jedinog ožiljka od starih uboda. Pobrinula sam se da tako i ostane: proveli smo ondje sve troje dva mjeseca i nismo se nijednom niti piknuli, niti šutnuli, niti naduvali, niti spidirali, niti dopali, niti našmrkali. Ništa. Ni Vlaho nije grizao nokte, kontrolirali smo mu ih ujutro i navečer.

Nisam imala ni ožiljke od žileta, ništa.

Ustala sam iz ležaljke, potrčala niz kamenje, pa do kraja mola i skočila na glavu. Zaronila sam u zelenu podvodnu tišinu: kamenje obraslo nekom mahovinom, alge što rastu iz pijeska, vlasulje, sidro i konop koji se u luku penjao na površinu. Nekoliko je srebrnkastih ribica šmugnulo s druge strane čamca. Iz velike daljine čuli su se prigušeni zvukovi motora, a ja sam usred toga plutala okružena mjehurićima što su se sudarali žureći na površinu.

Ležim li još uvijek u onoj kadi prerezanih žila, je li sve ovo samo fucking trip, je li sve to bio fotostudio? Ruka koja me izvukla one noći iz pakla, u to sam jedino sigurna, bila je to ruka mogega brata, mogega pravoga brata, izgubljenog brata. Taj bih stisak uvijek prepoznala. Došao je one noći po mene i spasio me. Ali zašto se nije osvrnuo? Izronila sam i pod budnim okom prijatelja isplivala van.

DORUČAK KOD TIFANNYJA

Znala sam oduvijek da je u meni maleni prostor za dijete; širit će se i ja ću se širiti kako će dijete rasti. Ali sada je nevidljiva ruka posegnula za mojom maternicom i izvrnula je, izvrnula je mene poput rukavice: dijete nije bilo u meni nego posvuda izvan mene; maternica nije bila u meni, nego sam ja bila u maternici, zarobljena, bez izlaza.

Vani je prijeteci čekalo dijete. Dijete je raslo i pritiskalo me sa svih strana.

- Pazi da ne pregaziš koju kravu – rekla sam Robiju na aerodromu. Pozdravila sam i Semezdina i zaželjela mu zdravlje. Strah od puta u Indiju, sve je tako ispalo zbog straha od puta u Indiju.

Prisluškivanje razgovora za tuđim stolovima očito mi postaje navika:

- Moj ti je zet jednom radio na benzinskoj pumpi. I sad jasno, svi nalijevaju vodu u benzin; došla njegova smjena, nalio i on. A oni podzemni rezervoari bili skroz prazni, voda je teža od benzina, potonula na dno; povukla ju je pumpa s dna i moj ti je zet u deset auta natočio skoro čistu vodu. Stali su svi pola kilometra od pumpe, skoro su ga linčovali. Izašla je i slika pumpe u novinama, svi su izletili s posla. A znaš što mi je on rekao? Rekao mi je: “Baš dobro, grizla me savjest.”

- Takva ti je i moja snaha, skroz je nesposobna da nekaj napravi pošteno. Delala je za nekog privatnika što čisti kod uselenja, novogradnji, kaj ja znam. Čistila je u Mesničkoj, na tavanu su našli hrpe raspadnutog namještaja, tepihe izjedene od moljaca, trule rame. Stanari su sve to hitili van, a moja je snaha nagovorila sina da to pokupe i odnesu u antikvarijate. Nekaj su sitnog dobili za kramu. I sad ti se ona okuražila, počela obilaziti bakice, nakupovala tanjura, vaza, slika po starim stanovima. I znaš što je dobila za njih? Znaš kaj? Niš, frišku figu. Sad svi doma jedemo iz oslikanih tanjura, neke vetrenjače, kaj ja znam.

- Nije imala sreće.

- Ali ne, zašto sam ti sve to ispričao. Znaš kaj mi je rekla: “Radije i to nego da varam

bakice.”

- Pa su bakice prevarile nju.

- Jebi ga. Kaj je ona mislila, da bu kupila kramu, a prodala antikvitete. Zakej i drugi tak ne delaju?

Za diplomski sam uzela, najviše zbog Robija, *Midnight's Children*. Dok sam se probijala kroz knjigu, manje sam razmišljala o njoj nego o Robiju koji je negdje tamo. Nikad Robi ne bi otišao u svoju Indiju da nije bilo Semezdinova straha: tamo imaju dvije milijarde bubrega i ako bude jedan manje, neće nitko primijetiti.

Valjda je Robi toliko volio Indiju da je jednostavno morao dobiti priliku: odveo me u džamiju gdje se jedu najbolji ćevapi. Tada je bio u vojsci, šest dana na fronti i tri dana doma. Prvi dan bi se kupao, drugi dan je spavao, a treći pušio cigaretu za cigaretom. Ovo je bio treći dan: za drugim smo stolom čuli da su čovjeka pustili iz Sarajeva jer su mu otkazivali bubrezi, da se sprema u Indiju da mu jednog presade, da ne zna engleski i da se boji, da traži suputnika koji bi išao s njim, da Merhamet sve plaća. Robi je skočio i dobio posao.

Dao mi je knjigu *Midnight's Children* na rastanku, ali knjiga mi je bila teška, osjećala sam se kao da sjedim u kinu u prvom redu i gledam neki holivudski spektakl: sve mi je mutno, sve leti, sve je užasno brzo, glasno. Zato sam je svaki čas odlagala i slušala razgovor one dvojice penzića za stolom kraj prozora. Bile su to same stare glupe priče, baš kao i moja. Davila sam se u starim glupim pričama.

- Zet mi je skoro zaglavio. Našao je posao: vozio je u Sloveniju razbijene dijelove za aute. “Pa zar ti to nije čudno”, pitao sam ga. Da nije. Dok ih nije policija otkrila: mafija je iz Austrije dovozila dobre aute, samo rabljene. Onda bi s njih skinuli dobre dijelove i stavili one koje bi s otpada dovezao moj zet; uvezu ih u Hrvatsku kao karambolirane i carinu plate nešto sitno. Onda netko treći doveze one skinute dijelove, aute sastave i prodaju.

- Prava mafija.

- Dugo je trebalo da se sve to poveže.

- I kolko ti je zet dobio?
- Ma ništa, pustili su ga. Nije on ništa znao. Ali zamisli poniženja: unajme te da švercaš otpad. Mora da im je stvarno jadno izgledao.
- Nije ni moja snaha pametnija. Zaposlila se kao tajnica, nosi stvari na poštu, na SDK, diže slušalicu. Ispalo da švercaju stvari u Hercegovinu, neke kablove, kaj ja znam, lampe, vešmašine.
- Što će im to, tamo je rat. Jel imaju uopće struje?
- A kaj ja znam, kaže snaha da im je išlo ko ludo.

Nisam imala kome pričati o Indiji, o žutim kaktusovim listovima, o povijušama bugenvilije, o majmunima. O Azizu, kako je lupio nosom dok se molio, kako je taj nos zapravo naslijeden, kako je nos naša granica prema vanjskom svijetu, ulaz kroz koji svijet ulazi u nas, ali i kako je Indija jedan veliki nos s dvije nosnice, muslimanima i hindusima i kako je sve to vrlo komplicirano.

Tiffany je mirno mjesto, slastičarnica je i ne točimo alkohol. Zato ujutro nema nikoga. Jedino su penzići dolazili redovno na kavu. Bila sam totalno rastresena: ili bih kavu previše nabila u mašinu tako da je voda kroz nju beskonačno kapala, pa je kava bila za srčani udar, ili bih je nataknila tek onako, voda bi kroz nju projurila i kava bi bila običan napoj. A oni bi dolazili svako jutro i popili što god im se ponudi.

- Zet mi je opet propao. Prodavao je neku dlakavu posteljinu u kojoj moraš gol spavati. Ljudi su jadni kupovali, a on im se čudio. Pa što će im to? Nije imao srca, poslije su ljudi otkazivali narudžbe i mučili se s otplatama. Sad i ja spavam u tim dlakama. Navodno moraš spavati gol u tome, ali meni je to odvratno.
- Čul sam za to. Od merimo ovaca.
- Da, prvo šišanje, najbolja dlaka.
- Moja snaha je prodavala Tupperware. Spočetka je dobro išlo, ali onda su svi počeli prodavati, a više nitko ni štel kupovat. Puni smo plastike doma, plaćali su je u tim vražjim

rajnglama.

Nemojte misliti da sam samo sjedila u Tifannyju za šankom, čitala *Midnight's Children*, radila kave, sređivala račune i razbijala tanjuriće.

Ja sam imala i priviđenja. Svake večeri, kada bih legla u krevet i zatvorila oči, prije nego bih zaspala, imala sam priviđenja. Vidjela bih sebe sasvim jasno, kao u ogledalu, kako rađam čudovište: dlakavo poput šišmiša, sitnih zlokobnih očica, šiljastih ušiju.

Osim svega toga, išla sam i po literaturu u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu. Dok sam čekala knjige, provjeravala bih elektronsku poštu. Uvijek bi bilo nešto od Robija:

da Indija užasno smrdi, da je posvuda gužva i prljavština, da ne može vjerovati koliko ima prosjaka, da se krade na sve strane,

da je nebo ljubičasto i narančasto, da je asfalt crven, da rikše lete zrakom,

da je užasna vlaga, da je stalno mokar, da se nije pošteno najeo otkad je otišao,

da je zvuk drugačiji, da se krovovi razmiču, da se osjeća izvan sebe,

da su svi gladni, da nema zahoda, da jedino funkcioniraju željeznice, ali da su u komi,

da lopoč korijenje pušta u mulj, ali cvjeta pod otvorenim nebom, da ako igdje može dosegnuti pravu spoznaju, onda to može ovdje.

Ja bih poslije svakog e-maila smazala dvije šaumrole i nastavila se probijati kroz *Midnight's Children*. Je li Robi u muslimanskoj mahali u Delhiju gdje su Ahmed i Amina Sinai, roditelji pripovjedača, doživjeli oluju uoči indijske nezavisnosti? Je li posjetio Purana Qilu, staru utvrdu sagrađenu na mjestu legendarnog grada Indraprastha gdje je Ahmed Sinai ostavio vreću s novcem kako bi udobrovoljio bandu palikuća i ucjenjivača?

- Jučer popodne sretnem kćer pred knjižarom na Trgu. "Sto je kćeri, čekaš nekoga?" pitam ti ja nju. "Čekam muža", kaže, i gleda na sat. "A u koliko ste se dogovorili?" "U dva", kaže

ona, "... ali sutra. Međutim, on kako je smotan, mogao bi doći danas." Mislim si ja, ti si se isto usrećila.

Na to se drugi smješka i priča svoju priču.

- A ja se vozim tramvajem jutros i uđe snaha u moju prikolicu. "Kuda, srećo?" pitam je ja. "Pa, na burzu, kao i svako jutro." "Onda ziđi lepo na prvoj stanici i uđi u isti tramvaj u suprotnom smeru."

Dok Semezdin obavlja pretrage, Robi je otišao u Bombay.

Čitam *Midnight's Children* i zamišljam gdje je: je li tamo gdje Ganeša, bog sa slonovskom glavom, sjedi uz Valmikijsa i zapisuje Ramayanu? Je li uz neki hram zaboravljene božice Mumbadevi? Putuje li iz Delhija u Bombay kroz Kurlu? Šeće li se iznad onih cementnih blokova na Marine Driveu?

Je li blizu onih Budinih riječi koje je imao napisane iznad kreveta u Zagrebu: "Prošao sam kroz mnoga rođenja tražeći graditelja ovoga doma i nikada ga nisam našao; bolno je rađati se ponovno i stalno. Slomljene su sve grede, sljeme krova je uništeno, u umu više nema žudnji.

Zatvaram oči da zaspim i vidim surlu kako mi izlazi iz rodnice, ustajem iz kreveta i trčim s tom surlom među nogama. Priviđenje je tako stvarno da sam se odmah razbudila i sjedila budna u krevetu još pola sata, zadihana.

- Naši su mladi potpuno izgubljeni u prostoru i vremenu.

- I nesamostalni. Našao sam zetu posao preko prijatelja. Prvi dan trebao je ići sa šefom na službeni put, da vidi kako rade. Bilo je ljeto, zet obukao kratke hlače, a šef odijelo. Zet nije bio shvatio da se radilo o jednodnevnom putu pa je ponio kofer s pidžamom i krimićem za laku noć, a šef došao samo s aktovkom. Izgledao je kao luđak. Da mi šef nije prijatelj, poslao bi ga odmah doma.

- Zato je moja snaha još na burzi. Bila je na razgovoru za posel, svi se panično raspričali, delaju se važni, a ona čeka. Kad je došla na red, direktor je pogledal na vuru i rekao da mora

ići. Kako da je onda netko primi?

Sve sam manje čitala *Midnight's Children*, a sve sam više slušala starčice. Postali su mi svakodnevna potreba.

Mislim da sam pogriješila što sam Robija pustila u Indiju. Mozak će mu se razmekšati, sigurno leži naduvan tamo na cesti, kao što svi leže na cesti.

> - - - Original Message - - -

>a onaj dečko koji je dao bubreg semezdinu nije samo ležao, nije imao vise od šesnaest godina, došao je, dao bubreg i s novcem otišao na premijeru nekog filma, jao, mirta, da vidiš kakvi su to glupi filmovi, a obožavaju ih
>r

- Smislio moj zet da će zaraditi na Papi. Nabavio on svete sličice i krunice, sa zadnjim novcem zakupio štand i nije ništa prodao. Ljudi su došli po noći na hipodrom, dočekali i ispratili Papu i požurili prema autobusima. I onda ti je on pukao, maknuo je cijene i napisao *Slobodno se poslužite*. Sve mu je planulo u sekundi.

- Znači da je dobar za dijeliti. Mogel bi biti Jehovin svedok. Il mormon, videl sam ih u gradu, svi hodaju u crnim odijelima.

- Još mi samo to fali. Pa da si još koju ženu nakopa na vrat.

- A mojim se mladima pokvario televizor. Neki dan ga hteli hititi, a snahi vrag ni dal mira. Ušteka ga i dela. Snaha dala oglas, došao kupac, a televizor više ne radi. "Zakasnili ste samo frtalj sata", kažem ja kupcu.

Danas me uhvatio smijeh: sjetila sam se kako me Robi htio odvesti na neki sastanak gdje se svi skinu goli pa se sjednu u krug i onda pipaju jedni druge. To nisam htjela, pa sam se onda morala s njim vezati u čvor. To kako izgleda voditi ljubav s indologom, živi je smijeh. A najviše se brinuo da mu se ženska energija spoji preko pupka sa spermom. I onda ne smije

svršiti, nego se spermići pretvore u neku bit i kroz neke kanale stignu do čakre na vrhu glave, to je lotos s tisuću latica koji se onda otvori u prazninu, u vječno blaženstvo nepostojanja, spoji se s dvospolnom Dušom svijeta. Za poludjeti, a onda sam se rasplakala i slistila šampitu.

Opet sam pred san vidjela sebe kako rađam čudovište. Nisam ga htjela roditi pa je odlučilo samo izaći: imalo je škare umjesto ruku i prerezalo mi je trbuh.

Semezdin se vratio, ali bez Robija. Ja sam ga zagrlila i pitala kako je, a on mi je dao kovertu. Unutra je bilo pismo koje još nisam pročitala, novac koji je Semezdin obećao Robiju i još koliko bi stajala njegova karta.

- Sve ti je poslao - rekao je Semezdin, a onda ga je žena uzela pod ruku i odvela.

Indija se raspršila kao mjehur od sapunice. Ujutro sam opet bila na radnom mjestu među kolačima, s knjigom u ruci, s poderanim engleskim rječnikom, s londonericom na tanjuru, ali posve u svijetu dvojice penzića. A onda su oni pričanjem o djeci ušli u moj svijet.

- Došao mojoj kćerci termin da rodi, nazvao sam zeta i pitao kad će mu žena roditi. "Baš je otišla u bolnicu", kaže mi. "Dobro, nazvat ću sutra", kažem ja, a on meni sasvim ozbiljno: "Ali ona sutra još neće biti doma." Kako da mu to objasnim?

- Stvarno su bezvezni. Kad sam svojoj snahi rekal da tvoj unuk ima već šest meseci, znaš kaj me pitala? Pitala me da li hoda.

- Da, hoda. I čita knjige.

- Moja ti je snaha otkrila da je u drugom stanju tek u petom mjesecu trudnoće. I to tek kad sam je pitao zašto nosi hlače mog sina. A ima dvajst kila više od nje.

I dok sam ja razmišljala kako stvarno nemam pojma o tome kada djeca počnu hodati, puzati, sjediti ili bilo što drugo, protutnjali su iznad nas nadzvučni projektili - poslije smo saznali - i srušili se na centar grada. Ali onda nismo znali što je, slastičarnica se morala zatvoriti, nismo imali sklonište. Penzići su polako ustali, platili i izašli.

Uvijek sam ih slušala s nosom u knjizi, nikad ih nisam baš pravo pogledala da ne pomisle da ih prisluškujem. Ali nešto nije bilo u redu. Kosa im je bila nepodšišana, odijela zgužvana. Jedan je imao rupu na laktu, drugi masne hlače.

Još prestrašena od eksplozija pošla sam za jednim. Ulice su bile prazne, samo bi poneki auto projurio. Tramvaji nisu vozili i on se polako došetao do vlažne višekratnice s koje je otpala fasada. Pitala sam susjedu za njega i njegovu obitelj. Rekla mi je da su mu se sin i snaha odselili u Australiju još prije rata. Pišu tu i tamo, ali tko će dolaziti. On živi ovdje sam.

Dobro, pomislim, tu i tamo nešto uljepša, ali priče su istinite. Pišu mu valjda pa prepričava pisma.

- Ne pišu mu. Snaha mu je ambiciozna, radi u nekom laboratoriju, a i sin mu je takav. Za Božić mu pošalju razglednicu s ljetovanja. Zna, tamo vam je ljeto kad je kod nas zima. Poznajete gospodina?

Izgleda da ne.

Sutradan sam pratila onoga koji je ogovarao zeta. Stanovao je u starim radničkim barakama pretvorenim u izbjegličko naselje. Ni tamo nije bilo muškaraca, samo starci, žene i djeca. Rublje se sušilo posvuda. Svi su zurili u mene pa sam brzo pitala najbližu ženu za staroga čovjeka. I on je bio sam. Kći, zet i unuka poginuli su u podrumu od jedne jedine granate. Probila je krov, deku i pod.

Robi jednom nije zadržao svoje spermiće i umjesto rascvalog lotosa ja ovdje sjedim i sanjam kako ću roditi čudovište. Doktor mi je rekao da će biti dečko: u ratu se rađaju sami dečki.

Dijete je bilo teško dvadeset grama. Lagano poput pisma.

Uglavnom, ja ih i dalje svakoga jutro slušam uz kolače i čašu vode, kolu više ne pijem. Više nemam potrebe redovno hodočastiti u NSK. Moj je diplomski završen i predan, mentorica ga proučava; na mojem e-mailu nema više poruka iz Indije. Kada je moja radnja već bila

zaključena, našla sam u knjižnici neke Rushdiejeve eseje i u jednom od njih pročitala koliko je toga njegov Saleem krivo zapamtio iz Indije: Ganeša sjedi uz noge Vyase i zapisuje Mahabharatu, a ne Ramayanu; Mumbadeva uopće nije zaboravljena, i te kako je popularna; Kurla nije uopće na onoj pruzi nego na sasvim drugoj. Rushdie je htio reći kako je njegova Indija samo jedna od stotina milijuna mogućih, koju je stvorio od sjećanja jedan pisac u dalekom Londonu, bez rodnog tla pod nogama. U sve se to nisam htjela miješati – što sam napisala, napisala sam.

– Moja je snaha bila na godišnjici mature, ostala celu noć i nacvrcala se. Vraća se u pet ujutro i prvi put u životu prođe po crvenom. Zaustavi je policija: “Kako to, mi vozimo točno iza vas, a vi po crvenom?” Kaže ona njima: “Vjerujte mi, da sam vas vidjela, sigurno ne bi išla po crvenom.” Nasmijali se i pustili je.

– Ali mojeg zeta zato nisu. Idemo ti mi sa svadbe, a nas zaustavi policija. “Jeste li popili nešto?” pitaju. Gleda ih on onako bezazleno: “Ja? Ništa.” “Dobro, izađite malo van, molim vas.” Petlja on oko kvake, ne može otvoriti. Policajac otvorio vrata izvana, a moj zet pao na cestu i samo ponavlja: “Nisam ja pijan, nisam ja pijan.” Tri mjeseca bez dozvole. Dobro je i prošao.

Gazdi sam rekla da se ne piše Tifanny nego Tiffany. Rekao je da ga boli ona stvar. I mene boli: kad odem na porodiljni, dat će mi otkaz. Valjda će mi do onda mentorica pročitati diplomski pa da barem diplomiram.

– Vozi ti se moj zet s malom u tramvaju, a dijete kao dijete, stalno zapitkuje. Njemu neugodno, cijeli tramvaj sluša. Misli on i smisli. Kaže maloj: “Gledaj ti okolo i pamti, pa ćemo doma pričati o svemu što vidiš.” Šuti mala, kad na prvoj stanici uđe neka debela kumica s košarama. I kaže mala, tako da cijeli tramvaj čuje: “Tata, a o ovoj debeloj teti, hoćemo i o njoj doma pričati?”

– Užas, a moja snaha ti dođe jučer iz grada tramvajem. Kaže da su joj ukrali auto. Zove policiju, pita policajac: “Koji auto?” Kaže ona: “Škoda, petnaest godina stara.” A on se nasmijal: “To vam nisu ukrali. Idite bolje pogledati, sigurno ste zaboravili gdje ste ga

parkirali." Snaha se uvredila, ali se vratila u grad i stvarno našla auto u susjednoj ulici, zamisli.

- Kažeš, nisu vam ga ukrali? - smije se punac.

- Baš tako. Bolje vi pogledajte - smije se svekar.

Još se malo smješčaju, a potom zašute. Leđima sam im okrenuta, ali osjećam njihove poglede. Pomislila sam da i nije baš slučajno što stalno dolaze u Tiffany; tko zna koliko su dugo obilazili lokale po gradu dok nisu primijetili da ih netko pozorno sluša, nosa zabijena u knjigu čije stranice nikada ne okrene. Možda sam njihova nasljednica: meni daju svoje priče da ih prenosim dalje, da pričam kako negdje postoje obični ljudi kojima se događaju obične stvari. Zamišljam da žele da povjerujem kako negdje postoji normalan život i da tu vjeru širim i dalje.

Eto, to je moja priča, jedna među stotinama milijuna raznih priča. Crepovi su se razmaknuli, krova više nema; pismo se otvorilo.

Više ne vidim čudovište. Dijete je još uvijek izvan mene, odbija se vratiti u moje tijelo, ali više nije tako strašno. Danas sam, prije nego sam usnula, ugledala dobroćudnog Aliena. Imao je veliku bijelu glavu, zamišljeno nagnutu prema dolje, tamne kose oči. Kroz prozirnu kožu vidjela sam splet žilica, malo srce kako tuče, par bubrega kako rastu; i kosti su bile prozirne. Lebdio je u tami, pogledao me mudro i rekao mi: "Mama, nadam se da me nećeš daviti starim glupim pričama."

KAKO JE MOJA KNJIGA POKUŠALA SAMOUBOJSTVO

Što sam bio bliži završetku pisanja ove knjige, to sam bio rastreseniji. Sinu sam u bočicu sipao kavu, a sebi u šalicu kakao; kćer sam vodio u vrtić umjesto baki; ostavljao sam karticu u bankomatu, otključan auto i otvorene prozore dok je padala kiša. Martina je sve to strpljivo podnosila, pisala mi na papir popis dnevnih obaveza, ujutro me ozbiljno pitala znam li kamo idem kad bih izlazio iz stana, a navečer, bez puno nade, jesam li napokon završio knjigu.

Posebno me nerviralo što se nisam mogao odlučiti za naslov: on je ničija zemlja koju čitatelj mora prijeći da dođe do teksta; on je uvijek neki ključ, neke naočale kroz koje se knjiga čita; kada na riječi iz naslova naiđete u tekstu, obratite na njih posebnu pažnju – što znači da obratite manje pažnje na druge. Ispisivanje naslova na neki je način brisanje svega drugoga, a da bih znao što je važno, morao bih znati o čemu je uopće moja knjiga. No ja to nisam znao.

Te je večeri Martina uspavljivala djecu, a ja sam zaključio da sam dovoljno mrdao po rukopisu. I Dejan mi je, moj izdavač, lijepo rekao da ne kompliciram – neka to više stavim iza sebe i počnem pisati novu knjigu. Napisao sam mu e-mail s pozdravima i jednom primjedbom (Vrlo važno za naslov – pa svaka je knjiga ničija zemlja) i stavio svoje priče u attachment. No tvrdi se disk vrtio, vrtio i nikako ih nije mogao otvoriti. “Nema veze”, pomislio sam, “imam ih na disketi.” No za disketu mi je kompjutor javljao da nije formatirana. Za svaki slučaj priče sam imao snimljene na nekoliko disketa, ali ispalo je da se nijedna ne može čitati. Počeo sam se znojiti.

Tješio sam se da su možda klinci ubacili nešto u pogon za disketu (sin stavlja novce, kći sličice nogometaša) i da nije sve izgubljeno. Dok sam spajalicom čačkao po kompjutoru, gurnuo sam ga ramenom sa stola; pokušao sam ga uloviti, ali sam srušio stolnu lampu i ostao u mraku.

– Polako – rekao sam sebi – treba prvo promijeniti žarulju, a onda vidjeti može li se stvar spasiti. Staklo žarulje je prsnulo i ostao je onaj metal u grlu. Okrenuo sam prekidač na lampi, primio prstima grlo i udarila me struja.

Nad Jezerom samoubojica često se zadržavala magla. Nalazilo se u neprivlačnom pejzažu, šiljastom i hladnom poput mrtvoga ježa; ako je sunca i bilo, nije se vidjelo; nebo je bilo bijelo, ravnomjerno osvijetljeno, nemoguće je bilo odrediti doba dana ili godine. Jedino što je odskakalo od turobnog krajolika bili su lopočevi cvjetovi koji su se ljuljali na ledenoj vodi.

Onamo je katkad svraćao Sveti Augustin jer je oko Jezera samoubojica uvijek bilo pisaca na šetnji, a on je vrlo volio književnost i razgovore o njoj. Dok se moj mozak usijavao pod naponom od 220 volti, dok su mi se misli topile kao što se dotad oko mene topila istina, on je promatrao kako se magla nježno komeša, vrtloži, razilazi i nestaje, a onda se zagledao u kristalno bistru vodu, sve do Zemlje, duboko u muljevitom dnu. Na njoj je vidio moj duh kako se odvaja od tijela i uzdiže u zrak, no tada je žaba bućnula u jezero i pomutila vodu.

- Mislite li da se ubio? - okrenuo se Majakovski Jesenjinu i Sylviji Plath s kojima je šetao uz jezero i razgovarao o poeziji.

- Teško je reći. Meni izgleda da je slučajno. Mislio je da je isključio lampu, a nije. Obična nepažnja. Malo harmsovski, ali takav je život - rekla je Sylvia Plath.

- A prije toga je, kao slučajno, uništio rukopis. Mislim da se ubio. Što je normalnije za nas umjetnike nego ubiti se - rekao je Jesenjin rezignirano.

- Ništa nije slučajno. Freud nikad ne spava - složio se Majakovski.

- Dakle namjerno je zaboravio da nije isključio lampu i onda je zaboravio da je zaboravio... i opet namjerno? - zainatila se Sylvia Plath. - A što ako je rukopis sam pokrenuo lanac tih događaja i sam sebe uništio?

- A što ti misliš o tome, Yasunari? - upitao je Sveti Augustin prvog japanskog nobelovca koji se također ondje zatekao i zamišljeno promatrao lopoče.

No Yasunarija je žaba podsjetila na besmrtni Bashov haiku, najslavniji haiku uopće.

- O zvuku žabe što skače u vodu? Tja, tolike su biblioteke napisane o toj žabi da je već svima počela izlaziti na nos. Sjećam se da sam čitao i jednu Sengaijevu pjesmu o tom haikuu. Zanimljiva je jer...

- Ne bih opet o toj žabi. Pitao sam te za Becka i njegovo samoubojstvo.
 - Ili samoubojstvo njegove knjige - šapnuo je Jesenjin - a da se osigura da je neće ponovno napisati, povukla je u smrt i njega...
 - Koliko god da se čovjek otuđi od svijeta - rekao je Yasunari Kawabata - samoubojstvo nije oblik prosvjetljenja. Koliko se god nekome divili, čovjek koji je počinio samoubojstvo daleko je od kraljevstva svetih. Niti se divim samoubojstvu niti s njim suosjećam.
 - Lijepo rečeno, Yasunari - rekao je Augustin. - Pa ipak, ti si samo četiri godine uživao u Nobelovoj nagradi, a onda si se ugušio plinom.
 - Ha, čuj, ima li među onima koji razmišljaju ikoga tko ne misli o samoubojstvu? Eno ti Yukija Mishime, Augustine, on si je raspapao trbuh dvije godine prije mene, pa pitaj njega - rekao je Yasunari i pokazao na mahovitog tipa koji im se približavao čuvši da se razgovara o japanskoj književnosti i samoubojicama. Bio je odjeven u svoju paradnu narančasto-zelenu uniformu s dvorednim kopčanjem, a za pojasom je nosio velebitni samurajski mač koji je 1620. izradio Sekino-Magoroku osobno.
 - Što ne valja sa samoubojstvom? Za pisca je i pero i mač. Važno je samo naći ravnotežu pera i mača - vikao je Mishima, a na njegovo se vikanje okupila povećana grupa pisaca.
 - Nikakvo oružje nije za pisca - rekla je Virginia Woolf koja se utopila prestrašena da će nacisti nju i muža Židova odvesti u logor. - Živio si u šovinizmu i nacionalizmu, zato si i postao rascijepljena ličnost; doživio si samoubojstvo nacije, naravno da si ubio i sebe! Sve to nije vrijedno...
 - Ništa se ne može protiv rata - rekao je Ulderiko Donadini. - Svijet i postoji samo da bi kanalizacija tekla. Čitao sam Becka: grabio je tu kanalizaciju i pokušavao od toga nešto skrpati, ali to je sve previše mračno. Valja gledati uvis, uživati u snu planeta.
- Georg Trakl, koji se predozirao nakon što su ga poslali s fronte, složio se s Donadinijem:
- Ako vam je duša od stakla, mora se slomiti u ratnom klanju. A Beck je bio duboko pesimističan i melankoličan, iako je to skrivao humorom.
 - Užasna su ta ratna klanja - dodao je tiho Primo Levi koji je preživio koncentracijski logor, ali kao da je zauvijek ostao u njemu. - Kada svi izginu, nađete se u pustoj zemlji, mučeni grižnjom savjesti što ste ostali živi.

- Ja priznajem da nisam mogao izdržati - rekao je Hemingway. - Svijet je kao žena u porođajnim bolima, a pisac stoji bespomoćan uz nju, sluša krikove i kletve. Što može nego okrenuti mu leđa i prerezati si vrat britvom.

Pridružio im se i Akutagawa, autor Rašomona:

- Vidi se da je Beck pročitao dosta toga, ali u književnosti nije obrazovanje sve. Ne možete pisati tako da riječi u tekst slažete srebrnim pincetama.

- Ne, nego mora pisati krvlju kao moj Jesenjin - potapšao je Majakovski Jesenjina. - Molim vas, prerezati si žile pa pisati pjesmu krvlju... to je stvarno patetično...

- Svi pisci pišu krvlju... - branio se Jesenjin.

- Da, ali važan je sastav te tekućine - nasmijao se Levi, a s njim su se nasmijali i svi poklonici židovskog humora.

- Pisci nisu kemičari... - pogledao je s visoka Jesenjin na Levija koji je stvarno bio kemičar. Donadini je stao na Jesenjinovu stranu:

- Svi su ti književni teoretičari i kritičari volovi koji vuku unaokolo tuđe vreće.

- Pa što ako je Beck skriven iza uglancane fasade - rekla je Silvia Plath - i unutra pati? Nije li sa svima tako? Zašto i rukopisi ne bi patili?

- Beck je duhovit, ali ima i mračnu stranu. Bojim se da ga je taj mrak u njemu naveo da povjeruje da je život na Zemlji prolazan i zao - rekla je Ivana Brlić Mažuranić. - I onda se okrenuo umjetnosti i umislio da ima trajnu vrijednost koja transcendiraju sve ostalo. A zapravo mu je to bila zamjena za vjeru koju je izgubio.

- Ako vjerujete da vam je umjetnost jedina svrha života, život će vam postati pakao. I onda ćete se kao i ja ubiti prije četrdesete - rekao je Akutagawa.

Augustin se sjetio da se od jutra nije molio i zašao je za jedan brežuljak da se sabere. No do njega su i dalje dopirale oprečne tvrdnje:

još uvijek nismo dokazali da je počinio samoubojstvo,

pa zašto bi se ubio - toliko se namučio oko pisanja, više je puta skoro na fronti zaglavio,

to zato što je najprije vjerovao da književnost mora odražavati svijet; poslije je mislio da književnost nije obično ogledalo nego čarobno, da vrti neke svoje slike, pa se zatvorio u sobu,

i onda ga je posve obuzela, kao droga; sve je žrtvovao književnosti, a ona mu je davala samo loš trip; i gurnuo je prst u struju,

to nije istina, imao je svoje čitatelje,

da, njih dvadeset; a koliko je puta isključio telefon i zvono na vratima, samo da ga nitko ne smeta,

ne možete sjediti u sobi i pisati kao da vas se svijet ne tiče, kao da su izmišljeni svjetovi stvarniji od stvarnosti,

možda je on nagovorio knjigu da se sama uništi: sjećate se kako je Kafka rekao Maxu Brodu da uništi njegove rukopise,

da, jer se osjećao krivim zbog tako mračne vizije,

i Beck se osjećao krivim zbog turomnih priča, zbog toga što je vjerovao da priča nije odraz stvarnosti, već kopija bez originala, te da se istina ne otkriva nego proizvodi,

to je čisti autizam, ima se i zašto osjećati krivim,

neće valjda pisati bestselere: bestselere ljudi progutaju i poseru u istom obliku, ništa im ne ostane,

vi piscu pridajete previše važnosti; pisac je izmišljotina kapitalizma, tvorničar koji proizvodi i naplaćuje tekstove,

to je istina; svi mogu biti pisci: svi imaju jezik i njime se služe,

- Ništa od mojih razmatranja uz takvu galamu - zaključio je Augustin nezadovoljno i odustao od molitve. Zbog toga se pak osjetio krivim ("Da se moja mama Monika tako mlako molila za mene dok sam bio mlad, sigurno mi nikada ne bi izmolila obraćenje", pomislio je).

Augustin se vratio do jezera i zagledao u vodu bez riba. Ja sam već davno bio napustio Zemlju; lebdio sam na ničijoj zemlji - točnije rečeno na ničijem nebu - u bestežinskom miru, a tvrdi disk s mojom knjigom lebdio je preda mnom. Grudi su mi se ohladile, sve je oko mene

utihnulo poput mrtvaca u grobovima. Zemlja je bila malo samotno svjetlo što je blijedjelo, davno sam napustio krošnje i krovove; moj je duh bio zavijen u duboku tišinu. Uzdizao sam se prema tinjajućem nebu poput mirisa trstike nad bešumnom rijekom.

Izenadio sam se kad sam ga ugledao: Sveti Augustin bio je crnac. Ja sam previše diskretan da bih ga za to pitao, ali primijetio je moje čuđenje.

- Ipak sam ja bio afrički biskup - rekao je, a onda me pogledao u oči:

- Mstok je kriv - rekao je blago. - U virtualnom je prostoru progledao tvrdi disk, a repom je zaglavio disketni pogon. Taj je zlobnik pokrenuo uništenje tvog rukopisa. Ali pitanje je zašto si ga izmislio. Jesi li se stvarno pokušao ubiti?

- Sad kad njih čujem, kao da jesam. Možda stvarno jesam: sve je bilo besmisleno, osjećao sam se kao slamka. Tolika stradanja, toliki razočarani: htio sam onima bez jezika dati neku riječ utjehe, ali niti sam mogao niti bi je oni pročitali.

- A što bi očekivao od dobrovoljne smrti?

- Mir, ako već ne i sreću - odgovorio sam, jadan mrtvac u prozirnoj vodi.

- Problem je u tome - nagnuo se Augustin nad jezero - što je ovdje sve puno pisaca, a ti bi još uvijek mogao nešto naučiti. I ne razbijaj glavu time hoće li te tko čitati ili neće. Netko će te uvijek voljeti, a znaš i tko je to.

- Znam, Martina. I djeca. Ali ako svi imaju jezik, i ako su svi pisci, što to znači? Da ne postojim?

- Svi su pisci, ali samo malobrojni znaju očarati; mnoštvo žamori, a samo rijetki imaju glas; svi su slamke, ali kroz neke utopljenici dišu.

- Definitivno nisam ništa od toga.

- Nisam niti govorio o tebi - rekao je Augustin i pokazao mi prstom gore.

Pogledao sam uvis: visoko gore, među planetima u orbiti, kružilo je veliko srce; bilo je poput sunca koje je odjednom obasjalo čitav kraj. No bilo je to sunce na zalasku - srce je bilo tamnocrveno. Onim neobičnim, bestjelesnim nebom iznenada je doletio sićušan metak sa znakom križa i probio u srcu rupu stotinu puta veću od sebe. Srce je eksplodiralo, a onda splasnulo poput ispuhanog balona. Krvarilo je prostrijeljeno srce, drhtalo je, a krv se cijedila

iz njega. No metak sa znakom križa nije proletio kroz srce; metak se kupao u božanskoj krvi, a krv ga je rastapala; i otopila ga je tako da ga je posve nestalo. Taman kad se srce smirilo, doletio je novi metak, prostrijelio ga i sve je počelo ispočetka.

Augustin se povukao u šutnju, a moj je duh počeo tonuti u tamu prostora. Zbrojili su se život i smrt, riječ se pomnožila s tišinom, magla i snovi su se pomiješali.

Svi su pisci ušutjeli nagnuti nad jezero. Iz svojeg bunara vidio sam im glave stisnute jednu uz drugu.

- Jadan, vraćate ga dolje, a uništio mu se tvrdi disk - zabrinula se Ivana. - Kako će bez svojega teksta?

- Ništa ne brini - rekao je Majakovski. - Rukopise je teško uništiti.

Sveti Augustin nagnuo se nad mene i pružio mi tvrdi disk.

- Pojedi ga - rekao je. - U ustima će ti biti sladak kao med, ali će ti se gorčina razliti utrobom.

Stavio sam disk u usta i pojeo. U ustima mi je bio sladak kao med, ali gorčina mi se razlila utrobom.

Sveti Augustin još me dugo pratio tužna lica, sve dok žaba nije iskočila iz jezera i zamutila vodu. Unatoč bućkanju jasno je čuo Martinu da izlazi iz dječje sobe. Ona me našla na podu kako me trese struja, uzela je stolac i njime me dobro odalamila. Odmah sam došao k sebi - struja me nije tresla ni dvadeset sekundi.

Kompjutor je zatreptao i upalio se: na njemu je bio moj rukopis.

Martina me zabrinuto gledala, a znate što sam ja prvo rekao: "Sutra počinjem novu knjigu." Poslije toga me gledala još zabrinutije.

Na jezero je pao mrak. Pisci su se ispuhali i razišli svaki na svoju stranu.

- Svašta znaju ti pisci - uzdahnio je Augustin - ali s njima sam opet zaboravio na molitvu.

Moram naći malo mira za večernju meditaciju...

A onda mu je Duh, koji puše kako hoće, donio jednu sretnu misao. Augustin je otišao do nebeskih vrata i isključio zvono, a telefon je iskopčao iz zida. Osluškivao je nekoliko trenutaka i bio vrlo zadovoljan.

- Blažene li tišine - rekao je, kleknuo na šljunak i utonuo u san planeta, u san koji je sanjao nas.

ČETIRI ZADNJE STVARI

Imbrek Šlaprček, noćni čuvar na vojnom otpadu, te je večeri napravio isto što i svih prethodnih: popio je tri boce domaćega vina i zaspao. U jednom se trenutku probudio, čelo mu je bilo hladno i znojno, činilo mu se da će povraćati. Istrčao je iz portirnice, ali nije se našao na poznatom dvorištu nego u nekoj sobi.

Strop je bio vrlo visoko, jedva se nazirao u blijedom mliječnom svjetlu, a pod kao da se lagano ljuljao. Soba je bila trokutasta, s po jednim vratima na svakom zidu. Nasred sobe nalazio se stol zatrpan spisima, a za njim je sjedilo dijete, ne starije od deset godina, odjeveno u bijelo. Dijete je imalo prilično velika bijela krila.

- Dobri den, dete - rekao je Imbrek zbunjeno.

- Dobar dan. Tvoje ime, datum rođenja i smrti?

- Ja sem Imbrek. Imbrek Šlaprček. A di sem to ja?

- Ti si mi sjedio na ušima na vjeronauku, ha? Četiri zadnje stvari čovjeka, sjećaš se? Smrt, sud, raj i pakao?

- Četri? Niš se ne spominjam, ne bi znal...

- Možda si ti zaboravio njih, ali one nisu tebe. Ali nema veze sad... da vidim... urudžbeni broj... evo tvog spisa! Ambroz Šlaprček, zvani Imbrek, ime oca Jambrek, pedeset dvije godine star, umro prošle noći od ciroze jetre, udovac, pijanac, jadan i jadan.

- Ni to baš tak, dete drago. Ljudi navek preteravleju i sam voliju grde govoriti o bližnemu. Evo, na priliku, moj sused Franjo Penkala, to je jedan tak pokvareni čovek, kaj je on nalagal o meni na policiji! Al ni se zvlekel od rešta, pravica je na koncu pobedila!

- Umiri se, Imbrek, još ti se ne sudi. Ja sam tek službenik kojeg je Sud dodijelio Tužiteljstvu radi prikupljanja podataka o jednom tvom zlodjelu. Znaš li kojemu?

- Morti me Jagica Penkalova tužila kaj sem je stisnul vu kuruzi?

- Imbrek!

- Dete drago, prisižem da se niš ni bunila! Ženskoj je to bile čist drago...
 - Znamo i za tu neslavnu epizodu, ali nas ona ne zanima. Pričaj nam radije o Martinju od prije devet godina.
 - Joj mene, gdo bi se tega spominal? Kad je to bile...
 - Toga je dana ubijena tvoja žena Barbara Šlaprček.
 - Je, fakat! Sirota moja Bara, bila mi je tak dobra. Mi sme se tak rada imali.
 - Čudno je da onda ne znaš dan Barbarine smrti!
 - Je, zmešalo mi se. Ja sem ti, dete drago, ak se o brojka delalo, navek zval suseda Franju Penkalu, kajti je on jedini v sele pisati znal.
 - Ispričaj nam radije što znaš o Barbarinoj smrti.
 - Nu, taj sused Penkala, upal je po noći v moju hižu. Ziher je štel seksa z Barom imati...
 - Imbrek!
 - ... al je ona poštena ženska i ni mu štela udovolit. On se razbesnil, dal joj je za štihačom po glavi i bogica je mam vmrla. To je za mene bila velka žalost.
 - Smrtonosne udarce pokojnoj Barbari Šlaprček zadao je ljevak, a igrom slučaja jedini pismeni čovjek u selu, rečeni Franjo Penkala, također pokojni, bio je ljevak. Svejedno, smatramo da unatoč toj činjenici, te okolnosti kako je corpus delicti, mala okrvavljena preklopna vojnička motika, nađena u dvorištu pokojnog Franje Penkale, ostaje prostora za sumnju kako je zločin počinio netko drugi.
- Dok je to govorilo, dijete je izvadilo motičicu i stavilo je na stol.
- Jezuš, to je tisti korpus delikates... Z nim je hudi Penkala...
 - Mi smo u posjedu dokumentacije iz koje se vidi da je pokojna Barbara Šlaprček veoma voljela društvo pokojnog Franje Penkale i da je on uvijek bio prema njoj ljubazan, za razliku od tebe koji si je stalno tukao.
 - To nemre biti! Mi sme navek bili vu harmoniji, kak taubeka dva.

- Pa ipak su susjedi stalno slušali kako se svađate!
- Mi? Nigdar! Grde reči se nisu pri nami čule. Se je to zmišljao onaj Penkala, a bil mi je jalen kaj sem mogel više od njega popiti.
- Gdje si ti bio u trenutku ubojstva?
- Bil sem vu birtiji, kak i navek, s pajdašimi. Sme se spominali, kartali i tak. Sami pošteni ljudi!
- Niste valjda na Martinje samo razgovarali?
- Je, pak sme si i spili. Ti, dete, nesmeš piti, al mi vekši velimo da ni čovek gdo si ne spiye! Ja ne verujem, dete, da si starejši angeli na Martinje štamprleka vina ne bi spili.
- U liječničkom nalazu piše da si drugo jutro bio izgreben, imao podljev pod desnim okom i dva slomljena rebra. Nisi li se to potukao sa ženom?
- Ne, to su me vjutro izvlačili črez tesni oblok.
- Oblak? Kakav oblak, nemamo to u dosjeu.
- Oblok, ne oblak. Oblok je ono, kak se veli, instrument za črez zid lukati.
- A, prozor!
- Je, prezer. Vi si na nebe tak lepe govorite, kak na televiziji.
- Sad, kad smo to riješili, reci mi što je bilo s tim prozorom?
- Je, izranil sem se vu tem tesnem obloku... prezeru.
- Imbrek, nemoj mi pričati bajke.
- Birtaš, gad pokvareni, našel je lepu i mladu kelnericu. I dok se mi nalukavamo v žensku, on nam natače najgrši kiseliš. Napil sem se i na šekretu svest izgubil. Zaspal sem nekak poprek i zaglavil vrata, pa su me morali črez obloka... nu, prezera, vleči vun. Prezer je pak bil stisnut kak gladna rit i tak sem se ranil.
- Ti, znači, tvrdiš isto što i u zemaljskoj istrazi: dok si bez svijesti cijelu noć ležao zagavljen u zahodu, susjed Penkala ti je navodno ubio ženu. Kako to da on policiji nije rekao za brod?

Imbrek Šlaprček bio je potpuno zaprepašten. Znoj ga je sve jače oblijevao iako je u sobi bilo prohladno.

- Nišče ni znal za broda! Gdo vam je povedal za broda?

- Kod mene piše da si cijelu kuću zauzeo gradeći brod. Sigurno ti je žena krv pila zbog toga?

- Je, fakat mi je krf pila! Nas muške te ženske nemreju razmeti. Ta vražja baba mi ni dala mira, nikak ni mogla razmeti da ja se to za nju delam!

- Zašto si gradio brod u kući?

- Zbog potopa! - rekao je Imbrek Šlaprček zaneseno. - Jene noći, ležal sem v jarku pod plotom, javil mi se angel, tak lepi, baš kak si i ti lepa, i povedal mi da bu na Martinje konec sveta i nek ja, Imbrek Šlaprček, broda naredim za sebe, Baricu, decu, purice i cucka, jer bu dažd tak padal da bu nas reka Blatnja se potopila.

Imbrek se skroz približio djetetu i šaptao mu je na uho: - I tak sem delal broda vu hiži, nišče ni smel znati za to da mi ga ne fkradnu. Pogotovo onaj moj jalni sused Franjo Penkala kaj je pesme pisal, pa si je zaradi tega fest udvaral.

- I, Imbrek, što se desilo na Martinje?

- Niš, kaj bi se dogodilo! Bil je lepi dan. Ni kap ni pala z neba. Kad ja angelima verujem, a ne svojoj reumi! Tak sem se rasrdil na angele kaj su mi fulirali, kričal sem celi dan kak oroslon. Al najgrše mi je bile kaj me Bara špotala. Pa kak sem bedast, pa kak sem joj celu hižu zasmetil, kak sem niškoristi i celem selu ruglo. Tega nis mogel otrpit več, pak sem otišel vu birtiju.

- I onda si se noću pijan vratio, potukao sa ženom i ubio je!

- Nis ja, neg Penkala! Policija mu je našla krvavu štahaču vu dvorišču, a on ni imal alibija. Povedal je kak je pesme pisal celu noć. Povečte, gdo bi normalan v naše sele pesme pisal na Martinje? A Bare mi je bilo tak žal. Fest mi je falila. Moral sem deci posle sam kuhati.

Dijete je neko vrijeme zamišljeno trljalo vrške krila jedan o drugi, a onda se uozbiljilo.

- Dobro, sada je sve jasno. Imbrek, ustani da saslušas nalaze moje istrage.

Dijete je također ustalo i progovorilo službenim glasom:

- Ambroz Šlaprček, ime oca Jambrek, rođen u Šlaprčecima prije pedeset dvije godine, umro protekle noći, nije kriv za ubojstvo svoje supruge Barbare Šlaprček i oslobađa se svake sumnje.

Dijete se nasmiješilo Imbreku Šlaprčeku:

- Imbrek, ti si nevin i ne moraš ići na Posljednji Sud. Vidiš li ova vrata desno? To su Rajska vrata, uđi slobodno u Raj. Zagrlit ćeš svoju ljubljenu ženu Baricu, a naći ćeš u Raju i svojeg susjeda Franju. Oni ti se sigurno vesele.

Imbrek Šlaprček skoro se srušio od iznenađenja.

- Kaj? Kaj? Bara je za temi vratimi? Franjo je tam? Kaj oni tam delaju?

- U Raju se ništa ne radi, ljudi su ispunjeni ljubavlju i to je sve. Ne znam kako da ti to približim, da ti to shvatiš... Znam. Svaki je čovjek posuda: netko je mala čašica za rakiju, netko krigla piva, netko demižon, a neki su velike bačve od više tisuća litara. Ali u raj u su svi oni napunjeni: netko manje, netko više, ali svi do vrha.

Dijete je malo prelistalo spise pa počelo čitati iz jednoga:

- Barica, evo: dobra i plemenita duša, vjerna i požrtvovna, uvijek je mislila više na druge nego na sebe. Sigurno jedva čeka svog muža.

- I još kak me čeka! Jezus Marija! Vi pojma nemate kakšna je to strašna ženska. Mene je nje bol strah negvojske!

- Imbrek, ne možeš tu vječno stajati. Idi svojoj ženi!

Imbrek Šlaprček je osjećao da se pretvorio u slamku i da ga vjetar nesmiljeno nosi.

- Al kad joj se ne smem pokazati! Joj, joj, kaj da delam? Hodi sim, dete drago, bum ti nekaj povedal. To mi je tak teške reč, al imal si praf! Ja sem se one noći vrnul z birtije i išel sem cepati broda da ga pokurim i da nišče ne bi saznal kak sem ispal bedast. I pokuril sem ga i z onom štihačom, kaj sem ju fkral na poslu išel sem pepela zakopati za šupom. I onda se Bara zbudila i išla me špotat, da kaj dreve cepam v hiži, da sve smetim, da trešče frca i da se udala za bedaka i pijanca. Sam je tak kričala, ni mogla stati i videl sem - krf bu mi celi život pila. Opalil sem je z onom vojnom motikom da začkomi, sam jemput, al je pala i mam vmrla. Kak sem se prepal, Baricu sem svoju vubil! Pobegem sem, a štihaču hitil susedu v dvorišče i

črez... nu, prezera od birtije uvlekel sem se vu šekret i tam se celu noč plakal za svojom Baricom. Bedača, zakej me fort morala špotati? Povečte!

- Imbrek, javljaju mi da je dolje na Zemlji pao boeing i da imamo dvjesto ljudi u predsoblju za Sud. Moraš ići, vidiš li u kojem smo poslu.

- Al nemrem iti tam! Kak bum je v oči pogledal? Bi se morti mogel ja vrnut nazaj? - Imbrek Šlaprček pokušao je otvoriti vrata kroz koja je ušao, ali sada su bila zaključana.

- Ne, nitko se ne može vratiti natrag.

- A ta vrata levo, kam ta ideju? Jel i tam Bara?

- Ne, ta vrata vode u Pakao. Oni iz Raja ne vole baš tamo zalaziti.

- Joj fino! A bi ja smel tam ziti vun, dete drago?

- Kako god želiš. Samo, svi pričaju da je u Paklu strašno vruće.

- Sam bok da hajcaju. To bu dobre za moju reumu.

Imbrek Šlaprček oprezno je odškrinuo vrata: počeo je šištat vrući sumporni dim. U mraku se naziralo neko divovsko hladno tijelo, gipko i opasno poput krokodila. Iz dubine kao da su dopirali krici.

- Je, fakat je teplo. I nekak žvepleno diši.

- Ja sam te upozorio. Iza ovih drugih vrata zrak je puno bolji.

- Al tam je Bara! I Penkala! A si govore kak na televiziji! Znaš kaj: ak bu mi prevruće, ja bum se setil Bare kak me gleda i mam bu me zima stepla. Pem, dete drago, ne bum te više okupiral. Bok, fala kaj si me Bare rešila.

Imbrek Šlaprček pružio je djetetu ruku i rukovali su se.

- Bok, Imbrek, bok - reklo je dijete prijateljski.

Imbrek Šlaprček je polako otvorio vrata i još se jednom osvrnuo. Dijete ga je netremice gledalo, kao da očekuje da mu Imbrek nešto kaže u zadnji tren. I Imbrek je doista otvorio usta, neko vrijeme je tako stajao, ali onda je slegnuo ramenima i prošao kroz vrata.

Dijete se vratilo za stol, spremilo motičicu i Imbrekov spis pod stol, a onda reklo jasnim, neumoljivim glasom:

- Sljedeći!

Boris Beck

Rođen 1965. u Zagrebu. Diplomirao 1991. na Geodetskom fakultetu. 1992. angažiran kao prevodilac u Hrvatskom uredu za vezu pri Promatračkoj misiji EEZ-a, a od 1992. do 1994. bio u Hrvatskoj vojsci. Od 1994. do 2003. studirao kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 2012. i doktorirao.

1995. surađivao na reporterskim zadacima s više stranih medija (HBO, *Svenska Dagbladet*, BBC, Channel 4). Od 1996. do 1997. radio je kao novinar u dvotjedniku Matice hrvatske *Vijencu* u kojem je objavljivao intervjue te književne i kazališne kritike, a postao je i redovni suradnik Trećeg programa HR-a (emisije *Kazalištarije*, *Saturnova djeca*, *Zoofon* i *Zvijeri literarne*). Od 1998. bio je urednik u *Vijencu*, a od 1999. do 2003. tu je funkciju obavljao i u *Zarezu*, dvotjedniku za kulturna i društvena zbivanja u kojem je objavljivao eseje, kritike i prozu. Od 2003. do 2011. bio je pomoćnik glavnog urednika tjednika *Nacional* te uređivao kulturnu rubriku, a od 2009. do 2014. uređivao je i vodio emisiju iz kulture *Kulturogram* na Hrvatskom katoličkom radiju. Od 2013. suradnik je emisije *Duhovna misao* Drugog programa HR-a.

Bio je urednik u časopisima *Knjigomat*, *Gordogan* i *Op.a* te glavni urednik časopisa *Autsajderski fragmenti*. Osim u tim izdanjima članke, eseje i priče objavljivao je i u brojnim drugim časopisima (*Brod*, *Crkva u svijetu*, *Europski glasnik*, *Filozofska istraživanja*, *Historijski zbornik*, *Kaj*, *Kolo*, *Narodna umjetnost*, *Poznańskie studia slawistyczne*, *Quorum*, *Reč*, *Svjetlo riječi*, *Tema*, *Treća*), a uvršteni su mu i u više literarnih i znanstvenih zbornika: *Plimaši* (1997), *Igrom protiv rešetaka: Boalovo kazalište* (2005), *Slobodni udarac* (2006), *Kulturni bestijarij* (2007), *Riječi i riječi. Rječnik III. programa* (2008), *Ljubim tvoje usne tisuću puta* (2008), *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti* (2009), *Blizu križa s tobom stati* (2010), *Mitski zbornik* (2010), *Književna životinja* (2012). S Igorom Rajkijem objavio je roman *Ne bih o tome* (2008), a samostalno sljedeće knjige: *Metak u srcu Svetog Augustina* (2003, Zagreb; 2003, Beograd; 2008, Sofija; 2010, Zagreb), *Krila u koferu* (2004, 2011), *Mrtvaci pod poplunom* (2004, 2013), *Politički portreti Josipa Horvata* (2013). Za svoje tekstove dobio je književne nagrade Festivala A književnosti (FAK), Arkzina (Bulgarica) i časopisa *Kaj* te nagradu za književni putopis *Franjo Horvat Kiš*, a također i dvije stipendije Ministarstva kulture za poticanje književnog stvaralaštva.

Od 2013. zaposlen kao predavač na Sveučilištu Sjever, Studij novinarstva (Koprivnica). Uređuje časopis *Fantom slobode* i surađuje s Hrvatskim biblijskim društvom kao stilski redaktor novoga prijevoda Biblije. Član je Hrvatskog društva pisaca i Kajkavskog spravišća,

društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti. Oženjen je i otac je četvero djece.

Biblioteka Online

knjiga 75

Boris Beck

METAK U SRCU SVETOG AUGUSTINA

© 2010 Boris Beck

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2010, 2015, 2016

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografija

© Robert Ratuts / Fotolia.com

ISBN 978-953-7669-20-1 (HTML)

ISBN 978-953-345-207-4 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-208-1 (PDF)

ISBN 978-953-345-209-8 (MOBI)

Prvo izdanje

Faust Vrančić, Zagreb, 2003.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

